

KOD 04

**BUDNIMA
PRAVDA**

**GODINA
BORBE**

...protiv pandemije...protiv nasilja...protiv ekocida
...protiv neonacizma...protiv mizoginije...protiv homofobije

Uvodnik

Kada smo pripremali prethodno izdanje magazina **KOD04**, nadali smo se da će ono biti prvo i poslednje koje nastaje na onlajn radionicama. Ipak, pandemija nije dozvolila povratak u zgradu fakulteta, pa je još jedna generacija studenata žurnalistike stvarala KOD04 preko Zuma i Gugl učionice.

Ove godine je fokus radova kojima naši studenti i studentkinje započinju svoje novinarske karijere mahom bio na solidarnosti: u suprotstavljanju pandemiji i fašizmu, u očuvanju prirode i životinjskog sveta, u podršci onima koji su uplašeni, usamljeni, zlostavljani, oboleli, osiromašeni, drugačiji.

U tom svetlu je ovaj broj KOD-a, **16. po redu**, posvećen borbama koje predstoje, ali i svima onima za koje se vredi boriti.

Urednik KOD-a 04

KOD 04

Broj 16/ godina 2021.

IZDAVAČ

Filozofski fakultet Novi sad
Odsek za medijske studije

ZA IZDAVAČA

Prof. dr Ivana Živančević
Sekeruš - dekanica

UREDNIK

Stefan Janjić

GRAFIČKI UREDNIK

Štamparija Futura

ŠTAMPA

Štamparija Futura

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske,
Novi Sad

ISSN 1452-5461

COBISS.SR-ID 213841415

4

In media

**SOS linija
za novinare**

18

Vrli novi svet

**Jedno
„ali“
kao uvod
u fašizam**

34

U ogledalu

**Srebrnjaci
na očima
i karta za
podzemni
svet**

**Profit od
beletristike:
da li je pisanje
hobi ili
zanimanje?**

46

Knjiga

56

Ekologija

**Budnima
pravda:
borba
protiv
ekocida u
Srbiji**

**Superautomobil
iz Hrvatske -
ostvarenje
dečaćkog sna**

64

Biznis

SOS linija za novinare

korak ka većoj sigurnosti

Prema godišnjoj bazi NUNS-a tokom 2020. ukupan broj prijavljenih napada na novinare bio je 189, od čega su pritisci prijavljivani 92 puta, a verbalne pretnje 50. Fizičkih napada je bilo 32, a napada na imovinu 14, uz zabeleženu jednu prijavu pretnje imovini. Da li bi besplatna SOS linija za novinare, dostupna od 1. marta ove godine, mogla da doprinese većoj sigurnosti?

Novinarke i novinari u Srbiji kojima je bezbednost ugrožena od 1. marta ove godine mogu da prijave napad ili pritisak putem besplatne SOS linije, na broj 0800 100 115, koja je otvorena 24 sata. Linija je otvorena na inicijativu Vlade Republike Srbije i Radne grupe za zaštitu i bezbednost novinara. Asocijacija nezavisnih elektronskih medija (ANEM) radila je duže vreme na ovom projektu, ali on usled nedostatka podrške nije realizovan sve dok Radna grupa nije donela odluku o uvođenju linije koju je ANEM zatražio.

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i Ambasada Kraljevine Norveške finansijski su podržale realizaciju ovog projekta, a kompanija Telekom Srbija ustupila je broj telefona, donirala opremu i omogućila koordinaciju sa svim operaterima za ovaj besplatni servis.

Pravnik Veljko Milić, jedan od operatera na SOS liniji, objašnjava da je svrha ove ideje upravo da novinari kojima je ugrožena bezbednost imaju na raspolaganju non-stop otvorenu liniju na koju će im se javljati pravnici i profesionalci s velikim iskustvom u postupcima koji se vode na štetu novinara i koji će im u tom slučaju davati savete o neophodnim merama koje je potrebno preduzeti, u zavisnosti od toga kakvu su vrstu pretnji ili pritisaka dobili. Novinari dobijaju informacije o kontakt tačkama u policiji i tužilaštvu, koje su nadležne za region u kojem rade ili u kojem se dogodila pretnja ili nasilni akt. Ako je reč o delima koja se ne gone po službenoj dužnosti već po privatnim tužbama, novinari će dobiti informacije o načinu na koji se piše tužba ili će biti upućeni na pravnu podršku u različitim udruženjima novinara.

„Ja bih najviše voleo da uopšte nemamo posla, jer bi to značilo da je bezbednost novinara odlična u ovoj zemlji. Bilo bi najbolje da telefon ne zvoni, ali nažalost nije tako. Ne mogu da procenim koliko je poziva bilo od otvaranja, ali je činjenica da se ljudi javljaju i traže pomoć“, govori Milić.

Radijski voditelj iz dvojca „Daško i Mlađa” Daško Milinović, koji je sredinom aprila bio žrtva dvojice napadača, rekao je da nije do sada imao priliku da pozove SOS liniju. Pozitivno u svemu tome, kako kaže, jeste da su počiniooci, kao i nalogodavac te radnje, brzo pronađeni, te je postupak protiv njih u toku. „Verujem da je linija korisna, da bi ljudi potražili savet i da takva jedna linija treba da postoji, jer je u pitanju stručna pomoć”, navodi on, dodajući da se napadi na njega ne mogu porediti s onim kroz šta prolaze mediji na lokalnu. „Verujem da su novinari lokalnih medija

najugroženiji. Koliko god se nama činilo da najviše na udaru neke velike zvezde našeg novinarstva, najugroženiji su oni koji lokalnim moćnicima ukazuju na neki problem u društvu, dele informacije o nezakonitim radnjama s novcem, pričaju o napastvovanju žena... Njih može da proguta mrak male sredine. Kod njih je sve gore, pa samim tim i teror”, smatra Milinović. Popularni voditelj dodaje i to da ne treba da se zavaravamo da u drugim, mnogo uređenijim zemljama, sa visokim indeksima medijskih sloboda, nema napada na novinare. Podsetimo, prema svetskom

Indeksu slobode medija Reportera bez granica iz aprila ove godine, Srbija je rangirana na 93. mestu. Na prvom mestu je Norveška, dok je na poslednjem, 180. mestu, Eritreja. „Uvek će postojati ljudi koji će želeći da učutkaju novinara zbog onoga o čemu istražuje, priča ili piše. Verujem da, recimo, danska SOS služba ima više posla, ne zbog toga što se više napada, već zbog toga što je ozbiljnije shvaćena, iako je nama to potrebnije”, zaključuje Milinović.

Daško Milinović

Odgovorni urednik portala 021 Zoran Strika kaže da je njegova redakcija upoznata sa radom SOS linije, ali je do sada nisu koristili, a verovatno i neće. Razlog je to što su i pre uvođenja ove linije postojale kontakt tačke u policijskim upravama kojima su se prijavljivali slučajevi napada i pritisaka na novinare. „Ukoliko se budemo našli u situaciji da iz nekog razloga moramo da kontaktiramo nadležne zbog nasilja, pretnji ili pritisaka, biće to preko kontakt tačaka, jer su u pitanju ljudi sa kojima su mediji, u većoj ili manjoj meri, upoznati i koji uglavnom brzo reaguju na prijavu i prosleđuju je dalje nadležnima“, kaže Strika i dodaje da mu SOS linija deluje kao bespotreban korak. „Opet, ukoliko neki novinar ili novinarka ne zna ko je kontakt tačka, može da nazove 0800 100 115. Međutim, mislim da se mnogo lakše upamti broj policijske službe, 192“, zaključuje Strika. On dodaje da u manjim sredinama poseban problem može da bude to što se „svi poznaju“, svako zna gde živite, gde radite, gde se krećete i samim tim postoje velike šanse da zbog profesionalnog rada budete napadnuti,

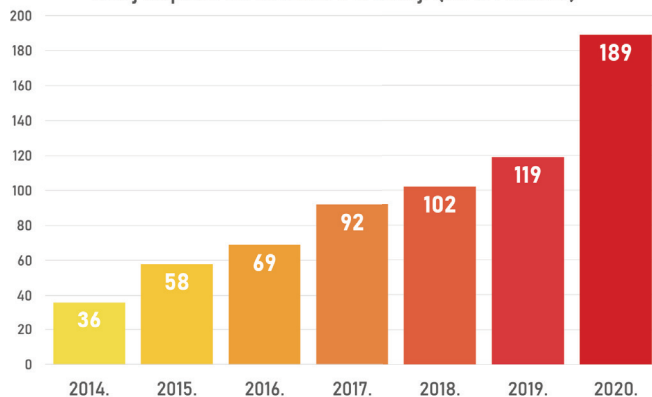
a da okruženje ne odreaguje na to jer svi okreću glavu od problema. Da bi novinari bili zaštićeniji, potrebno je da se menja čitav način ophođenja prema njima, počevši od vrha i donosioca odluka – smatra Strika: „Nosioци državnih funkcija, ali i političari u celini, u vlasti i oni u opoziciji, nose veliki deo odgovornosti za loše stanje na medijskoj sceni i za loš položaj u kom se novinari nalaze. Činjenica je da

vlast ima uticaja na medijsko tržište, ali i na način na koji građani percipiraju medijske radnike. Ukoliko vas neko prikazuje kao strane plaćenike, neprijatelje naroda ili nešto treće, onda ne čudi mnogo kada se novinari suoče sa uvredama i napadima. Ukoliko imate nerešena ubistva, nerešene slučajeve fizičkih napada, pretnji i sličnog, onda se šalje poruka da je to moguće raditi bez kazne.“

Dinko Gruhonjić

Broj napada na novinare u Srbiji (izvor: NUNS)

Apelujem na kolege da se upoznaju sa procedurama, da nauče kako da se samozaštite, s obzirom da živimo u državi koja nas, očigledno, ne samo ne štiti, već i ohrabruje nasilnike da nas proganjaju“, naglašava Gruhonjić, koji je i sâm često bio meta nasilnika. Dodaje i to da počinioци koji su pisali fašističke grafite na ulazu njegove zgrade još uvek nisu pronađeni. Gruhonjić ističe da novinari mogu mnogo više da urade za svoju profesiju od onoga što trenutno čine, „počevši od čuvene i famozne solidarnosti, koja po mom mišljenju nije na zadovoljavajućem nivou. Naravno, ne govorim o solidarnosti sa takozvanim novinarima ili, bolje rečeno, anti-novinarima, nego o našoj međusobnoj solidarnosti

Veljko Milić: "Najviše bih voleo da uopšte nemamo posla, jer bi to značilo da je bezbednost novinara odlična u ovoj zemlji. Bilo bi najbolje da telefon ne zvoni, ali nažalost nije tako"

Naš sagovornik smatra da metode koje se koriste za odbranu profesije i odbranu napadnutih kolega nisu dobre. Kaže da je to pokušavano kroz saopštenja za javnost, što nije išlo, a trebalo bi da ide, pre svega da bi se obavestila i međunarodna javnost. „Bili su nekakvi besmisleni protesti ispred zgrade Vlade Srbije, gde su se novinari okupili i držali u rukama članske karte udruženja. Ja sam mislio da se novinarstvo brani tako što ćemo, da dam primer kolega iz KRIK-a, koji su bili napadnuti zbog priče koju rade, mi iz ostalih nezavisnih medija priskočiti njima u pomoć, tako što ćemo nastaviti tamo gde su oni stali sa tom pričom i tako sa više medijskih platformi zapravo pokazati da nećemo dozvoliti ni da naše kolege budu zastrašene, ni da njihova priča propadne, jer su upravo zbog te priče bili napadnuti“, kaže Gruhonjić. On, kao član i bivši predsednik Nezavisnog udruženja novinara Vojvodine (NDNV), jednog od udruženja koje je bilo član Vladine Radne grupe za zaštitu i bezbednost novinara, za KOD04 komentariše i razloge izlaska NDNV-a iz te grupe: „Odluka o izlasku iz Radne grupe je doneta kao vrsta iznuđenog poteza, zato što je procenjeno da je uloga te grupe zapravo da bude samo neka vrsta fikusa ili demokratskog dekora koji bi, pre svega, uverio Zapad da Vlada Srbije preduzima neke korake na zaštitu i bezbednosti novinara“. Gruhonjić dodaje da se, pored uobičajene tabloidne kampanje protiv nezavisnih novinara u Srbiji, u napade na novinare maksimalno uključila i Skupština Srbije, gde se poslanici sa govornice obračunavaju sa nezavisnim novinarima koje, očigledno, prepoznaju „kao jedine stvarne kritičare vlasti, jedine stvarne u njihovim očima, protivnike režima, s obzirom na to da u Srbiji praktično nema opozicije“.

Radna grupa za zaštitu i bezbednost novinara formirana je u januaru 2021. godine. Na početku su je sačinjavali predstavnici kabineta premijerke Ane Brnabić, predstavnici pojedinih ministarstava, kao i predstavnici nekoliko udruženja novinara u Srbiji. U martu je iz Radne grupe prvo izašla Fondacija „Slavko Ćuruvija“, zatim Nezavisno udruženje novinara Vojvodine, Nezavisno udruženje novinara Srbije, Asocijacija medija, Asocijacija onlajn medija i Poslovno udruženje Asocijacije nezavisnih lokalnih medija „Lokal pres“, zbog, kako kažu u saopštenju, „ignorisanja napada i ugrožavanja sigurnosti novinara i medija u Srbiji“, ali i zbog toga što smatraju očiglednim da „predstavnicima institucija ne žele suštinski da se bave ovim problemom“.

Tamara Filipović Stevanović, generalna sekretarka NUNS-a, objašnjava da je njihov razlog za izlazak iz Radne grupe taj što od samog starta nije bilo jasno koji joj je mandat. Međutim, rešili su da joj daju priliku i da pokušaju da na taj način utiču na popravljjanje atmosfere u kojoj novinari rade. „Pre svega, imali smo u vidu da bismo kroz ovu Radnu grupu mogli da dođemo do zajedničkog konsenzusa. Da javno, nedvosmisleno i neselektivno predstavnici vlasti, zajedno sa predstavnicima novinarskih i medijskih udruženja, osuđuju svaku vrstu napada i pritisaka na novinare i da javni funkcioneri prestanu sa targetiranjem i napadanjem novinara i medija. Međutim, to se nije desilo“, objašnjava Filipović i dodaje: „Izašli smo iz Radne grupe jer nismo hteli da dajemo legitimitet nečemu što ne ispunjava svoju svrhu, a da na taj način država 'ispunjava' svoje obaveze na putu ka Evropskoj uniji“.

Prema godišnjoj bazi NUNS-a u 2020. godini ukupan broj prijavljenih napada na novinare bio je 189, od čega su pritisci prijavljivani 92 puta, a verbalne pretnje 50. puta. Fizičkih napada je bilo 32, a napada na imovinu 14, uz zabeleženu jednu prijavu pretnje imovini.

Iako NUNS kao udruženje još od 2017. novinarima pruža pravnu i svaku drugu pomoć, te podnosi krivične prijave, Tamara Filipović Stevanović smatra da je dobro da novinari imaju na raspolaganju još jedan kanal komunikacije preko koga mogu da prijave ugrožavanje bezbednosti i dodaje da se nada da će to ohrabriti novinare da u većoj meri prijavljuju slučajeve. Poziva ih, naposljetku, da se obrate stručnjacima na broj 0800100115.

txt: Dragana Predin

MEDIJSKA EKSPLOATACIJA zločina i tragedije

Prema monitoringu dnevnih novina Saveta za štampu, Kodeks novinara Srbije najčešće se krši u tekstovima o temama kao što su nasilje, otmice i druge tragedije. Iako bi pri izveštavanju trebalo voditi računa o deci i žrtvama zločina, u Srbiji se događa baš suprotno – objavljuju se fotografije leševa, silovane dece, slikaju se roditelji kako plaču na sahranama, spekuliraju se o detaljima, uzrocima i motivima tragedija

U većem delu Evrope i sveta medije smatraju zaštitnicima demokratije. Oni su tu da javnosti pruže fer, istinite i objektivne informacije o svim aktuelnim dešavanjima, zbog čega se često nazivaju četvrtim stubom demokratije. Već dugo postoji teza da način na koji mediji interpretiraju neki događaj utiče na to kako ga publika razume. Međutim, postavlja se pitanje: da li mediji u Srbiji tu ulogu zaista ispunjavaju?

Izveštavanje o osetljivim temama, kao što su otmice, nasilje i druge krizne situacije, varira u zavisnosti od toga o kojem mediju je reč. Gordana Novaković, generalna sekretarka Saveta za štampu, smatra da svaki medij ima drugačiji pristup, koji je legitiman sve dok novinari i urednici poštuju Kodeks novinara Srbije, koji je isti za sve. „Kada govorimo o novinama, postoje oni koji o slučajevima iz takozvane crne hronike ponekad uopšte i ne izveštavaju, ili to rade iznoseći samo najneophodnije informacije. Uzmimo za primer ubistvo pevačice Jelene Marjanović – list Danas o tome nije pisao, a Politika je objavila jedan ili dva kratka teksta. S druge strane, tabloidi o takvim slučajevima izveštavaju vrlo detaljno, fenomenološki, danima prate slučaj, fokusirajući se više na izazivanje emocije nego na informisanje čitalaca. Slično ponašanje imaju i portali, koji na ovim temama ‘love’ klikove“, rekla je Gordana Novaković.

Iako su svi medijski pristupi, pa i oni u kojima nije u fokusu informisanje građana, „dozvoljeni“ sve dok poštuju pravila profesije, postoje oni koji smatraju da je izveštavanje većine listova, a naročito tabloida, u osetljivim situacijama generalno neprofesionalno i potpuno van službe javnog interesa, uz kršenje osnovnih ljudskih prava. Boris Malagurski, novinar i režiser, smatra da mediji na krajnje neoprezan način od ozbiljnih tragedija prave „narrativ za filmski triler“, često proglašavajući osumnjičene osobe krivima, čak i pre podizanja optužnice, kršeći na taj način pretpostavku nevinosti i Kodeks novinara Srbije. „Oni objavljuju neproverene informacije, bez obaziranja na to kako te informacije utiču na nedužne ljude i njihove porodice. Često se dešava da, nakon nekih strašnih zločina, osumnjičeni počinoci bivaju etiketirani kao dokazani krivci, što na društvenim mrežama dovodi do dehumanizacije osumnjičenih i izaziva porive čitalaca i gledalaca da iz odmazde počine prema osumnjičenima još stravičnije zločine od onih za koje su etiketirani osumnjičeni“, objasnio je Boris Malagurski, dodavši da gotovo niko ne razmišlja o tome kakvo društvo kreiraju takvi mediji.

Prema monitoringu dnevnih novina, koji Savet za štampu sprovodi već nekoliko godina, Kodeks novinara Srbije najčešće se krši upravo u tekstovima o temama kao što su nasilje, otmice i druge tragedije. Iako bi prema poglavlju VII Kodeksa novinara Srbije („Poštovanje privatnosti“) deca i žrtve zločina trebalo da budu posebno zaštićeni, svedoci smo da se u Sr-

biji događa baš suprotno - objavljuju se fotografije leševa, silovane dece, slikaju se roditelji kako plaču na sahranama, spekulise se o detaljima, uzrocima i motivima tragedija.

Početkom 2021. godine uhapšeni su pripadnici klana Veljka Belivuka, osumnjičeni za ubistva, kidnapovanja i trgovinu drogom. Istraga se odvijala javno, a pripadnici državnog vrha su posredstvom 12 televizija prikazali fotografije pronađenih leševa i odsečenih delova tela. Ovaj postupak doživeo je oštre kritike, a neki

kova“, „klikabilnost“ ne sme biti vodeći kriterijum. Potrebno je voditi računa o tome da se nikome ne nanese šteta, posebno kada su u priču uključena deca ili veoma mladi ljudi. Potrebno je sve žrtve zaštititi i ne izlagati ih dodatnim traumama, pogotovo jer je svima poznato da ono što se u današnje vreme nađe na internetu, ostaje „zauvek“ tamo.

Gordana Novković kaže da je, iako veruje da su takvi tekstovi zaista najčitaniji, ipak važnije zaštititi ljude o kojima se piše i njihovu privatnost. „Ne smete nekome upropastiti život zbog nekoliko klikova više“, rekla je ona, na šta Nenad Čaluković dodaje da bi mediji morali da izveštavaju na ozbiljan i profesionalan način, a ne skandalozno, bez srama i stida.

Neophodno je da novinari razumeju osetljivost ovih tema, kao i da im primarni cilj bude informisanje javnosti na nepristrasan način. Sadržaji crne hronike „prodaju“ novine, ali zar je jedina funkcija medija - „prodaja“? „Javni interes podrazumeva da mediji plasiraju sadržaj koji će unaprediti društvo, a ne srozavati ga. U redu je prikazivati realnost, ali svaka realnost može da bude poziv na buđenje, a može i da podstiče beznađe. Novinari bi trebalo da pristupe negativnim temama iz prvog ugla gledanja, jer ćemo u suprotnom ostati društvo koje svakodnevno gleda ono najgore u sebi i ubija u pojam svakoga ko veruje da nešto može da se promeni“, zaključuje Malagurski.

dnevni listovi su na taj isti, okrutan način, nastavili da izveštavaju o ovom i sličnim događajima.

Nenad Čaluković iz magazina Karakter smatra da su, osim senzacionalizma, isključivi ciljevi takvog izveštavanja veći tiraž i veća gledanost. On dodaje da se u Srbiji danas često krše etičke novinarske norme, ali da je to samo još jedna, jasna potvrda da mediji, onakvi kakvi su, ne mogu da ostanu imuni na nemoral i nekorektnost čak ni u najtežim situacijama. Iako su rubrike pune senzacionalističkih sadržaja najčitanije i imaju najviše „kli-

"Ventil za misli"

u audio formatu

U Srbiji trenutno postoji oko 170 podkasta, a većina njih pokrenuta je u zadnje dvije godine. Dvadesetak se bavi vijestima i politikom, a više od pedeset sportom, dok su ostali posvećeni socijalnim, kulturnim, preduzetničkim i drugim temama. Za KOD04 govore autori podkasta „Alarm“, „Dopisi iz Diznilenda“, „Pojačalo“, „Pod kapi-com“, „F.fm“ i „Ubod u kulturu“

Podkast je – kao što se navodi na sajtu Podcast.rs – oslobođen monotonih trendova i formi, necenzurisan i aktivistički, lucidan i edukativan, zabavan i pun zanimljivih likova i priča. Predviđen je za slušanje na internetu, a karakterišu ga tematska raznovrsnost, masovno obraćanje, vremenska neograničenost, kao i mogućnost zarade. U Americi se podkasti razvijaju više od 16 godina, dok je u Srbiji prvi talas započet 2014. i 2015. godine. Prava ekspanzija, međutim, dešava se u poslednje dvije godine, kada je nastalo više od pedeset odsto domaćih podkasta.

Podkast je kombinacija različitih medijskih formata, a najbliži je radijskom programu. Njegov rad zasniva se na RSS fid tehnologiji koja služi za brz pregled sadržaja na internetu. Sama riječ podkast engleskog je porijekla i nastaje kao kombinacija riječi „broadcast“, što znači prenos ili emitovanje, i riječi „POD“ koja predstavlja skraćenicu za „portable on demand“, u prevodu – „prenosivo na zahtjev“.

RECAP

U maju prošle godine održana je onlajn konferencija „Razvoj podkasta u Srbiji“, koja je organizovana u okviru skupa Im-pakt haba „ReCap“. Na konferenciji su učestvovati i govorili osnivači portala Podcast.rs, kao i autori podkasta Danas i Agelast. Specijalni gost bio je Erik Nuzum, ekspert koji radi na kreiranju globalno poznatih podkasta i digitalnih proizvoda za medije, koji je poručio podkasterima u Srbiji da nikako ne treba da odustaju, iako je domaće tržište još malo. Na konferenciji su predstavljeni i globalni trendovi i uspješni domaći primjeri podkasta, a prikazane su i mobilne aplikacije za iOS i Android platforme koje domaćoj publici omogućavaju jednostavno slušanje podkasta, mnoge nove funkcionalnosti i specijalno kreiran edukativni sadržaj.

VENTIL ZA MISLI

Dopisi iz Diznilenda dio su prvog talasa podkasta: pokrenuti su 2016. godine, a podkasteri Miljan Tanić i Nemanja Paleksić sedmično komentarišu društvena dešavanja u Srbiji i regionu. Ističu da su podkast pokrenuli isključivo iz hobija.

„Što se mene tiče, navukao sam se na neke podkaste, uglavnom američke, zbog moje struke, pa sam naletio na par izuzetno zabavnih i pomislio da bi bilo baš dobro da se i kod nas nešto tako radi, pa sam predložio mom kolegi Miljanu da probamo. Nama je to ventil za misli, mi sjednemo, ispričamo se u mikrofona, obradimo par tema, podsjetimo se zajedničkih doživljaja, poduhvata, dotaknemo se bolje prošlosti, i s obzirom na to da nam je snimanje svakako uživanje, potpuno nam je svedeno da li će naš razgovor slušati troje ili milion i troje ljudi. Nama podkast dođe kao razlog da se sastanemo i istrtljamo”, kaže Nemanja Paleksić.

Autori Dopisa iz Diznilenda takođe ističu da im podkast nije primarni posao od kojeg žive, već medij preko kog iznose svoje ideje i viđenja – ništa ozbiljnije od toga. Ono što se Miljanu Taniću posebno dopada jeste što u podkastu ne mora da razmišlja o uređivačkoj politici, puštanju muzike i autocenzuri, kao nekada kada je radio na radiju. Moglo bi se reći da upravo te stvari razlikuju podkast od radija. „Kada smo Miljan i ja počinjali, rekao sam mu – videćeš, za neko vrijeme, kada podkast kod nas postane standardni format, mi ćemo uveliko biti veterani. Evo, pet godina poslije, stanje je otprilike već takvo”, kaže Nemanja Paleksić.

POJAČALO

Među prvim a i najslušanijim podkastima je i Pojačalo, autora Ivana Minića. On ističe da mu je cilj da kroz ovaj novi format priča priče iz oblasti preduzetništva, ali i drugih srodnih djelatnosti koje mogu da posluže kao inspiracija onima koji razmišljaju da krenu istim ili sličnim putem. Ivan Minić bavi se marketingom, preduzetništvom, tehnologijom, jedan je od voditelja podkasta Fudbalskog kluba Crvena zvezda „Pick 'N' Talk”, a uz to predaje i na Fakultetu za medije i komunikacije. Podkast mu je hobi, te ističe da je nemoguće da neko u Srbiji pokrene podkast kao primarni posao, osim ukoliko prethodno nema zaista dobru reputaciju i publiku koju okuplja.

„Kao posledica postojanja podkasta dobio sam veliki broj upita za posao i konsultantskih angažmana, i verujem da je to, osim lične satisfakcije, i više nego dovoljno. Što se tiče zarade od podkasta, sponzorstva koja imamo pokrivaju produkcione troškove i vreme kolega koji su uključeni u proces stvaranja. Verujem da će u budućnosti biti i više novca, pa će i za mene kao autora ostati honorar, ali mi to zaista nije prioritet u ovom trenutku”, navodi Ivan Minić.

U Srbiji trenutno postoji oko 170 podkasta, a većina njih pokrenuta je u zadnje dvije godine. Dvadesetak se vijestima i politikom, više od pedeset sportom, dok su ostali posvećeni socijalnim, kulturnim, preduzetničkim i drugim temama. Takođe, mnogi internet portali poput Monda i Pištaljke pokrenuli su svoje podkaste. Podkaste imaju i televizijski kanali Sport klub, Radio-televizija Vojvodine, radio-stanice (Radio Slobodna Evropa), novinske agencije Beta i Fonet, a takođe i novine, poput magazina Vreme i dnevnika Danas, koji je pokrenuo nedeljni podkast u kom novinari komentarišu najčitnije vijesti iz prethodne nedelje.

POD KAPICOM

Sportski podkasti izuzetno su praćeni jer omogućavaju ljubiteljima određenih sportova da konstantno budu u toku sa rezultatima, najavama, kao i – pre svega – iscrpnim stručnim analizama. Tako se ističu podkasti kao što su „Mrežica”, posvećena košarci, „Sportski pozdrav”, „Partizan u fokusu”, „Pick 'N' Talk” Crvene zvezde, „Blok po blok” televizije Sport klub, potom „Šesta lična” portala Mondo i ostali. „Pod kapicom” je podkast koji je nastao iz poštovanja prema vaterpolu kao najtrofejnijem sportu u Srbiji a koji, prema riječima jednog od podkastera Pavla Živkovića, ima veoma loš tretman u medijima.

„Želimo da ukazujemo na probleme i pokažemo da su vaterpolisti oni na koje mladi treba da se ugledaju, jer su obrazovani i kulturni, a takođe treba i promovisati sport zbog zdravlja i tela. Moja koleginica Marina Sekulić i ja radimo sportski podkast jer smo u sportskom novinarstvu i verujemo da time popularizujemo sport koji neguje prave vrednosti. Kada je gledanost podkasta u pitanju, nismo baš društvo koje poštuje prave vrednosti: koliko se pažnje posvećuje vaterpolu – toliko je i emisija gledana, u užem vaterpolu krugu, rekao bih. Za mene je to očekivano”, kaže Pavle Živković.

ODRŽIVA MODA

Izuzetno zanimljiv i koristan podkast „F.fm“ još prije tri godine pokrenule su novinarke Dunja Jovanović i Marija Radaković. Njihov podkast bavi se održivom modom, odnosno povezivanjem nauke, ljudskih prava, tehnologije, mode i kulture s ciljem usmjeravanja modnih brendova ka održivom sistemu.

„Podkast postoji preko tri godine i u trenutku kada smo ga pokrenule nije bilo mnogo sličnih formata kod nas, iako je podkast kao medijska forma u inostranstvu i te kako bio popularan. Tek od prošle godine podkast počinje da postaje 'in' u regionu i povećava se broj podkasta na našem medijskom nebu, a to je nama išlo u korist jer je F.fm u to vreme već imao oblikovanu publiku, kontinuitet, a samim tim i određeni kredibilitet. Pored samog porasta popularnosti formata, tema održive mode postaje da bude sve glasnija. Kada smo počinjale, sâm termin 'održiva moda' bio je potpuno nepoznat kod nas, a promovisanje te teme maltene pionirski poduhvat. Utisak je da se to veoma promenilo, te o održivoj modi danas pričamo u različitim medijima - od onih koji se bave ekologijom ili energetikom, preko komercijanih televizija do modnih magazina i portala koji se bave popularnom kulturom“, ističu Dunja i Jovana.

**POD
KAST**

podkast F.fm.
foto: Andrija Rančić

TEŠKO DO ZARADE

Kada je reč o zaradi, većina sagovornika dijeli mišljenje da se do ozbiljnijeg novca od podcasta u Srbiji može doći ili zahvaljujući ozbiljnim sponzorima ili ukoliko je podkaster prethodno radio na nekom mediju sa nacionalnom pokrivenošću, pa je tako postao široko prepoznatljiv. Takvi podkasteri, kako kaže Miljan Tanić iz „Dopisa iz Diznilenda“, mogu se izbrojati na prste jedne ruke. Dakle, vođenje podcasta iz hobija sasvim je moguće uz odgovarajuću opremu i osmišljen koncept. Međutim, za podcast kao primaran posao i izvor finansija potreban je veliki trud i ulaganje koje podrazumijeva pronalaženje dovoljnog broja sponzora, veliki broj slušalaca na platformama za strimovanje, a korisne su i donacije.

„Postoji opcija da se podcasti finansiraju kroz podršku slušalaca i donacije, ali taj model kod nas prosto nije razvijen jer ljudi nisu navikli da za sadržaj plaćaju, a i standard je takav da bi mnogima to ipak bilo opterećenje. Svakako, verujem da prihodi koji dolaze indirektno mogu da nadomeste direktne, ali za to je potrebno biti uporan, izgraditi dobru bazu i vidljivost“, kaže Ivan Minić.

Trenutno jedini samoodrživi podcast, koji opstaje zahvaljujući isključivo donacijama slušalaca, jeste „Alarm“ Daška i Mlađe, kojima je to i primarni posao. Podcast su pokrenuli nakon što su, kako kažu, „nogirani“ sa B92 i O radija, te su bili primorani da pokrenu vlastiti radio ili da odustanu. „Kako odustajanje nije opcija, kontaktirali smo slušaocima i pokrenuli Pejtrion platformu da skupimo novac i kupimo opremu. Pokazalo se da smo ljudima potrebni jer su odlučili da nas finansij-

ski podrže. Kupili smo opremu, napravili mali studio i krenuli sa strimom svakog radnog jutra od 7 do 10h. Bez naših slušalaca ne bi bilo ni naše emisije. Vrlo jednostavno. Njihova finansijska podrška obezbeđuje nam plate, a mi ih zauzvrat gađamo s pregršt loših fazona svakog dana od 7 do 10h“, ističu podkasteri Daško i Mlađa.

Jedna od važnih platformi koja podržava nezavisne kreativce koji stvaraju originalan sadržaj i putem koje podkasteri mogu da ostvare svoj mjesečni prihod jeste pomenuti Pejtrion (Patreon). Ova platforma funkcioniše isključivo na osnovu mjesečnih pretplata. Podkasteri otvore nalog, a slušaocima koji se pretplate svakog prvog u mjesecu skida se određeni novac sa računa, sve dok ne odjave svoju mjesečnu pretplatu. Slušaoci doniranjem doprinose razvoju nezavisne medijske scene, kreiraju sadržaja i nezavisnosti podcasta.

UBOD U KULTURU

I novinar i autor stranice „Radioaktivni komarac“, koja se bavi kulturom i umjetnošću, Bojan Uzelac, odlučio je da se upusti u svijet podcasta. Nedavno je pokrenuo emisiju upečatljivog naslova „Ubod u kulturu“, u kojoj prvenstveno planira da promoviše neafirmisane umjetnike. Kako Bojan ističe, svaka epizoda moći će da posluži kao preporuka za različite umjetničke sadržaje, a u početku će teme biti pretežno vezane za film.

„Podkasti mi deluju interesantno, kao format preko koga mogu da se čuju razne zanimljivosti kojih nema u medijima. A i sam format je opušteniji od nekakvih formalnih emisija na televiziji i internetu. Gledao sam razne podcaste, ali mogu da istaknem Agelast, Inkubator, i od stranih autora podcast Džoa Rogana“, kaže Uzelac.

300 EVRA ZA POČETAK

Za pokretanje bilo kakvog podkasta potrebna je određena tehnika, čiji kvalitet zavisi od raspoloživog budžeta. Ono bez čega se sigurno ne može jeste kvalitetan mikrofonski, ističe Goran Krgović, jedan od osnivača američko-srpskog startapa za podkaste koji hostuje 20.000 podkasta: „Mnogi snimaju podkast telefonom. Međutim, ljudi pretežno slušaju emisije preko slušalica i to zna da bude jedno bolno iskustvo. Kvalitet audio zapisa je ključan za uspeh svakog podkasta. Za početak je dovoljno krenuti sa nekih 300 evra, što je mnogo manji iznos od onog koji je potreban za, na primer, snimanje Jutjub klipova”.

Krgović takođe kaže da podkaster od početka mora da razmišlja o publici kojoj se obraća, da radi na sadržaju, te da redovno izbacuje epizode čak i ako nije zadovoljan njima, a upornost će se isplatiti. Kada je reč o zaradi na podkast sceni u Srbiji, Krgović ističe da kompanije koje se oglašavaju moraju da shvate značaj audio publike. „Prvenstveno je potrebno da kompanije shvate da je audio publika mnogo vernija od, na primer, video publike. Da shvate kako oglašavanjem u podkastima mogu dobiti mnogo više. Kada se to bude desilo, mnogo će više ljudi, brendova i kompanija započeti svoje podkaste i time obogatiti našu scenu. I sadašnja scena je odlična, ima par odličnih podkasta koji su produkcijski i sadržajno na nivou svetskih, a ona raste iz dana u dan upravo zahvaljujući toj grupi entuzijasta”, navodi Krgović.

Goran Krgović
foto: privatna arhiva

ALATI I AGREGATORI

Goran Krgović jedan je od osnivača servisa Sounder.fm, koji, osim hostinga audio fajlova i distribucije podkasta na platforme poput Ajtjuns i Spotifaj, omogućava monetizaciju sadržaja, kao i alate za rast publike, poput automatske transkripcije sadržaja. Bitno je napomenuti da je Sounder besplatan za korišćenje svim početnicima jer servis time želi da doprinese globalnom rastu podkast scene.

Udruženje „Podkast podrška“ osnovano je 2019. godine kako bi pomoglo razvoj podkasta zajednice i promociju ovog formata u Srbiji i regionu. S ovim ciljem pokrenut je i Podcast.rs, agregator svih domaćih i regionalnih podkasta. Osnivači ističu da je ova platforma nastala iz ljubavi prema ovom medijskom formatu i želje da se lokalna zajednica udruženo predstavi domaćoj javnosti. Osim toga, iz Podcast.rs navode razliku između radija i podkasta: „Ukoliko radio posmatramo samo kroz prizmu ponude FM stanica u Srbiji, onda možemo reći da su podkasti slobodniji, nezavisniji, 'opušteniji'. Ukoliko radio posmatramo šire, kao ljudski eksperiment sa prenosom zvuka na daljinu, onda je to ista stvar. A kada govorimo o podkast sceni u Srbiji, sigurno je da fali više dramskog i eksperimentalnog programa”.

txt: Jovana Matić

PODKAST

Ti budi Tom, ja ću biti Džeri

Nasilan sadržaj u crtanim filmovima ne utiče samo na to kako deca rešavaju probleme, već i na model igre i ponašanja u svakodnevici

Već dugo je poznato da animirani sadržaji koji obiluju nasiljem ostavljaju posledice po mentalni sklop mlađih naraštaja. Prema istraživanju Univerziteta u Ajovi, deca se poistovećuju sa glavnim junacima i igraju (oponašaju) njihove uloge u odnosima sa drugim ljudima. Pomenutim istraživanjem utvrđeno je i da animirani serijali predviđeni za decu često sadrže više nasilja nego televizijski program usmeren ka adolescentima.

Glavni primeri ovakvih ostvarenja su upravo „Tom i Džeri“, „Ogi i bubice“, „Deksterova laboratorija“, „Kojot i Ptica Trkačica“, kao i neki serijali koji se nisu emitovali kod nas, ali su definitivno bili dostupni na stranim kanalima, poput „Courage the Cowardly dog“.

Nasilan sadržaj ne utiče samo na to kako deca rešavaju probleme, već i na to kako se igraju i ponašaju u svakodnevici. „Način na

koji se deca igraju govori o tome kako su doživjela sadržaj koji su gledali na televiziji. Djeca izvode radnje prema modelu. Ako je njihov model nasilan i probleme rješava na grub način, velika je vjerovatnost da će i dijete na taj način rješavati probleme“, kaže Sanja Tatalović Vorkapić, profesorica na Učiteljskom fakultetu u Rijeci i autorka jednog od najsvežijih radova o nasilju u animiranim sadržajima na ovim prostorima. Osnovni problem ovakvog sadržaja je što nasilje kao takvo ne izaziva posledice, ni po žrtvu, ni po nasilnika. Nasilje se stavlja u kontekst igre i zabave, pa ga

deca primenjuju sa ciljem da se zabave. Vesna Bilić, profesorica na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, kaže kako decu najčešće privlače likovi koji imaju poželjne osobine, poput snage, popularnosti i dobrog izgleda. „Jedan od važnih činitelja identifikacije je i jesu li likovi nagrađeni za svoja djela i ponašanje ili su kažnjeni. Agresivni likovi često dobivaju nagrade zbog svojih djela, stoga djeca dobivaju dojam da je takvo ponašanje u redu. Na žrtvama nasilja u animiranim filmovima rijetko se prikazuje bol i patnja, iz čega se može zaključiti da nasilje nije štetno. Sve ovo potiče djecu na slična ponašanja koja mogu pokazati kada dođu u sukob s vršnjacima“, piše Vesna Bilić, autorka knjige „Nasilje nad djecom i među djecom“.

Da posledice mogu biti svakojake, kao i različitog trajanja, potvrđuju autori knjige „Djeca medija – od marginalizacije do senzacije“ Lana Ciboci, Igor Kanižaj i Danijel Labaš: „Pod kratkoročnim učincima podrazumijevaju se oni koji se javljaju nedugo nakon izloženosti medijskim sadržajima, dok se dugoročni učinci javljaju nakon izloženosti velikom broju takvih sadržaja tijekom nekoliko tjedana ili čak mjeseci“.

Međutim, da animirani sadržaj namenjen deci ima i svoje dobre strane govori istraživanje Barija Gantera, profesora masovnih komunikacija na Univerzitetu u Lesteru: „Gledanje pozitivnih primera preko televizijskih ekrana može imati pozitivan uticaj na dečije ponašanje. Može ih ohrabriti, podstaći na rad, te motivirati da prevaziđu strahove. Na primer, kada su deca koja se boje zubara videla na televiziji drugu decu kako bez straha odlaze kod stomatologa uz osmeh, brže su prebrodila taj strah“, navodi Ganter u svom delu „Deca i televizija“.

PUT U TAMU

TOR

Put u tamu interneta najčešće se obavlja putem pretraživača Tor, koji omogućava zaštitu privatnih podataka korisnika, ali im istovremeno pruža slobodu da sakriju svoje internet aktivnosti. Pristupiti mračnoj strani interneta i znati tačno koju adresu treba potražiti na Toru nije nimalo lako, barem kada taj proces poređimo s onim na Guglu. Umesto jednostavnog sistema pretrage postoji niz čistih indeksa koji se moraju uključivati i isključivati. Uz to, mnogo darknet lokacija mora da kruži kroz više veb adresa kako bi se izbegli napadi i mogućnost da veb lokacije budu otkrivene. I pored činjenice da je pristup darknetu mnogo teži nego regularnoj mreži, veliki broj ljudi svakodnevno zalazi u dubine interneta.

Niko ne zna koliko je internetska rupa zaista duboka ali, prema dosadašnjim saznanjima, darknet izgleda kao mesto na kojem zločini poput falsifikovanja dokumenata, ilegalnog prodavanja opojnih supstanci ili hakovanja mogu vrlo lako napredovati i u kojem se zakonska pravila često ne mogu primeniti.

Monika Baret iz Centra za istraživanje digitalne etnografije Univerziteta tehnologije, dizajna i preduzetništva iz Australije navodi zbog čega je darknet pogodan za trgovinu narkoticima: „Kupovinom droga putem darkneta smanjuje se verovatnoća da će doći do neke pretnje fizičkim nasiljem ili stvarnim iskustvom fizičkog nasilja, u poređenju sa kupovinom od prijatelja ili diler. Postoje i sistemi za ocenjivanje kvaliteta na darknet tržištima, pa bi teoretski trebalo da bude manje verovatno da će tamošnji dileri prodavati pogrešne supstance koje mogu pogubno uticati na zdravlje njihovih konzumenata. Međutim, ako darknet tržišta znače da je pristup lekovima povećan, mogli bismo iskusiti porast upotrebe droga“.

Internet koji nam je danas dobro poznat predstavlja globalnu svetsku mrežu kojom se svakodnevno služimo i kojom slobodno surfujemo. Međutim, kada zagrebe-mo ispod velike internet površine, nailazimo na njegov drugi, znatno mračniji deo – darknet. Veliko internet podzemlje koje kao da predstavlja paralelni univerzum interneta, svet u kojem je svako anoniman, u kojem često postoji totalno odsustvo pravila i društvenih normi. Potpuno nova i kreativna internet dimenzija, koja po-djednako začuđuje i uznemirava, ali koja nam je bliža više nego što i sami možemo da zamislimo.

Procene su da je samo mali deo interneta pretraživ i da se više od 80% sadržaja nalazi u njegovom neindeksiranom delu

INTERNETA

Za mnoge predstavlja veliku nepoznanicu i misteriju, za druge samo običan softver, a trećima je svakodnevnica i izvor mnogih informacija i lične satisfakcije. Darknet je, zapravo, sve od navedenog.

NELEGALNE USLUGE

Paralelno s razvojem interneta razvija se i njegova mračna pozadina, koja je s vremenom postala sve popularnija među običnim korisnicima. Samu tehnologiju je razvila Američka pomorska istraživačka laboratorija (US Naval Research Laboratory), u vreme kada je internet još bio u povoju. S početkom razvoja globalne mreže darknet skoro da nije ni postojao, sve do sredine dvehiljaditih, kada internet doživljava svoju globalnu ekspanziju. Procene su da je samo mali deo interneta pretraživ i da se više od 80% sadržaja nalazi u njegovom neindeksiranom delu.

Žarko Kecić, rukovodilac sektora za Informacione i komunikacione tehnologije Registra nacionalnog internet domena Srbije smatra da prodaja i kupovina nelegalnih roba i usluga nije novina koju nam je doneo internet: „Nelegalno tržište postojalo je i ranije, a tehnološki razvoj doprineo je da ono postane globalno dostupno. Gašenje Puta svile, najpoznatijeg sajta za nelegalnu trgovinu, samo je stvorilo prostor za pojavu novih dark veb platformi kao što su Dram market, Alfa bej ili Agora. Sve to nam govori da je učešće na nelegalnom tržištu veoma unosno i da omogućava laku zaradu. Tržišne tokove diktira potražnja i poražavajuće je da se, prema procenama analitičara, na ilegalnom tržištu ostvaruje godišnji promet od nekoliko triliona dolara“.

Iako je darknet mnogo razvijeniji i popularniji u zapadnim zemljama, teško je poverovati da neki od dark veb servisa, ili neki njegov deo, nije prisutan i u Srbiji, iako do tih podataka nije lako doći. U Srbiji, kriminalne aktivnosti poput dečije pornografije, prodaje oružja i ilegalnih supstanci – koje su u svetu uveliko zastupljene na darknetu – još uvek dominantno funkcionišu na tradicionalan način.

KONTRAEFEKTI

Internet je znatno olakšao pristup raznim informacijama i u velikoj meri doprineo razvoju čovečanstva. Međutim, „Put svile“ ili kako ga još nazivaju – tržište ubistava, pokazuje nam da internet ima i svoju drugu stranu, kao i da se informacione tehnologije mogu koristiti i u negativne svrhe, navodi Monika Baret: „Digitalne tehnologije su alati koji se mogu koristiti podjednako na pozitivan i negativan način – alati ne stvaraju probleme, već način na koji se oni koriste, odnosno način na koji ljudi upravljaju tim alatima. Uvek će postojati tamna strana ljudskog ponašanja, a neke stvari za koje se nadamo da se nikad neće dogoditi, poput seksualnog zlostavljanja ili zlostavljanja dece, promovišu se na ovim mračnim stranama interneta“.

Informacione tehnologije su u ljudima oduvek budile i pesimistička i optimistička gledišta. Iako je prvobitna vizija interneta imala cilj da na renesansan način doprinese društvu, s vremenom je postignut kontraefekat: deo čovečanstva je iskoristio pojedine prednosti i mogućnosti koje nam internet pruža kako bi zadovoljio svoje najmračnije potrebe. Obeshrabruje to što je darknet mreža mnogo veća od vidljivog, površinskog interneta, a uz to svakodnevno raste i izuzetno je teško kontrolisati je.

Jedno „ALI“ kao uvod u fašizam

Kukasti krstovi na zidovima, transparentima i sajtovima, veličanje ratnih zločinaca u televizijskim programima i na neonacističkim skupovima, uspostavljanje „narodnih patrola“ koje proganjaju migrante... Uzmemo li sve to u obzir, nameće se pitanje da li smo zaista pobedili fašizam. O tome za KOD04 govore Daško Milinović, Nemanja Marinović i Vladimir Simović

Da su fašističke ideje i dalje žive možemo da vidimo na gotovo svakom koraku: sveđoćimo grafitima i muralima sa antisemitskim porukama i kukastim krstovima, organizovanju raznih ekstremističkih skupova na kojima se veličaju fašistički lideri, a postoje i mnogobrojni sajtovi koji se bez ikakve sumnje jasno mogu okarakterisati kao neofašistički i neonacistički.

Novosadski novinar Daško Milinović, koji je 16. aprila ove godine pretučen na ulicama Novog Sada, kaže kako fašizam „smrdi na kapitalizam u fazi truljenja“. Za njega fašizam predstavlja nasilje, nacionalizam, opsesiju snagom i moći, uverenje da se deluje iz osвете za nešto ranije, ludački kolektivizam i seksizam. U znak podrške napadnutom novinaru u Novom Sadu se održao antifašistički protest na kojem nije bilo većih incidenata, osim par uzvika nekolicine momaka: „Smrt komunistima“ i „Autošoviniisti“. Na Keju žrtava racije zatečen je venac na kom je pisalo: „U spomen žrtvama komunizma“. „Jezivo i tužno je što su to pravi-pravcati klinci koje truje grupica poganih matorijih mizantropa. Pune im glavu lažima i koriste ih kao pešadiju jer su nesvesni

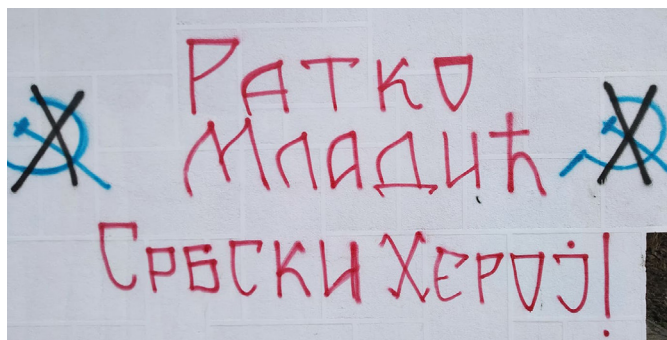
i pred zakonom zaštićeni“, ocenio je Milinović i dodao: „Kada sam video natpis na lenti njihovog venca i plakat njihove zlikovačke grupe na spomeniku, mislio sam da će me šlog strefiti. Srce mi je htelo napolje kroz uši od besa. Nisam znao jesu li beskrajno zli ili beskrajno glupi, kad mogu tako nešto da urade“

Fašizam je neodvojiv od pretnji, sile i linča. U tom duhu neretko se mogu pronaći grafiti kao što su: „Spisak postoji“, „Smrt dođošima“, „Smrt komunistima“, „Migrante u kante“, „Od Kosova do Irana biće mrtvih muslimana“, „Nije bilo genocida u Srebrenici“. U poslednje vreme, često se prave skupovi iza kojih stoje ekstremno desničarske organizacije, pa tako imamo skupove na kojima se veliča Milan Nedić, sa propratnim transparentima na kojima su često fašistički simboli, keltski krstovi i precrtan srp i čekić.

„To su jeftini pokušaji desničara da prikažu komunizam kao 'totalitarizam' i da ga izjednače sa fašizmom i nacizmom. Urušavanjem komunizma, kao najvećeg stožera borbe protiv fašizma, otvara se put neofašizmu i neonacizmu. Takođe, komunizam se sad tumači kao 'vreme mraka' za nacionalne države, jer je u vreme komunizma bilo važnije imati posao i hleb na stolu, validan pasoš i zdravstvenu knjižicu – nego biti Srbin ili Hrvat. Danas je očigledno najbitnije vikati 'Srbija Srbima' i nadati se da će to da zveči više nego šuplji džepovi i prazni tanjiri“, rekao je Nemanja Marinović, sociolog i izvršni direktor Centra za marginu.

Prrodu fašizma Marinović sažima ovako: „Fašizam je odsustvo svakog prava na mišljenje i postojanje koje je drugačije od onog koje nameće fašistička država i ideologija, a u cilju očuvanja 'tradicionalnih vrednosti', 'zdravlja nacije' i slično. U krajnjoj liniji, teži uniformnosti mišljenja i istrebljenju svega drugačijeg – to se može prepoznati i u onom čuvenom 'ALI'. Čim neko za bilo koju manjinu ili osetljivu društvenu grupu kaže 'Nemam ništa protiv, ALI...', sve što ide nakon tog 'ali' je, uglavnom, fašizam. Možda lepo upakovan, ali i dalje fašizam. I od tog 'ali', do dušegupki i koncentracionih logora samo je jedan korak“.

Vladimir Simović, rukovodilac programa za radna prava u Centru za politike emancipacije i diplomirani sociolog, ističe da je fašizam oblik dehumanizacije određene društvene grupe, kroz pozivanje na nasilje i sprovođenje nasilja nad tom grupom, is-

ključivanje mogućnosti pripadnika i pripadnica te grupe da na jednakim osnovama učestvuju u društvenom životu: „Ova dehumanizacija je uvek zasnovana na kulturološkim ili biološkim aspektima, a društvene grupe koje su napadane najčešće su pripadnici druge vere, nacije ili boje kože, drugačije seksualne orijentacije, a često i drugačijih političkih pogleda na svet. Fašizam je u svojoj suštini i mizogin, on u ženama vidi isključivo majku, domaćicu... Fašizam radi na zatvaranju žena u privatnu sferu. Pored ovog sloja, fašistička ideologija u svojoj suštini zagovara zadržavanje socioekonomskog statusa kvo, ona ne podrazumeva sistemsku promenu kapitalističkih odnosa proizvodnje, eksploatacije rada i nejednake distribucije bogatstva. U tom smislu, fašizam često podrazumeva i mržnju prema sirotinji, koja mi se čini najočiglednijom u odnosu prema romskoj zajednici ili izbeglicama“.

Simović tvrdi da socijalno i ekonomsko propadanje srednje klase dovodi do nezadovoljstva koje se često kanališe kroz socijalšovinizam, odnosno kroz borbu za oskudne resurse u kojoj se pripadnost određenoj naciji ili veri uzima kao osnova za mogućnost uživanja u određenim pravima i društvenom životu kao takvom. Druge grupe su anatemisane kao parazitske.

Može li zvijezda Danica postati zvijezda Marica?

Ako na Gugl tražilici upišemo „kupi zvezdu“, dobijamo milion i jedan način kako da jedna zvezda dobije ime po našem izboru. Svaki od tih sajtova ima svoju politiku poslovanja, pa se tako razlikuju cijene, način imenovanja i paketi usluge. Sertifikat o imenovanju moguće je kupiti za nekoliko hiljada dinara, ali šta suštinski dobijamo kad damo taj novac?

I deja da je sve na prodaju za dobru cijenu nije mimoišla ni nebeska tijela. Na internet sajtovima, uz samo nekoliko klikova i nekoliko hiljada dinara, moguće je kupiti i/ili imenovati zvezdu.

U vedroj noći na nebu možemo da vidimo i do tri hiljade zvezda, no zvanična imena ima samo njih 336. Na Gugl tražilici upisivanjem „kupi zvezdu“ dobijamo milion i jedan način kako da jedna zvezda dobije ime po našem izboru. Naravno, svaki od tih sajtova ima svoju politiku poslovanja, pa se tako razlikuju cijene, način imenovanja i paketi usluge. Jedina dilema je u tome da li sajt nudi imenovanje zvezda koje su vidljive sa lica Zemlje a koje je već zvanično imenovala Internacionalna astronomska unija (IAU) ili one koje nisu, a u katalogu IAU su samo brojčano popisane.

N ajpoznatiji strani sajt za imenovanje „International Star Registry“, koji postoji još od 1989. godine, imenuje zvezde iz različitih sazviježđa. Svake godine izdaje katalog „Your Place in the Cosmos“ u koji se upisuju sve do tada imenovane zvezde.

Procedura je jednostavna: odabere se paket i ime. No, trenutak razočaranja dolazi kada se u opservatoriji rezultati kupovine ne poklope sa stvarnom slikom.

Aleksandar Otašević iz Astronomskog društva „Ruđer Bošković“ iz Beograda kaže: „Naše Društvo je do sada dobilo sijaset ponuda da proda ime neke zvezde nekoj osobi. Naravno, u svim slučajevima smo dotičnim osobama objašnjavali da niko ne poseduje zvezde niti poseduje ekskluzivno pravo da ih imenuje. To, međutim, isto tako znači i da niko, bar moralno, ne poseduje pravo da prodaje nazive, tj. da zarađuje na tome. Ime zvezde koje je neka osoba kupila niko osim te osobe – i možda uže rodbine i prijatelja – neće koristiti, dakle u opštoj javnosti biće nepoznato. Kako onda ono može imati status imena!?“

Sa druge strane, jedan od domaćih sajtova za prodaju imena „Star&Love“ napominje da se radi o simboličnom poklonu čija je glavna vrijednost u emocijama koje izaziva. Napominju i da se sve zvijezde koje imenuju mogu vrlo lako pronaći i vidjeti upoređivanjem koordinata sa onima koje se nalaze na sertifikatu i mapi, koje su sastavni dio svakog njihovog paketa. „Pored toga, sve zvezde koje imenujemo su u određenoj magnitudi vidljivosti koja omogućava posmatranje čak i amaterskim teleskopima. Neka sazvežđa se mogu videti samo u određenim periodima godine, a neka su vidljiva tokom cele godine. Nakon toga one se zavode u naš registar i samim tim je svaka zvezda imenovana samo jednom.“

Jasno je da sve ovo neće promijeniti zvanični naziv koji je naveden u IAU. No, koja je onda svrha kataloga? Branko Simonović iz Astronomskog društva „Ruđer Bošković“ kaže da sajтови mogu da ponude imenovanje sve dok se to tiče nekog internog kataloga i dodaje: „Upravo je suština u tome da 'zvanični' registar nikoga ne obavezuje na poštovanje u okviru nekog internog truda (lični katalog neba). Ne postoji način da Kurta i/ili Murta utiču na to da se imena koja prodaju nađu unutar kataloga IAU. Oni mogu prodavati samo svoju lukavu besmislicu, naivnom i neukom, pomodarskom, svetu.“

Zašto ljudi žele da budu dio ovog trenda?

Na sajtu „Star&Love“ objašnjavaju da ljudi često kupuju imena zvezda kako bi pokazali drugoj osobi koliko im je stalo do nje. U skladu s tim, povodi su najčešće rođendani, vjenčanja, rođenja djece, godišnjice braka, itd. Takođe dodaju: „Ljudi posećuju naše stranice na Instagramu i Fejsbuku, ali ponajviše naš sajt. Broj poseta varira, te ih najviše imamo oko praznika kao što su Nova godina, Dan zaljubljenih, 8. mart i slično, ali gotovo uvek s istim ciljem.“

Branko Simonović to vidi iz drugog ugla: „Ljudi neretko u takvom činu prepoznaju 'romantičnost'. Bez želje da osporavam tuđe predstave o romantici, ja to ipak vidim drugačije. Romantično je, na primer, kada neko poznaje astrognoziju, tj. imena sazvežđa, zvezda, kada poznaje mitološku osnovu koja stoji iza toga. Kada dragoj osobi pokloni zvezdu uz odgovarajuću priču. Taj čin sâm po sebi prevazilazi pravni okvir i ima simboličku snagu.“

Kakav je pravni okvir?

Međunarodna astronomska unija je organizacija koja okuplja nacionalne astronomske organizacije iz svih dijelova svijeta. IAU je u svjetskoj naučnoj zajednici priznata kao ustanova odgovorna za imenovanje zvijezda, planeta, asteroida, te drugih nebeskih tijela i pojava. Kao takva, ona spada u članice Međunarodnog vijeća za nauku.

Boris Mandić, pravni teoretičar i advokat kaže: „Davanje imena i izdavanje sertifikata od pojedinaca nema administrativni karakter niti snagu javne isprave. Unovčavanje i komercijalizacija takvih imena i sertifikata bi se razjasnila ukoliko bi se izvršila provjera lica koja se bave time. Potrebno je provjeriti na osnovu čega, uz čije ovlaštenje i u okviru koje registrovane djelatnosti je dato ime, odnosno izdat sertifikat.“

Mandić dodaje da IAU ima svoje radne grupe, koje uključuju i Radnu grupu za imenovanje planetarnih sistema (Working Group for Planetary System Nomenclature), a ona je odgovorna za imenovanje asteroida i planeta.

Struka i pravnici se slažu: samo onaj ko raspolaže pravom na nešto, to pravo može i da proda. Samim tim, potrebno je proći kroz sva sitna slova sertifikata koji se izdaje prilikom kupovine. Ako je naznačeno da se radi samo o simboličnom poklonu, on nema nikakvu materijalnu vrijednost. A sa druge strane, kako Simonović kaže, „zvezde podjednako sjaju svima, pa i vama, i to besplatno.“

txt: Sara Sladoje

Kako pobediti predispitno

"Neću uspeti"

Ispitna anksioznost je problem mnogih studenata. Međutim, oni ga često nisu svesni, kao ni potencijalnih rešenja za tu muku. Dok blaga anksioznost može imati čak i pozitivan uticaj, tako što nam pomaže da izoštrimo um i da se koncentrišemo, jači oblici mogu nas sputati da na ispitu pokažemo sve što smo naučili

Ispitna anksioznost se manifestuje kao neugodnost i napetost u situacijama provere znanja ili pri njihovom iščekivanju. Ovaj strah je izazvan nekim prethodnim neprijatnim iskustvom i zato provere znanja mogu da izazovu strah od potencijalnog lošeg ishoda.

Ispitna anksioznost podrazumeva prolazni doživljaj anksioznosti usled zamišljanja ili proživljavanja neke situacije, što dovodi do stvaranja napetosti i zabrinutosti. Ukoliko učenik dobije podršku nastavnika za vreme provere znanja, može doći do prevazilaženja ispitne anksioznosti. Kada se anksiozni studenti fokusiraju na misli koje ih ometaju, to može negativno da utiče na ishod ispita. Takođe, prisustvo anksioznosti podstiče greške čak i u situacijama kada su studenti dobro pripremili gradivo za ispit, ističe docentkinja psihologije na Fakultetu za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, dr Dušana Šakan. „Do pojave ispitne anksioznosti najčešće dovode roditeljska očekivanja i

pritisak iz porodičnog okruženja, očekivanja fakulteta i osobine učenika. Takođe, ispitna anksioznost može da se javi u većoj meri kod studenata kod kojih su izražena veća očekivanja od uspeha i viši perfekcionizam", rekla je ona i dodala da prisustvo veće anksioznosti često vodi i prokrastinaciji, odnosno odlaganju obaveza, te negativnom afektu i negativnom doživljaju sebe.

Istraživanje je pokazalo da se ispitna anksioznost kod studenata više ispoljava za vreme usmenih nego za vreme pismenih ispita (Laurin-Barantke, Hojer, Fehm i Knape, 2016). Često nije sama situacija to što je uznemiravajuće, već doživljaj te situacije. Ono što razlikuje visoko anksiozne osobe u odnosu na neanksiozne jeste subjektivni doživljaj te emocionalne uzbuđenosti: visoko anksiozni je doživljavaju opterećujuće, dok manje aksiozni mogu iste fiziološke procese doživeti i kao pozitivnu tremu koja motivira na ulaganje dodatnog napora da se reše zadaci.

Studentkinja Filozofskog fakulteta u Novom Sadu Tamara Sivčević kaže kako se sa anksioznošću susreće na baš svakom ispitu: „Pod stresom sam pre ispita i tokom polaganja, a ukoliko spremam neki teži ispit duže vreme, onda anksioznost proživljavam i nakon ispita. Često mi se dešava da se i nakon položenog ispita budim sa razmišljanjem da moram da učim i taj dan“, rekla je Tamara i dodala da je mnogo lakše pismeno polagati ispite, jer je u toj situaciji interakcija sa profesorom minimalna.

Nezaobilazna anksioznost obeležava svako spremanje i izlazak na ispit studentkinje Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu Kristine Petković: „Izlazak na ispit često nije siguran budući da pod stresom donosim nagle i ishitrene odluke da preskočim ispit, jer smatram da nisam dovoljno naučila. Takođe, sâm izlazak na ispit mi donosi najveći nalet anksioznosti, koja se ispoljava u vidu nesanice, zbog čega najčešće nemam koncentraciju potrebnu za dalje učenje“.

Postoje i studenti čija se anksioznost ispoljava na mnogo intenzivniji način, a svoje iskustvo nam navodi studentkinja Pravnog fakulteta u Novom Sadu Sunčica Pribišić: „Bez obzira na to koliko dobro sam spremila ispit, sa ispitnom anksioznošću se suočavam pred svaki rok, ali to ne utiče na samo polaganje. Kako se ispit bliži, tako osećam sve veću anksioznost do trenutka odgovaranja, kada ona nestaje“, rekla je Pribišić i dodala da se anksioznost ispoljava u vidu plakanja, bezvoljnosti i bolovima u plućima i stomaku.

Ansioznost vezana za ispitivanje može da utiče na bilo koga, bilo da je reč o učeniku osnovne ili srednje škole, studentu ili zaposlenom koji mora da polaže testove za napredovanje u karijeri ili sertifikaciju. Misli koje uključuju ispitnu anksioznost najčešće su „Neću uspeti“, „Odustajem“, „Srce mi poskakuje iz grudi i ne mogu da se fokusiram“, navodi psiholog i psihoterapeut Nemanja Dostan: „Malo nervoze pre ispita je normalno stanje i može pomoći da se izoštri um i usredsredi pažnja. Ali uz anksioznost, osećaj zabrinutosti i sumnje u sebe mogu ometati polaganje ispita. Stoga, vežbanje, spavanje i odmor od knjige mogu malo da smanje nivo anksioznosti pred ispit“.

Istraživanje koje je rađeno u Saudijskoj Arabiji pokazuje da je pandemija u znatnoj meri povećala ispitnu anksioznost studenata (Alsadi, Gatan, Zavavi, Alghanmi i Zakai, 2020), a docentkinja psihologije na Fakultetu za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić dr Dušana Šakan ističe: „Pandemija koronavirusa donela je velike promene u realizaciji nastave na fakultetima. Studenti gotovo godinu i više dana imaju onlajn nastavu, koja pre pandemije nije bila deo njihovog iskustva. Onlajn nastava nosi brojne izazove, a jedan od njih je i nemogućnost interakcije uživo, koja čini osnovu nastavnog procesa“. Šakan dodaje i da je anksioznost još veća kod onih studenata koji se nisu dovoljno dobro prilagodili onlajn nastavi i koji nisu bili redovno uključeni u onlajn nastavni proces.

Pandemija je doprinela razvoju generalne anksioznosti kod većeg dela stanovništva, a asistentkinja na Odseku za psihologiju na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu Marina Oros navodi: „Za one koji su već opterećeni brigama koje je donela pandemija, dodatna zabrinutost u vezi sa ishodom ispita znatno otežava fokus na zadatke. Briga o mentalnom zdravlju treba da bude sastavni deo brige o zdravlju, pa tako rešavanje anksioznosti u svakodnevnom funkcionisanju vodi ka relaksaciji i oslobađanju uticaja negativnih misli, što u mnogome pomaže u predispozitivnim i ispitnim situacijama“.

Razrešavanje problema ispitne anksioznosti je proces koji traje, i da bi studentima bilo lakše da se fokusiraju na gradivo i ispite potrebno je da izdvoje određeno vreme za sebe i svoje hobije. Takođe, ispitna anksioznost se može smanjiti ako postoje neki vidovi predtesta, koji bi s vremenom pomogli studentima da se izbore s anksioznošću

Vežbom do uspešnog govora

Parališući strah od javnog istupanja može da izazove primetne posledice i socijalnu anksioznost. Simptomi su znojenje, drhtanje glasa, ruku, celog tela, lupanje srca, otežano disanje i mučnina. Ipak, postoje različiti trikovi za savladavanje ovog straha, a sve su brojniji i treninzi javnog nastupa koji pripremaju polaznike ne samo za govor pred publikom, već i za razgovor za posao, polaganje ispita, poslovne sastanke

Strah od javnog nastupa je česta pojava u adolescentskom periodu i prema istraživanju američkog Nacionalnog instituta za mentalno zdravlje iz 2017. godine ljudi se više plaše govorenja pred publikom nego smrti, bolesti, visine i letenja. Komunikacija je jedna od najznačajnijih socijalnih veština savremenog društva, a uspeh prilikom javnog izlaganja zavisi isključivo od čovekove sposobnosti da pripremi govor, probudi osećanja kod publike, prenese poruku, ali i od njegove hrabrosti, samouverenosti i entuzijazma.

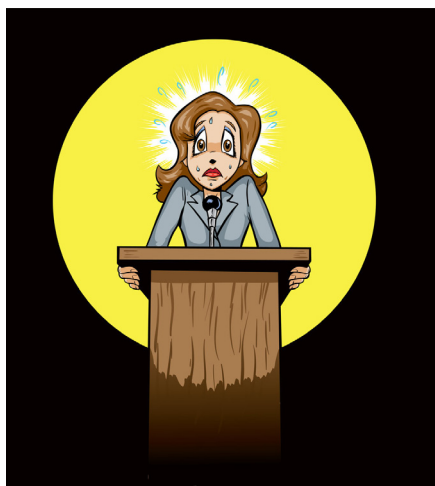
OD DEMOSTENA DO ZAKERBERGA

Kada se osvrnemo na period antičke Grčke, videćemo da je govorništvo bilo zastupljeno u mnogim sferama javnog delovanja, s ciljem da se predstave političke i filozofske ideje. Demosten je bio najveći grčki govornik tog vremena. Imao je vrlo tih glas, a da bi ga osnažio vežbao je pored obale mora nadjačavajući šum talasa. Imao je tik podizanja jednog ramena, pa je zbog toga iznad sebe postavio mač koji bi ga povredio svaki put kad bi podigao rame, a problem mucanja je rešio tako što

je stavio šaku kamenja u usta i nož među zube. Ojačao je pluća vičući svom snagom na sunce i proučavao govore velikih govornika, da bi na kraju uspeo svojim trudom i temeljnim vežbanjem da savlada tehniku javnog govora do savršenstva. Svetski poznati govornici, kao što su Mark Zuckerberg, Simon Sinek i Bil Gejts su, takođe, dugo radili na pripremi javnog nastupa.

Vežba je presudna za uspeh, a govorna kultura odmah dolazi do izražaja. Sadržaj govora mora da bude dobro osmišljen i tačan, a rečenice izgovorene pravilno, jasno i ubedljivo. Takav efekat se postiže pripremama pre nastupa u vidu snimanja audio-vizuelnih zapisa koje će govornik moći da analizira, simuliranjem nastupa pred ogledalom ili poznatom (dobronamernom) publikom. Uspešna improvizacija dolazi samo iz temeljne pripreme, a rad rađa uspeh i samouverenost. Sve su to saveti profesorice iz Visoke škole strukovnih studija za menadžment i poslovne komunikacije dr Ivane Ikonić, koja predavanje o javnom nastupu počinje Sokratovom rečenicom: „Progovori, pa ću ti reći ko si!“

„Na predavanjima se bavimo temom javnog nastupa, jer je ona sastavni deo ne samo formalnog, poslovnog komuniciranja, već i privatnog života svakog studenta. Nastava je uvek interaktivna a studenti su u prvom planu, jer mi je bitno da u toku nastavnog procesa razvijaju svoje komunikacijske veštine, da iznose svoje mišljenje kroz simulacije prigodnih govora, kroz dijaloge, debate, diskusije, da formiraju kritičku svest, budu osobe od identiteta i integriteta. U početku tokom javnog istupanja osećaju nelagodu, nesigurnost i tremu, ali u zajedničkom naporu izazovi se prevazilaze. Dalje, savetujem im da se što češće izlažu situacijama javnog nastupa, da izađu iz zone komfora, jer je to jedini put koji vodi do cilja. Primećujem

da je nedovoljna priprema najčešća greška koja se potkrada studentima u javnom istupanju. Savetujem ih da uvek moraju da imaju svest o strukturi publike kojoj se obraćaju (uzrast, pol, nivo obrazovanja), a da prisustvo autoriteta ili nekoga ko je na hijerarhijskoj lestvici iznad njih ne treba da bude destimulišući već podsticajni faktor“, objašnjava Ivana Ikonić.

SIMPTOMI I POSLEDICE

Parališući strah od javnog istupanja može da izazove приметne posledice i socijalnu anksioznost. Simptomi su znojenje, drhtanje glasa, ruku, celog tela, lupanje srca, otežano disanje, mučnina i zbog toga strah od nastupa može i te kako da utiče na zdravlje čoveka.

Psihološkinja Valentina Stamena ističe da u adolescentskom periodu osoba postaje posebno osetljiva na povratnu informaciju od određene grupe ljudi, jer se vodi kriterijumima onoga što je prihvatljivo, u trendu, i brine kakav će utisak ostaviti na društvo, procenjujući sebe na osnovu toga šta ljudi misle o njoj. „Strah od javnog nastupa može da utiče na mentalno zdravlje ukoliko je intenzivan, što ume da crpi

puno energije i umanjuje kvalitet života. Može doći i do socijalne fobije, kada se osoba plaši da priđe grupi ljudi i razgovara sa njima. Rešenje je svakako da, ukoliko čovek primeti da ne može sâm da reši ovakav problem, potraži stručnu pomoć. Takođe je potrebno da osoba otkriva svoje stavove o raznim pitanjima, osvešćuje svoje vrline i mane i prihvata sebe sa tendencijom da se poboljša“, kaže Valentina Stamena.

Osim kod adolescenata, koji često osećaju ove psihološke reakcije u školi, na fakultetu, kao i u svakodnevnim životnim situacijama, strah postoji i kod voditelja, advokata, profesora, političara, glumaca. Oni se na poslu izlažu javnom nastupu i često se mnogo njih suočava sa preteranom tremom, destruktivnim mislima, iako nekada to prikriju i deluju kao odlični govornici. Dakle, strah od govorenja pred publikom se može pojaviti kod svake profesije i u bilo kom uzrastu.

NA SCENI

O tome da su adolescenti najosetljivija karika u društvu, koja tek gradi svoje životne stavove, kao i da im je zbog toga nesigurnost veća, svedoči Boško Petrov, diplomirani glumac, pedagog, kao i jedan od osnivača Dramskog studija. „Opšteprihvaćeno mišljenje je da su glumci imuni na strah od javnog nastupa. Međutim, oni su samo više uvežbani, zbog toga što svakoj predstavi prethodi desetina proba, stotine ponavljanja, hiljade promišljanja i isprobavanja. Glumci takav strah prožive mnogo puta dok pripremaju svoje pojavljivanje pred publikom, što olakšava posao. Što više pripreme – manje je treme, ili makar, da budem iskren – više je sigurnosti u ono što ćemo pokazati“, kaže Boško Petrov.

NEVERBALNA KOMUNIKACIJA

Istraživači Hofman, Elers i Rot navode da se strah od javnog nastupa javlja u proseku u trinaestoj godini života. Iako se mnogi ljudi plaše da govore pred auditorijumom, postoje tehnike koje će umanjiti strah i neprijatnu tremu. Potrebno je, osim verbalne, uvežbavati i neverbalnu komunikaciju, a ona podrazumeva vizuelne poruke poput gestova, držanja tela, položaja ruku, nogu i izraza lica. Albert Mehrabian, profesor psihologije, zaključio je da postoje tri komponente svake izgovorene poruke, a to su reči, ton glasa i govor tela. Prema istraživanju Mehrabiana, reči čine samo sedam odsto prenete poruke, 38 odsto poruke se sastoji u boji glasa, tonalitету, dikciji, dok je čak 55 odsto pažnje publike usmereno na govor tela. Vizuelni utisci su veoma moćni i to objašnjava činjenica da postoji 22 puta više nerava od oka ka mozgu, nego od uha ka mozgu. Svaka vrsta istupanja je jedna vrsta javnog nastupa, a da bi bio uspešniji govornici moraju da obrate pažnju na izgovorene reči, svoj govor tela i ton glasa.

ADRENALIN

Profesor dikcije na Filozofskom fakultetu Dejan Sredojević objašnjava da je svaka osoba nekad osećala nelagodu u situacijama kada je trebalo da govori ili nastupa, bez obzira na to koliko je velik auditorijum, ali da strah sam po sebi nije loš. Smatra da strah doprinosi lučenju adrenalina, usled čega nastaje pozitivna trema i tada mnogi govornici svoj nastup mogu da učine življim, ubedljivijim ili emotivnijim. Svakako, prevelik strah nije dobar, jer - prema njegovom mišljenju - parališe govornika.

„Ogroman strah se vidi i čuje u mnogim segmentima govornikovog nastupa. Prepoznaje se u glasu, govoru koji je isprekidan pauzama na nelogičnim mestima, zatim čestim omaškama u izgovoru, kao i neodgovarajućem govornom tempu koji je često prebrz, ali ume da bude i prespor. Mimika i gestovi takođe pokazuju da je strah obuzeo govornika, koji tada samo razmišlja o tome gde je pogrešio i kako ga publika doživljava. U toj situaciji on ne misli o cilju govora, a to je da nekog u nešto ubedi, pouči, emotivno uzbudi ili podstakne na akciju”, rekao je Sredojević i dodao da je jasan govor odraz jasnih misli.

KURSEVI

Čuveni predavač Dejvl Karnegi je još pre više od jednog postao popularan zahvaljujući svojim knjigama o samounapređivanju i kursu javnog nastupa u Svetskoj omladinskoj organizaciji u Njujorku. Kako u prošlosti, tako i danas, postoje različite edukacije o govorništvu. Zbog stalne potrebe za javnim nastupanjem u svim fazama života, od razgovora za posao, preko polaganja ispita na fakultetu do sastanaka u firmi, sve češće se organizuju razni kursevi javnog nastupa.

Boris Teodosijević, edukator veštine govorništa i javnog nastupa, ujedno i autor knjige „Govorom do uspeha”, savetuje kako pripremiti dopadljiv i uspešan javni nastup: potrebno je, naime, obratiti pažnju na više aspekata, kao što su opšta pojava, izgled, ponašanje, gestikulacija, samouverenost, kontrola glasa, pa tek onda na same reči koje ćemo saopštiti slušaocima ili gledaocima.

„Neophodno je vežbati ne samo tekst koji mislimo da izgovorimo, već najpre i način kako ćemo nešto da kažemo i iznesemo pred publiku. Dakle, potrebno je vežbati glas, u smislu modulacije, tona, jačine, pauza, jasnoće izgovaranja, kontrole emocija i slično. Potom se treba posvetiti fizičkom nastupu i neverbalnoj komunikaciji. Kao i sve drugo u govorništvu, tako se i hrabrost odnosno lišavanje straha može naučiti. Samouverenost se može izgraditi, harizma se može steći i samim time ste na putu da postanete dobar govornik”, zaključuje Teodosijević.

txt: Sara Stanišić

Mladim majkama je potrebna podrška, a ne osuda

Svake godine širom sveta oko dva miliona devojčica postanu majke pre navršene petnaeste godine, a u Srbiji se beleži 16.000 maloletničkih trudnoća. Kakva je vrsta podrške potrebna mladim trudnicama i majkama i postoji li „pravo vreme“ za rađanje?

Nekada se rađanje dece u ranim godinama podrazumevalo: smatrano je da su žene na pragu dvadesetih najzdravije i da je tada pravo vreme za rađanje dece. Prema rečima stručnjaka, dvadesete godine su idealne za rađanje, jer je žena u tom dobu potpuno telesno zrela, a manja je mogućnost komplikacija tokom trudnoće i samog porođaja nego kod starijih trudnica. Međutim, to kada je žena spremna na trudnoću i rađanje individualna je stvar, a svaka žena je priča za sebe i sama treba da odluči kada je pravo vreme.

Danas se često dešava da žene koje rano zatrudne naiđu na osudu i nedostatak podrške od partnera ili porodice. Dešava se i to da ve-

ma mlade devojke dođu na pregled sa sumnjom da su u drugom stanju, a da pre toga nijednom nisu bile kod ginekologa, kaže ginekološkinja Ivana Šolajić: „Mlade devojke, kada se nađu u takvoj situaciji, zaista budu uplašene. Iz straha, panike i zbog nedostatka podrške od svojih bližnjih one se najčešće odluče na namerni prekid trudnoće. Većina maloletnih devojka nije spremna da se brine o detetu. Dešava se i da devojka odluči da iznese trudnoću do kraja, a da ta trudnoća bude prekinuta spontanim pobačajem“. Doktorka Šolajić dodaje da se to najčešće dešava zato što organizam mlade žene nije spreman da iznese trudnoću.

Pitanje kada je pravo vreme za rađanje danas izaziva veliku raspravu, a pravi odgovor ne postoji. Što više podrške ima buduća mlada mama – veće su šanse da će se odlučiti na rađanje deteta. Upravo je takva vrsta podrške pomogla mladoj majci Marini Dogandžić: „Kada sam ostala u drugom stanju imala sam šesnaest godina i od svoje majke sam dobila ogromnu podršku. Zaista sam bila nezrela pre trudnoće i nisam bila sigurna da li ću uspeti da se brinem o detetu. Bila sam svesna da sam dete i da ću roditi dete. Međutim, shvatila sam da ljudsko biće raste u meni i odlučila sam da iznesem trudnoću do kraja“.

Psihološkinja Ana Živković kaže kako je podrška mladoj majci u trudnoći i roditeljstvu od velike važnosti: „Podrška je ključna za organizaciju identiteta mladih roditelja i mentalnih predstava vezanih za brigu o detetu. Odsustvo takve podržavajuće okoline može biti praćeno trajnim poteškoćama“.

Trudnoća i period nakon porođaja sa sobom nose različite izazove, sa kojima se mlade majke ponekad teško nose. One su rizična grupa kada su u pitanju postporođajna tuga i anksioznost. „Postporođajna tuga je normlano stanje kod žena koje su se tek porodile. Međutim, ukoliko se zanemari, može doći i do postpartalne depresije koja je ozbiljan problem“, navodi psihoterapeutkinja Irena Banda i dodaje: „Kako bi se ovakvi problemi izbegli, naročito kod mladih majki, važno da je da one imaju podršku svojih bližnjih, nikako osudu. Svaki vid stresa tokom trudnoće i nakon porođaja vodi ka različitim vidovima anksioznosti i depresije koji mogu da ostave trajne posledice i ponove se u narednim trudnoćama“.

txt: Ana Čule

Precizno definisati problem, saslušati partnera, razumeti ga

Komunikacija je neophodna u svim vezama, a pogotovo u partnerskom odnosu. Problemi postoje svuda, ali oni mogu lako da se razreše ukoliko postoji dobra komunikacija između partnera. Takođe, iako se često priča o važnosti komunikacije, potrebno je fokusirati se na pitanje kako je poboljšati, jer način razrešavanja konflikata može biti ozbiljna poteškoća. Komunikacija se unapređuje učenjem. Potrebno je naučiti slušati partnera i njegove želje, a zdravom komunikacijom dolazi se do srećnog odnosa u kome će obe strane biti zadovoljne.

ONLJAJN SAVETOVANJE

Eduktor i predavač Milan Damjanac organizator je onlajn serijala o komunikaciji u partnerskim odnosima. On se već dugo bavi psihoterapijom – održava savetovanja i konsultacije, kao i seminare i predavanja, među kojima su i ona posvećena partnerskim odnosima.

„Ranije sam serijal predavanja o ljubavi i emotivnim odnosima držao uživo, nikad dosad onlajn. Međutim, zbog ove pandemijske situacije prilagodio sam se i organizovao onlajn seminare. Takođe, pandemija je uticala na prilagođavanje i formiranje novih serijala za koje se na kraju ispostavilo da su bili dosta slušani. Ovo je prvi put da sam otišao u tom pravcu. Prethodne teme bile su anksioznost, nošenje sa depresijom, usamljenost, samoća i izbor pogrešnih partnera“, govori Damjanac i dodaje da je veoma bitno osvestiti ovu temu kod ljudi, jer dosta pate u partnerskim odnosima.

GREŠKE U KORACIMA

Postoji diskrepanca između onoga šta ljudi žele da postignu i onoga šta drugi ljudi čuju. Stoga je komunikacija važna, jer ne doživljavaju svi svet na isti način. Ljudi svet konstruišu drugačije i jedan isti pokret može za dve osobe značiti dve potpuno suprotne stvari. Komunikacija je zapravo svaki oblik nošenja sa svetom. Sve što ljudi rade je vrsta komunikacije. Svaki pokret, pogled, mimika, ton. Postoji verbalna i neverbalna komunikacija i zato ljudi poruke koje šalju i dobijaju od drugih često shvataju pogrešno, jer ih percipiraju samo iz jednog ugla. Tada se dešavaju i greške o kojima govori predavač Milan Damjanac.

„Najčešće greške u komunikaciji sa partnerom su upravo to: čujemo stvari iz svoje perspektive, ne uvažavamo tuđu perspektivu i ona nam uglavnom izmiče. Zbog toga nikad ne pričamo o postupku, nego o ličnosti. Naravno, ne znači da su ličnost i postupak odvojeni: ono što činimo nas definiše kao ličnost, ono što radimo smo mi. Međutim, mi ne znamo da li se ono što osoba govori ili radi poklapa sa onim šta mi o tome mislimo. I zato se najčešće dešavaju svađe i prepirke. Da bi se izbegle ovakve greške potrebno je raditi na sebi i razumeti važnost situacija, reći, onog što želimo. Napadajte postupak, a ne ličnost. Na stranu treba staviti određenu situaciju, a u prvi plan staviti to kako smo se osetili tokom nje. Treba pričati o emocijama i biti asertivan“, navodi Damjanac.

U partnerskim odnosima važno je otvoreno govoriti o vlastitim osećanjima, o tome šta vas podstiče ili vas uznemirava, šta želite ili ne želite. Kako bi pomogao parovima da savladaju krizu u komunikaciji, edukator Milan Damjanac pokrenuo je besplatni onlajn serijal o partnerskim odnosima

OTVORENA KOMUNIKACIJA

Kako je pokazalo istraživanje Džesike Danijel iz 2021. godine, različita uverenja i motivi u partnerskim odnosima kod muškaraca i žena često vode do raznih svađa i prepirki. Različite situacije u njima bude oprečne reakcije i tada je naizgled nemoguće razumeti drugu stranu u tom odnosu. Jedino prepoznavanjem različitih stavova i muškarci i žene mogu prevazići i rešiti problem. Iako ovakav proces u komunikaciji često izgleda teško, on umnogome pomaže partnerima da sgrade odnos baziran na zdravim razgovorima.

Najveći broj stručnjaka koji se bave partnerskim odnosima tvrde da je ključ uspešne veze otvorena komunikacija. Partneri treba da izražavaju sebe i svoje potrebe na otvoren i direktan način, kao i da izbegavaju prebacivanje i optuživanje onog drugog. Treba precizno definisati problem, saslušati i razumeti drugu stranu i njen način percepcije problema. Ključ zdrave komunikacije jeste otvoreno pristupanje problemu i rešavanje sporova kroz diskusiju. Partneri s godinama uglavnom smanjuju učešće u komunikaciji i samim tim se i njihova sreća u braku smanjuje (Krok i Murlovska, 2011).

UTICAJ PANDEMIE

Tokom aktuelne pandemijske situacije i sa uspostavljanjem vanrednog stanja, ljudi su najviše vremena provodili u svojim domovima. Dok je vreme samoizolacije mnoge zbližilo, neke je otuđilo. Potpuno je izmenjen kontekst obrazovanja, rada, ponašanja, provođenja slobodnog vremena i života sa partnerima. Ovakvo stanje umnogome je uticalo i na psihičko zdravlje ljudi, uz pojačane negativne emocije poput anksioznosti, depresije i straha za egzistenciju. Dakle, pojedine probleme koji su već postojali u partnerskim odnosima pandemija je intenzivirala. Takođe su se učestali i slučajevi porodičnog nasilja. Nezadovoljstvo, nervoza i sve češće promene raspoloženja dovele su do velikog broja konflikata i emocionalne iscrpljenosti, o čemu svedoči i psihološkinja Milica Velimirović. „Pošto ova opšta anksioznost isuviše dugo traje, sigurna sam da će posledica tek biti. Međutim, ne treba stvari generalizovati, pa reći da će se partnerski odnosi pokvariti jer su ljudi neprestano zajedno. Upravo zbog toga mnoge veze će ojačati, jer strah se bolje kanališe uz podršku onog koga voliš. Sa druge strane, ljudi su izmoreni, pod

stresom, anksiozni, tako da nemaju snage za promene i veze koje su u krizi, koja se potom uvećava i postaje neizdrživa, pa ljudi reaguju u afektu, često i nasilno“, rekla je Milica i dodala da je pomenuti vid besplatnih onlajn serijala dobar, čak i neophodan, jer je velikom broju ljudi potrebna podrška i pomoć, a bitno je da ona bude svima podjednako omogućena.

Život kakav živimo poslednjih godinu i po dana posebno utiče na komunikaciju, jer je čovek pre svega društveno biće. Nestala je opuštena, spontana komunikacija, koju prate dodiri i smeh bez maske. Osim verbalnim, čovek komunicira i neverbalnim putem, što je sada veoma otežano. Dodir je za čoveka jako važan, kao i život u grupi, a kada je to onemogućeno mi se i nesvesno dovijamo da muku prevaziđemo.

Važno je otvoreno govoriti o vlastitim osećanjima, o tome šta vas podstiče ili vas uznemirava, šta želite ili ne želite, i postarati se da ove reči budu formulisane tako da ne povrede drugu stranu. Ne znači svaki razgovor da se komunikacija zaista dešava. Komunikacija je veština, a veština zahteva da je učimo i uvežbavamo. Ono što učimo je veština slanja prave poruke, iskrene, značajne, uz poštovanje sebe i drugog. Zato je dobro da imamo u vidu da je komunikacija mogućnost, ne samo da izgradimo odnos, već i da ga održavamo i unapređujemo.

Dnevnik malog jednoroga Taboo-a stvaraju tri djevojke – Lenka Zarev, Doroteja Vujadin i Marija Zorić. One su osmislile projekat čiji je cilj da dopre do tinejdžera koji se tek upuštaju u seksualne odnose. Odlučile su se za Taboo-a, jer o jednorozima rado govorimo iako ne postoje, dok o drugim važnim stvarima ne pričamo čak i ako su stvarne i svuda oko nas

Projekat „Svetionik znanja“ postoji već pet godina i za to vrijeme je okupio 240 srednjoškolaca iz preko 30 gradova Srbije. Zajednička želja svih timova je da promjene stvari: prvobitno u lokalnoj zajednici, a potom i šire. Taboo dnevnik plodove svoga rada ubira već godinu dana. Ovakvim primjerima pokazuje se da adolescenti, iako u tim godinama još uvijek nemaju karijere i visoko obrazovanje, željom i inicijativom mogu da pokrenu društvo. S obzirom na to da na mladima svijet ostaje, prirodno je da promjene koje treba da pokrenu društvo dolaze baš od njih

Jednorog Taboo spasava svijet od polno prenosivih bolesti

Ružičasti jednorog po imenu Taboo ima samo jednu misiju: da od neznanja spase sve ljude koji nisu čuli za polno prenosive bolesti i pokaže im način na koji mogu da se zaštite od njih.

Projekat „Svetionik znanja“ u okviru organizacije „Asocijacija za afirmaciju kulture“ okuplja mlade ljude uzrasta treće i četvrte godine srednje škole koji žele da sredinu u kojoj žive učine boljom. Svake godine u 15 gradova Srbije bira se 15 timova, koji se takmiče u projektima izabranim u okviru određenih tema (ekologija, turizam, kultura i umjetnost, javno zagovaranje...). Pobjedu 2020. godine odnosi Tim Beograd sa temom o javnom zdravlju.

Dnevnik malog jednoroga Taboo-a stvaraju tri djevojke – Lenka Zarev, Doroteja Vujadin i Marija Zorić, uz podršku mentorke Emilije Ivančajić, doktorke opšte prakse, magistarke menadžmenta u zdravstvu i doktorantkinje iz iste oblasti.

„Od samog početka smo na ‘Svetioniku znanja’ uočili njihovo isticanje i želju da naprave promenu. Budući da sam ispratila preko 40 ideja od početka i pomogla timovima da oblikuju prve korake, mogu da kažem da je Taboo dnevnik ideja koja je do sad napravila značajnu promenu. Kreirale su sjajnu platformu za neke buduće generacije i hrabro zakoračile ka tome da razbiju tabue. Smatram da su za ovaj period uspele da naprave izuzetan brend“, kaže Maja Rubin, menadžerka organizacije „Asocijacija za afirmaciju kulture“.

Djevojke iz tima objašnjavaju da su osmislile projekat koji na najbolji način dopire do tinejdžera koji se tek upuštaju u seksualne odnose. Zato su i izabrale Taboo-a, jer o jednorozima rado govorimo iako ne postoje, dok o drugim važnim stvarima ne pričamo čak i ako su stvarne i svuda oko nas.

Svakodnevno je na njihovoj internet stranici moguće vidjeti veliki broj anonimnih pitanja vezanih za prvi seksualni odnos, zaštitu i prevenciju od polno prenosivih bolesti, ali i objašnjenja pojmova sa kojima se adolescenti prvi put susreću. U odgovorima na pitanja veliku ulogu igra i stručni dio tima koji uključuje medicinske eksperte. Na pitanja u vezi sa fizičkim aspektom seksualne i emotivne interakcije odgovara specijalista doktor za ginekologiju i akušerstvo Stefan Dugalić, dok ona emotivne ili duševne prirode idu magistarki psihologije i psihološkog savjetovanja Jovani Mitrović. Glavni cilj ove vrste komunikacije je da se razbiju predrasude koje mladi imaju, a vezane su za neželjene trudnoće i način prenošenja polnih bolesti.

Doktor Dugalić kaže: „Najidealnije bi bilo navesti ih da shvate da je stidljivost u ispoljavanju svog problema glavni problem. Rešavanje problema ili nedoumica u eri moderne tehnologije nije osloniti se na informaciju dostupnu na internetu. Potrebno je naći osobu sa iskustvom, u vidu roditelja ili u vidu ginekologa/urologa, psihologa, pa i psihijatra. Tražiti od nekoga savet ili rešenje ne treba da bude tabu, i u tome je suština našeg rada.“

Da je jedan jednorog postao „osoba od poverjenja“ govori i podatak da je Instagram profil „Taboo dnevnik“ od 24. oktobra 2020. (kada je postavljena prva objava) do danas prikupio skoro sedam

hiljada. „Iz našeg iskustva nije teško biti jednorog od poverenja, jer nam pratioci vrlo otvoreno, rado i često pišu i smatramo da je glavni razlog ovako dobre komunikacije upravo nedostatak osuđivanja, diskriminisanja ili bilo kakvog invazivnog ponašanja s naše strane. Mi ih samo usmeravamo kako da brinu o sebi i drugima i kako da im sopstveno psiho-fizičko zdravlje kao i zdravlje druge osobe uvek bude prioritet. U komunikaciji sa pratiocima vodimo se time da su seksualni odnosi jedna veoma lepa stvar, ali da oni nose sa sobom i određenu odgovornost“, objašnjavaju iz Taboo tima.

Od 700 ispitanika – srednjoškolaca, 40 odsto je seksualno aktivno, a samo 9 odsto razgovara sa roditeljima o tome. Veliki broj srednjoškolaca bi volio da ima priliku anonimnog razgovora o ovoj temi sa stručnim licima. S obzirom na to da u školama u Srbiji seksualna edukacija nije uvedena u skupinu obaveznih predmeta, svijest o neželjenim posljedicama nije velika. Tako dolazi do stvaranja animoziteta prema svima i svemu koji imaju veze sa polnim bolestima. Zabilježeni su slučajevi gdje su oboljele osobe odbacivane od društva.

„Jedan od naših zadataka kao Taboo tima i jeste da razbijamo stigme i da do što više ljudi dođemo sa tačnim informacijama o tome kako se zaista prenosi polno prenosiva bolest i šta to zapravo znači za osobu koja je oboljela. Sistem podrške je jako važan, pogotovo od porodice i prijatelja. Takođe, svaka osoba, pa i osoba koja ima polno prenosivu bolest, ima prostora za rad na sebi, tako da bi moja preporuka uvek bila psihoterapija, gde bi se postepeno razvijalo samopouzdanje, kao i mehanizmi koji bi im pomogli kada se sledeći put oboleli nađu u situaciji gde ih neko diskriminiše“, ističe Jovana Mitrović.

Edukacijom bi se izbegle ovakve situacije, a to je i glavni cilj. Učenje o novim stvarima ne mora uvijek biti dosadno i jednolično. Na profilu Taboo dnevnika svakodnevno se objavljuju zanimljive pitalice i kvizovi i tako se na zanimljiv način mogu popuniti rupe u znanju o ovoj temi. Povratne informacije pokazuju osnivačicama ove ideje da zalaganje nije uzaludno.

„Konkretan rezultat svog zalaganja vidimo kada nam se neko javi i kaže nam da je otišao na pregled, kada nam saopšti da su mu naši saveti pomogli da se odluči da prvi put poseti ginekologa, kada neko potraži pomoć psihoterapeuta, kada nam se javi sa zahvalnošću što smo ga ubedili da pristupi nekom problemu koji je zanemarivao“, tvrde iz Taboo tima.

Prilagođavanjem protiv vršnjackog odbacivanja

Kod dece s niskim samopouzdanjem manifestuju se osobine kao što su stidljivost, zatvorenost, nesigurnost u sopstvene odluke i strah od nepoznatog. Kako se ovakva deca ne bi osećala odbačeno, ponekad im je potrebna i psihološka podrška. Oni na nju, međutim, nisu uvek spremni, zbog straha da će postati predmet ismevanja, ili zbog stereotipa da kod psihologa idu samo „slabići“ i „ludaci“

Samopouzdanje se gradi čitav život, počevši od detinjstva. Mnogo toga u životu zavisi od slike koju izgradimo o sebi samima i o svojim prioritetima. Hoćemo li da sebe predstavimo onakve kakvi smo, bez straha da se to nekome neće dopasti, ili onakve kakvim bismo voleli da nas okolina, kojoj težimo da nas prihvati, doživljava? Očekivanja „boje“ naša iskustva. Ako očekujemo da će nas ljudi prihvatiti, a to se ipak ne desi, makar ne u potpunosti, fokusiraćemo se na one koji su nas prihvatili. Međutim, ukoliko očekujemo neprihvatanje, usredsredićemo se na taj aspekt i samim tim verovatno nećemo izgraditi neophodne socijalne veštine za dobar odnos sa vršnjacima.

Inferiornost je kod osnovaca najčešće zasnovana na fizičkom izgledu: ukoliko je dete niže rastom, na primer, ili ima višak kilograma, ako je slabijeg materijalnog stanja ili pak emocionalno nezrelo. To se dešava jer osobe u tom uzrastu još nemaju razvijenu sposobnost procene karaktera druga ili drugarice iz odeljenja, već pomenute okolnosti i fizičke predispozicije koriste kao osnovni parametar pri vrednovanju. Strahovi da ga ostali iz razreda, zbog svega navedenog, neće prihvatiti, izazivaju kod deteta bes, ljutnju, povređenost, posesivnost... Ove osobine, ukoliko se na vreme ne suzbiju, mogu da ostave trajnu posledicu na izgradnju ličnosti u kasnijem periodu. Neretka je i

situacija da roditelji detetu nameću svoje želje, ili pak postavljaju pred njega visoke ciljeve, koje možda neće moći da ostvari, kaže Vera Kovačević, učiteljica. „Roditelji greše što dete stavljaju pod stakleno zvočno i usađuju u njega osećaj više vrednosti ili ga pak upoređuju sa drugima koji su po nečemu bolji“, kaže ona i dodaje da je u takvim situacijama zadatak učitelja da kroz razne radionice pronađe i istakne detetove najjače sposobnosti i u skladu sa tim postavlja pred njega zadatke za koje je siguran da može da uradi. Na taj način mu pomaže da se oslobodi, pridruži, čak i nametne u svojoj vršnjačkoj grupi.

Kod osoba u adolescentskom periodu **potreba za pripadnošću** nekoj grupi je mnogo izraženija. Za razliku od dece, kod adolescenata se ističu osobine poput lojalnosti, poverenja, bliskosti, poštovanja različitosti, što dalje utiče na ponašanje u partnerskim odnosima. Osobe u ovim godinama počinju da razvijaju dublja prijateljstva i imaju više empatije prema drugima. Kada osoba postane član neke grupe, u potpunosti se fokusira na nju i zbog toga je mnogo naglašeniji strah od odbacivanja, kaže Marija Zotović, psihološkinja. „Vršnjačka evaluacija postaje izuzetno značajna jer vršnjaci predstavljaju socijalno ogledalo neophodno za izgradnju slike o sebi“, navodi ona i dodaje da postojanje društvenih mreža dodatno ubrzava proces stvaranja te slike, s obzirom na to da adolescenti vrlo brzo dobiju povratnu informaciju na osnovnu broja lajkova ili komentara, da li se okolini nešto što rade dopada ili ne.

Vrlo je važno **dati podršku mladoj osobi** ukoliko je očigledno da nešto nije u redu, ali joj i pomoći da razvije socijalnu veštinu bez koje je nemoguć dalji socijalni i

emocionalni razvoj, kaže psihološkinja Marina Oros. „Školski psiholog može voditi različite radionice putem kojih se sprovode preventivni programi nepoželjnih oblika ponašanja, poput vršnjačkog nasilja, zatim programi jačanja socijalnih vještina, jačanja samopouzdanja i asertivne komunikacije“, smatra ona. Navodi i da je pogrešno što se deca i mladi ne odlučuju da zatraže pomoć od stručnjaka iz straha da će postati predmet ismevanja, kao i da stereotipi poput onih da kod psihologa idu „slabići“ i „ludaci“ dodatno otežavaju okolnosti, jer se odlučnost da se suoče sa problemom na taj način smanjuje.

Ako školu posmatramo kao sigurno mesto, trebalo bi da budemo svesni toga da u njoj rade ljudi koji su spremni da pomognu u rešavanju problema. Tu se, osim psihologa, ubrajaju i pedagozi, a ključ u radu sa mladima predstavlja dobronameran pristup koji učenici umeju da prepoznaju, kaže Jelena Gruba, pedagoškinja: „Najčešće se kod učenika nižih razreda srednje škole javlja taj problem jer đaci u tom periodu imaju nizak stepen empatije prema drugima, a glavni razlog je što se nisu dovoljno upoznali“. Gruba dodaje da stručno znanje i pedagoško umeće, koji dolaze s iskustvom, omogućavaju da se svakom srednjoškolcu koji ima problem što brže pomogne, ali je mnogo veći izazov da mu se, tokom tog procesa, ne odmgne nimalo.

Istraživanja su pokazala da će osoba koja je odbačena teže ostvariti prijateljstvo od popularnih i prosečnih ljudi, kao i da najveći broj interakcija „odbačeni“ ostvaruju sa malom grupom. Oni za sagovornike i

prijatelje biraju mlađe, nepopularne osobe i obično one suprotnog pola. Osobine ličnosti umnogome utiču na to da li će neko biti prihvaćen ili ne, kao i kako će na neprihvatanje reagovati. Svaka grupa ima svoja pravila, počevši od oblačenja, muzike koju sluša, načina provođenja slobodnog vremena, a ove stavke se moraju poštovati ukoliko želimo da budemo deo „tima“. Međutim, prilagođavanje nikako nije povezano sa gubitkom identiteta, kaže Marina Oros: „To su iskustva koja omogućavaju eksperimentisanje sa razli-

ponašanja i stiču nove veštine i iskustva. Postoji nekoliko načina kako se strah od odbacivanja može uspešno savladati, a to su razvijanje saosećanja, razumevanja, tolerancije, usvajanje vještina za lakše snalaženje, vještina slušanja, asertivne i nenasilne komunikacije, regulacije emocija, kontinuiran rad na sebi, preventivni psihološki programi... Sve navedeno može u velikoj meri da poboljša kvalitet života dece i adolescenata, a prvi, ujedno i najvažniji korak je odluka i spremnost osobe da istraje na tom putu.

čitim ponašanjima i upravo time omogućavaju formiranje identiteta, tako što se istakne manifestacija određene osobine koja je visoko vrednovana u grupi“. Mlade osobe – ističe ona – ne pripadaju samo jednoj grupi, recimo onoj iz razreda, već su deo grupe drugara iz ulice ili sa treninga, te se tako zapravo nadograđuju načini

txt: Zorana Nikoletić

Srebrnjaci na očima i karta za podzemni svet

Sahranjivanje lutaka, opremanje grobnica televizorima i telefonima, tiho jecanje i glasna muzika, noćne gozbe na groblju... gotovo svaki kraj naše zemlje ima svoje specifične običaje pri sahranjivanju pokojnika. Neki od tih običaja su hrišćanski, drugi paganski, dok je poreklo trećih nemoguće utvrditi.

Iako su na našim prostorima dominantni hrišćanski obredi, oni nisu i jedini koji se praktikuju. Jelena Stojšić, profesorka srpskog jezika i književnosti koja, između ostalog, izučava srpsku kulturu i običaje, kaže da svako selo u Srbiji ima svoju verziju protokola obavljanja rituala na sahranama, a da su često prisutni i paganski običaji. „Od paganskih običaja najčešći je da se pokojniku stavljaju srebrnjaci na oči kako bi platio put u podzemni svet. Prekrivaju se ogledala i tako prekrivena stoje 40 dana kako se duša pokojnika ne bi ogledala. Muškarci ne briju brade četrdeset dana u znak žalosti. Kuva se žito koje se nosi uz krst i deli prisutnima. Nosi se i pogača koja se lomi rukama i takođe deli”.

Profesorka Stojšić dodaje i da se zbog sujeverja vrše posebni obredi: „Veruje se da će, ako pokojnik 'lepo izgleda', ako ima mio izraz lica, sledeći umreti neko mlad. Da bi se to sprečilo, u kovčeg se sa pokojnikom sahranjuje lutka. Devojke, device, prerano umrle, sahranjuju se u venčanicama jer se veruje da će samo tako imati prava

Zajedničko ishodište svakog živog bića jeste smrt, a zbog straha od smrti ljudi pribegavaju različitim verovanjima. Sahrana bi, prema njima, predstavljala čovekov prelazak iz ovozemaljskog sveta u božanski, pa stoga u svakoj kulturi postoji mnoštvo različitih obreda i rituala. Postoji čak šesnaest načina da se sahrane posmrtni ostaci čoveka ili životinje, a među njima su najčešći pokopavanje u zemlju i kremacija, inače veoma česta u zemljama u kojima dominiraju hinduizam, džainizam, budizam i sikizam.

da se udaju u drugom, zagrobnom životu. Prerano umrli momci sahranjuju se sa burmama koje prilaže udovica iz najužeg kruga porodice. U slučaju krvne osvete, kada se neko od članova porodice zaklinje na osvetu, baca u raku belu košulju. Veruje se da se duša umrlog pojavljuje prve noći nakon pogreba, pa se po mraku ostavlja hrana kako bi se pokojnik poslužio. Obično se ostavlja hrana koju je pokojnik najviše voleo". Postoji, navodi ona, verovanje da trudne žene ne treba da prisustvuju sahranama, kao i verovanje da na daćama treba ostaviti tanjir za pokojnika u pročelju stola. Taj tanjir se okreće i na to mesto niko ne seda.

Stojko Kozomara, radnik na groblju koji se bavi mnogim stvarima kao što su priprema preminulog (kupanje, oblačenje, i tome slično), kopanjem grobnica i stavljanjem pokojnika u sanduk, kaže da se ljudi na različite (čudne) načine opraštaju od najmilijih: „Dešava se svašta, ljudi donose čokoladu 'Najlepše želje', čokolade u obliku srca sa natpisima poput 'Volim te' i 'Samo ti'. Obavezno donesu voće. Mobilni telefon preminulog uglavnom stave u džep njegovog odela ili haljine, a dešava se da prilikom opraštanja pokojniku kažu 'U levom džepu ti je telefon, a u desnom su pare!'. U sanduk stavljaju novac i nakit. Ukoliko umru dve osobe iz iste porodice u vrlo kratkom periodu, ljudi u grobnicu zakopaju i lutku da ne bi umro i treći član te porodice”.

Kozomara dodaje i da ima osećaj da su romske sahrane često organizovane poput svadbe, s glasnom muzikom i alkoholom: „Ponekad imam osećaj kao da sam na svadbi umesto na sahrani, ljudi unajme tamburaše. Često se sluša pesma 'Tamo si ti' Jašara Ahmedovskog ili 'Svako ima nekog koga više nema'. Čini se da te pesme najviše dotaknu ljude, jer uz njih počnu da jecaju”.

Pošto se Kozomara bavi sređivanjem pokojnika, kaže da i tu postoje raznorazni čudni zahtevi ljudi. „Uglavnom sve ide po redu, pokojnika okupam, muškarcima obrijem bradu, zatim oblačim odelo koje je on sâm pripremio pre smrti ili koje mu porodica odabere. Najčešće mu se oblači ono odelo koje je najčešće nosio ili najviše voleo. Čak dobijam zahteve i da našminkam pokojnika, ukoliko je žena. Traže mi i da stavim svu pokojnikovu garderobu u njegovu grobnicu, iako nema mesta. Kažu - Da ima da se presvuče”. On dodaje da ljudi žele raznorazne stvari da sahrane zajedno sa pokojnikom, pa tako u sanduk stavljaju litar rakije, kafu i šećer, čokolade, voće, sokove, pa čak i televizore, računare, mobilne i fiksne telefone...

U Srbiji grobnicu nameste kao dnevni boravak, pa ubacuju televizore, šivaće mašine i druge kućne uređaje, pa sve to postavje u velike porodične grobnice koje su veličine jedne sobe. Potresno je i tužno posmatrati opraštanje ljudi od svojih najmilijih. Jednom je neka žena sahranjivala majku i rekla mi da ne pomeram voće koje je postavila u grobnicu. Rekla je: 'Mama, sa jedne strane su ti jagode i banane, a sa druge višnje'

priseća se Kozomara.

Sveštenik i profesor Petar Nikolić kaže da pomenuti običaji nisu u duhu pravoslavne vere. „Običaj donošenja hrane na groblja jeste paganski. Crkva nalaže da sve bude skromno, pogotovo kad su u pitanju daće. Za pokoj duše su molitve, odnosno parastosi i pomeni, najvažniji. Parastosi se služe sedmi, četrdeseti dan, posle šest meseci i godinu dana. Posle toga - uglavnom na Zadušnice, ali se mogu održavati svake subote, jer je taj dan Crkva posvetila pokojnicima”. On dodaje da neobičnih fenomena ima mnogo u našem narodu. Većina su necrkveni i nasleđeni. U centralnoj Srbiji zidaju kuće za pokojne, opremljene u potpunosti da pokojnici 'mogu' da sede, jedu, gledaju televizor...

Naša kultura običaja je izuzetno bogata. U svakom delu Srbije se, kada je reč o sahranama, može pronaći ponešto zanimljivo ili pak bizarno. Gubitak voljene osobe nije lak i svako se sa tim bolom nosi na drugačiji način. Neko će plakati, a neko će uz muziku i piće ispratiti pokojnika u večnost.

txt: Marija Marčeta

Sto godina psihodrame:

U radu „Psihodrama kao jedan od modaliteta socijalnog rada” Gordana Marčetić Radunović, psihodramska psihoterapeutkinja, naglašava važnost edukativne komponente psihodrame u unapređnju roditeljskih veština i kompetencija, u grupama podrške samohranim roditeljima, u radu sa osuđenima, decom bez roditeljskog staranja, mladima u sukobu sa zakonom, roditeljima dece sa smetnjama u razvoju i sl. Takođe, ona u svom radu navodi da se, i pored pozitivnih efekata, u praksi nailazi i na određene izazove i poteškoće, koje se odnose na težak socio-ekonomski status najvećeg broja korisnika, zatim na različite uloge pomagača, princip poverljivosti u manjim sredinama, kao i tehničke resurse (npr. prostorija za rad) i prepoznatost u praksi.

100

Psihodramu je pre tačno stotinu godina osnovao Jakob Levi Moreno, utemeljivač grupne psihoterapije. Nastala je iz Pozorišta spontanosti, koje je Moreno osnovao u radu sa svojim pacijentima, uključujući principe dečje igre, imaginacije, kreativnosti i spontanosti. Danas je psihodrama metod koji pomaže učesnicima da pokrenu, razumeju i analiziraju svoja osećanja

Psihodrama je metod grupne psihoterapije koji se bazira na akcionim tehnikama. U psihodrami se klijenti podstiču da uz pomoć članova grupe, scene i akcionih tehnika upotpune svoje iskustvo, a da kroz dramatizaciju i odigravanje pokrenu, razumeju i analiziraju svoja osećanja. Može se smatrati i interpersonalnom terapijom jer se realizuje u grupi koja postaje mesto gde se uspostavljaju kvalitetne interpersonalne relacije. U svojoj suštini ona je egzistencijalistička, jer poštuje potrebe i individualnost pojedinca bez obzira na zahteve društva, ali i humanistička, jer posmatra čoveka u celini i gaji veru u njegove zdrave potencijale.

Psihodrama je nastala pre stotinu godina (1921) u Beču, a njen osnivač je utemeljivač grupne psihoterapije Jakob Levi Moreno. Nastala je iz Pozorišta spontanosti, otvorenog za zajednicu, koje je Moreno osnovao u radu sa svojim pacijentima, uključujući principe dečje igre, imaginacije, kreativnosti i spontanosti. Moreno je smatrao da je vrlo značajan rad sa ljudima u njihovim domovima i njihovom „prirodnom okruženju”; drugim rečima – učesnici ne treba da analiziraju svoje snove, nego da ih „ponovo sanjaju” na sceni. Rad sa ljudima u njihovom okruženju je radikalna zaokret u odnosu na dominantan psihoanalitički metod, koji podrazumeva jednog pacijenta u kancelariji analitičara.

Centralno mesto Morenove filozofije počiva na fenomenima spontanosti i kreativnosti. Moreno definiše spontanost kao „nov odgovor na staru stereotipnu situaciju i kao adekvatan odgovor na novu situaciju”. Smatrao je da osoba najbolje reaguje u neočekivanim situacijama kada je kreativna, tj. kada reaguje spontano i spremna je da improvizuje.

txt: Aleksandra Nikodijević

Pogled na svet kroz oči onog drugog

Oslobađanje spontanosti u čoveku vodi ka stvaranju slobodnog uma koji poseduje osobine kao što su znatiželja, ekspresivnost, kritičnost, odgovornost, bujnost, imaginativnost, intuitivnost, sloboda u socijalnim kontaktima i socijalnom eksperimentisanju. Spontanost i kreativnost imaju svoje poreklo u slobodnoj igri, koja je sastavni deo procesa socijalizacije.

Dušan Potkonjak, psihijatar koji je psihodramu doneo na prostore bivše Jugoslavije, u intervjuu za B92 rekao je da dobra psihoterapija ima šansu da popravi naše izbore, ali i buduće važne međuljudske odnose: „Ljudi u razvoju preuzimaju kruće uloge i zaboravljaju one spontane i kreativne koje su nekada imali. I deo terapije, bilo koje, jeste da čovek ponovo dođe u kontakt sa svojom vitalnošću, spontanosti i kreativnošću.”

U psihodrami se ljudsko biće shvata kao nosilac različitih uloga. Uloga je odraz interakcije celokupne ličnosti i konteksta, koju osoba uzima u određenom trenutku reagovanja, u određenoj socijalnoj situaciji i interpersonalnim odnosima. Ona je dinamična funkcionalna forma koja se može menjati i razvijati i predstavlja terapijsko polje delovanja psihodrame. Jedan

od ciljeva psihodramskog terapijskog procesa je da se osobi omogući da proširi repertoar svojih uloga, da se bolje realizuje u postojećim ulogama ili da neke od njih odbaci i prihvati nove.

Moreno je razlikovao više vrsta uloga i to: fiziološke ili psihosomatske uloge (seks, hrana, san), zatim psihološke ili psihodramatske uloge, koje uključuju, pre svega, naše predstave i ideje o određenim ulogama (o ulozi majke, oca, itd.) i socijalne uloge, kao što su uloge lekara, učitelja i tome slično. Svaka uloga ima dve strane, ličnu i društvenu, kako u procesu formiranja, tako i u procesu ekspresije. Važno je istaći da nisu potrebne nikakve dramske i glumačke sposobnosti, niti se one mogu usavršiti kroz psihodramu. Ovo je metoda kojom istražujemo svoje uloge i odnose sa drugima, kao i one unutar nas.

Moreno uvodi princip „ovde i sada” kao jedan od osnovnih principa psihodramskog procesa, što znači da klijent ne priča o onome što je bilo, već to oživljava na sceni kao da se dešava sada i ovde. Važno je fokusirati se na osećanja u aktuelnom momentu, s ciljem da se izraze neprijatna osećanja koja su zaglavljena negde u prošlosti. Tako prošlost činimo ponovo dostupnom, a osećanja vezana za nju prisutnim i autentičnim. Za psihodramu važi pravilo: Nemoj o tome samo da mi pričaš, pokaži mi!

Psihodramska seansa se sastoji iz tri dela: zagrevanja, akcije i zatvaranja, kao i podele osećanja.

U fazi zagrevanja, učesnici se postepeno uvode u psihodramsku seansu. Zagrevanje, kao uvodna faza seanse, stvara atmosferu međusobnog poverenja koja omogućava kreativan rad članova grupe. Prvi cilj zagrevanja u psihodrami je buđenje spontanosti, ali i priprema grupe za psihodramsku akciju, podsticanje kohezije i pokretanje pojedinih članova grupe za lični rad u psihodrami.

Učesnici u psihodrami su direktor ili reditelj (terapeut koji vodi seansi), protagonista – član grupe koji radi psihodramu, publika – članovi grupe koji ne učestvuju u psihodramskom odigravanju, ali posmatraju akciju na sceni (publike zapravo ne mora biti, jer je svaki član grupe potencijalni protagonista, kao i potencijalni učesnik psihodrame) i pomoćne ličnosti – član grupe ili više njih koji se sporadično uključuju u psihodramsku akciju, preuzimajući uloge bitnih likova iz života protagoniste.

Nakon zagrevanja, psihodramska akcija je centralna faza seanse u kojoj protagonista, uz pomoć terapeuta i drugih članova grupe, prorađuje izabrani lični sadržaj. Najčešće se radi o određenim životnim situacijama koje protagonista doživljava kao problematične, ili se pak prorađuju određeni intrapsihički konflikti. U psihodrami se životne situacije pojedinca odigravaju „na sceni” uz pomoć ostalih članova grupe. Dramski tekst, pritom, ne postoji – o problemu se ne razgovara, već se situacije iz života igraju uz pomoć verbalne i neverbalne komunikacije. Uključivanjem dramskih tehnika kao što su igranje uloga, zamena uloga, miroring, dubliranje, projekcija u budućnost i druge, postiže se emocionalno angažovanje protagoniste slično onom u realnom životu. Važan element psihodramske terapije u lečenju traumatskog iskustva jeste – ponovni susret s traumom. Od vitalnog je značaja za protagonistu susresti se s traumom, no bitno je i povezati se s osećajem da je ona prevaziđena.

Razmena emocija i iskustva je završna faza psihodramske seanse u kojoj članovi grupe razmenjuju svoj lični doživljaj u vezi sa događajima koji su se odvijali na sceni. Ovde se izbegavaju savetovanje i analiza, a insistira se na razmeni osećanja i ličnog iskustva.

Razmena, kao poslednji deo, ima funkciju podrške protagonistu i zatvaranja psihodramske seanse.

Biljana Petrović iz Instituta za psihodramu smatra da je psihodrama namenjena svima koji se odluče da u grupnom setingu bolje upoznaju sebe, razviju veći nivo spontanosti, budu srećniji i žive sa manje tegoba. „Psihodrama može da

umanji teškoće koje osoba ima u komunikaciji sa drugima. Indikovana je za sva psihička stanja i tegobe koje čoveka mogu da zadese. Nema ograničenja u godinama i iskustvima učesnika”, kaže ona i dodaje da se opšte prepoznavanje važnosti tretmana mentalnih tegoba kroz psihoterapiju povećava. „Interesovanje ljudi da se leče i/ili razvijaju kroz psihodramski psihoterapijski tretman je u skladu sa brojem psihodramskih psihoterapeuta koji su im na raspolaganju u našoj zemlji. Vreme posle epidemije, kojem se žarko nadamo, doneće nove izazove za tretmane mentalnih tegoba koje je epidemija ostavila na mentalno zdravlje ljudi.”

Istraživanja potvrđuju da je psihodrama metod koji generiše pozitivne rezultate u vidu postizanja veće otvorenosti i dobijanja nade u suočavanju i rešavanju određenih problema. Psihodrama je prvi prepoznat metod grupne psihoterapije i danas se primenjuje u više od sto zemalja širom sveta. U SAD i zemljama zapadne Evrope privukla je mnoge socijalne radnike/ce da završe obuku za psihodramskog psihoterapeuta i da je potom primenjuju u svojoj praksi i superviziji.

Biljana Petrović navodi da je od 2007. godine Institut za psihodramu akreditovan

psihoterapijski trening institut. „Edukacija ima više elemenata, ali dva najvažnija elementa u edukaciji su učenje o teoriji i metodologiji psihodrame unutar grupnog konteksta i kontinuirana lična terapija u grupi. Edukacija je podeljena na Osnovni kurs i Klinički kurs. Osnovni kurs podrazumeva ličnu terapiju u trajanju od dve godine i 12 teorijskih/metodoloških seminara. Klinički kurs podrazumeva više elementata i viši nivo motivacije i posvećenosti polaznika, a završetkom se obezbeđuje zvanje psihodramskog psihoterapeuta/kinje, za rad sa svim kategorijama klijenata.” Osim Instituta za psihodramu, u našoj zemlji postoji i Srpska psihodramska asocijacija SPA Moreno i Beogradski psihodramski centar.

Kao akcioni modalitet, psihodrama ima cilj da podstakne komunikaciju, razjasni pitanja, poveća fizičko i emocionalno blagostanje i podstakne razvoj veština. Pomaže da se prevaziđu gubici i žalovanja, povrati samopouzdanje i osećaj blagostanja, uz eksperimentisanje sa novim načinima razmišljanja. Psihodrama daje kontekst u kojem pojedinci ispituju i istražuju uobičajene obrasce reagovanja na određene probleme i otkrivaju alternativne načine odgovora, na sigurnom mestu uz stalnu podršku.

Ronald Vajcer: „Pristup Bili Ajliš je antisekualan. Mnogim devojkama ona predstavlja podršku, jer u njenim spotovima naglasak nije na ženskim atributima, već na nečem drugom“

Pomeranje fokusa sa tela

Kakva je pozicija žena u spotovima i tekstovima savremene muzike? Mogu li muzičarke da se odupru trendovima koje u prvi plan stavljaju telo, a u senci ostavljaju talente autorki? Za KOD04 govore novinarka Milica Kravić Aksamit, rok muzičar Zlatimir Gajić, muzički urednik Nikola Glavinić, pevač i gitarista Stefan Marković, kao i Ronald Vajcer, profesor na Univerzitetu Džordž Vašington

Lirika šlagera nastalih posle Drugog svetskog rata bila je, iz današnje perspektive, konzervativna kad je reč o ženama. S pojavom rokenrola stvar se menja: seksualnost se ispoljavala eksplicitnije, kako u imidžu i nastupu izvođača, tako i u tekstovima. Šezdesetih dolazi i do tzv. seksualne revolucije u svetu, do hipi pokreta i parola poput „Vodimo ljubav a ne rat“. Menadžeri, producenti i vodeći ljudi šou-biznisa shvataju da pojavnost može da utiče na uspeh, pa dobijamo pevačice koje počinju da igraju na kartu seksepila.

Sve ovo nam potvrđuje Nikola Glavinić, muzički urednik, koji kaže da postoje izvođači i izvođačice koji svesno ističu seksepil, ali i da je do devedesetih to imalo neku meru, tj. nije prelazilo u vulgarnost. S raspadom zemlje i sistema vrednosti – smatra on – to se promenilo. „Dogodili su se ratovi, u životu i muzici bilo je sve manje poezije, pristojnosti, finih manira. U tekstovima pesama leksika je sve više bila eksplicitna. Pojavljuju se oskudno obučene pevačice, spotovi sa polugolim devojkama i skupim automobilima... Pojavljuje se mutant muzika nazvana turbo-folk. Nastavak te priče imamo danas u trep muzici. Ovlaš pratim tu scenu, i za ovu temu sam pogledao neke od najpopularnijih domaćih spotova iz prošlogodišnje IDJ produkcije. Devojke i žene su u tekstovima pesama često vređane. Ona 'pijana tetura', ona je 'jugo bambina, prljava kô Manila', devojke se tretiraju kao objekti za zadovoljenje požude, pa se u jednoj pesmi direktno pominje kako ona ima 'guzu najlepšu u gradu', ističe naš sagovornik i dodaje da ovo mnogo utiče na ličnost mladih devojaka, jer one još kao devojčice gledaju razne pevačice, imitiraju ih u oblačenju, misle da je takvo ponašanje poželjno i prihvatljivo i upravo zbog toga danas imamo na ulicama „klonove Ceca, Karleuša i ostalih“.

Neizbežne promene kroz koje prolazi savremeno društvo i savremeni čovek u velikoj meri utiču i na muziku današnjice. Postoje oni izvođači i producenti koji kroz popularnu „trep“ muziku igraju na kartu seksepila, ali naravno i oni koji pevaju o svojim osećanjima, o realnosti sveta u kakvom živimo, koji ne snimaju hitove koji traju jedno leto i koji kritikuju mane savremenog društva, podstičući pozitivne društvene vrednosti.

Nikola takođe ističe da postoji i druga strana, a to su izvođači alternativnog popa i rokenrola, u čijim pesmama i spotovima nema skarednosti. Prema njegovim rečima, postoje mlade i samosvesne kantautorke koje mogu biti pravi uzor devojkama, jer one pevaju o svojim problemima i problemima žena uopšte.

na glas, na reč, na stav

U članku „Misogyny in Rap Music“ autori Ronald Vajcer i Karis E. Kubrin navode da 57 posto rok spotova predstavlja žene kao zavisne, podređene muškarcima, kao domaćice. Oni primećuju da je i dalje veoma neobično predstaviti žene kao supe-riornije od muškaraca. Samo su u 14 posto posmatranih spotova žene predstavljene kao potpuno jednake muškarcima. „Rodni stereotipi obiluju u popularnoj muzici, žene su često predstavljene kao inferiornije“, navode Vajcer i Karis u svom članku. Ipak, postoje i izuzeci, pa tako imamo pesme koje govore o moćnim, svesnim ženama, navodi za KOD04 upravo Ronald Vajcer, profesor na Univerzitetu Džordž Vašington. „Osim snažne tendencije u rok muzici, a posebno u hip-hopu i repu, u kojima se žene predstavljaju negativno, postoje i izvođačice poput Lejdi Gage, Tejlor Swift i Dua Lipe koje svojim tekstovima ohrabruju žene. Ako uzemo za primer pevačicu Bili Ajliš, njen pristup je antisekualan. Mnogim devojkama ona predstavlja podršku, jer u njenim spotovima naglasak nije na ženskim atributima, već na nečemu drugom“, ističe naš sagovornik.

Milica Kravić Aksamit, novinarka i feministička i sindikalna aktivistkinja, kaže da isticanje ženine seksualnosti i fizičkog izgleda, u prvi, a neretko i u jedini plan, nije novina ni u našoj, a ni u svetskoj muzičkoj industriji. Ona takođe govori da je nekoliko decenija trajao trend u kojem je žena imala mogućnost da uspe na sceni samo ukoliko je obnažena, bez obzira na njene talente. Ipak, ističe naša sagovornica, promene se dešavaju: „Pre 30 godina imali smo Slađanu Milošević, ali skoro samo nju, a danas imamo pop imena Ide Prester, Bojane Vunturišević, 'balkansku trep divu' Senidu, ikone alternativne scene Unu Gašić, Oliveru Popović i druge kreatorke - reperke, ženske metal bendove i slično. Promene su uočljive, čak i vrtoglave, ali mislim da one nisu toliko vidljive na dominantnim muzičkim stanicama koje su glavni kreatori ukusa mladih. I dalje su obnažena tela, stereotipna pojava žene koja je u videu 'zadužena' za zabavu i erotiku - u ulozi objekta, a ne kreatora sadržaja - prioritetan zadatak ženskog roda u muzičkoj industriji, i to onoj koja donosi novac“, kaže Milica i dodaje da je alternativna scena u svim žanrovima, od folka, preko hip hopa i popa do alternativnog rokenrol zvuka, jedina koja preispituje poziciju i ulogu žene.

Muzika koja nastaje posvećenim radom i umećem muzičara i muzičarki, u koju je utkana nesvakidašnja ideja, važna poruka, ispravan motiv, sa rečima koje to potkrepljuju, teško da se može u Srbiji nazvati proizvodom muzičke industrije, jer takva muzika kod nas donosi sve sem novca, a tamo gde leži dobra zarada za izvođače, najčešće nema muzike u tom produhovljenom smislu. To bi se pre moglo nazvati alatom za hipnotisanje mase, bez ikakvog uticaja na pravilan razvoj mladih, na pospešivanje kreativnosti ili moralnih načela. S tim u vezi, usuđujem se da taj zvuk koji čujemo sa, nažalost, najpopularnijih kanala među omladinom, ne nazovem muzikom. Ili da onda za muziku koju smatram vrednom tog termina pronađemo neku novu reč

kaže Milica Kravić Aksamit

Stefan Marković, pevač i gitarista, smatra da trend obezvređivanja žena „spustio sa Zapada“: „Opšte je poznato da je Zapad kulturološki uništen i poguban za Evropu, oni su ti koji gaje pogrešne vrednosti, a koje mi u većini slučajeva usvajamo, jer nam se čine kul. Lažne slobode, brz život, kratkotrajna zadovoljstva, konformizam itd. Današnje mlade devojke vođene time što gledaju, što im se propagira, što je 'in', što je popularno na Instagramu, stiču utisak da je to dobro jer je popularno. Mislim da je za ovu temu najvažnije digitalno doba društvenih mreža u kom živimo i koje svima nama okupira živote, kroz koje se upravo propagira ta pogrešna računica. Lajkovima se utiče na poimanje popularnog, a popularno se potom poistovećuje sa onim što je dobro“, kaže Stefan.

Rok muzičar Zlatomir Gajić smatra da postoje pojedini pravci popularne kulture koji neguju umetnički pristup, sa kritikom savremenog društva i nastojanjem da promovišu društvene vrednosti prihvatljive aktuelnim civilizacijskim tokovima, a oni se svakako odnose i na polnu emancipaciju. „Međutim, daleko dominantniji pravci pop muzike, sa milijardama pregleda na video-kanalima nude plastificiranu, nabildovanu sliku stvarnosti, sa apsolutnim obožavanjem materijalne kulture i - pomalo apsurdno - stereotipnom, staromodnom, istorijski gledano davno prevaziđenom podelom uloga u muško-ženskim odnosima. Zaključak iz takve slike je bolan po društvene sfere koje nastoje da uvedu društvo u poredak koji će biti korektniji i blagorodniji po sve njegove aktere: velika većina koja pasionirano uživa u retrogradnim stereotipima jasno iznosi stav protivljenja takvim težnjama“, kaže Gajić i navodi da, nažalost, ništa ne vredi ni najbolja namera nekog feminističkog pokreta ako milijarda žena širom sveta tverkuje na Tiktoku uz muzičku podlogu neke od vodećih heroína današnjice.

„Kvalitetne muzike je bilo oduvek i biće je, dok je sveta i veka. Ima je i danas, i srećom, zahvaljujući internetu, dostupna je na nekoliko klikova. Muzike je mnogo i nije lako naći baš kvalitetnu. Tu na sceni stupaju ljudi poput mene, sa svojim radio-emisijama, podcastima, člancima, tekstovima, recenzijama na specijalizovanim muzičkim portalima i u časopisima. Naš posao je da 'u šumi prepoznamo, vidimo drvo', preporučimo kvalitetnu muziku“, zaključuje muzički urednik Nikola Glavinić.

txt: Nikolina Kostadinović

Umetnici ili prosjaci?

Poslednjih godina sve je više poteza ka zakonskim ograničenjima izvođenja muzičkih i drugih umetnosti na ulici. Svakom pojednicu sledi kazna od 10.000 dinara ako izvodi kulturni program bez odobrenja nadležne organizacije jedinice ili suprotno izdatom odobrenju. Osim posedovanja određene dozvole, proverava se da li zahtev ima tačno definisanu lokaciju kao i vreme u kojem je moguće izvoditi numere

Andrija Hadžić

Oni koji svakodnevnim svirkama na ulicama uveseljavaju svoje sugrađane i predstavljaju sastavni deo i dušu svakog grada, jesu ulični svirači. Tu su od kad je sveta i veka, a sviraju iz mnogo razloga. Neki su na ulici od juče, mnogi rade u slobodno vreme iz hobija, dok ima i onih koji se bave ovim poslom celi život. Poslednjih godina na snazi je zakon po kom je uličnim sviračima potrebna dozvola od grada sa tačnim vremenom i mestom sviranja, a kako njihov status nije regulisan to im dodatno otežava rad.

Svako ko je uzeo gitaru, violinu ili neki drugi muzički instrument i počeo da svira za prolaznika na ulici, stanici podzemne železnice ili u parku zna da je ulični muzičar profesija sa sopstvenim pravilima. Ulična muzika ima sposobnost da transformiše urbano okruženje, stvarajući prilike za nenaмерne susrete i veze između stranaca. Mesto uličnih izvođača u zajedničkim javnim prostorima gradova Srbije je u najboljem slučaju nezavisno i poslednjih godina sve je više poteza ka zakonskim ograničenjima izvođenja muzičkih i drugih umetnosti na ulici.

Jedan od onih koji u Knez Mihailovoj svira već godinama je Igor Kostić, koji se nakon dužeg vremena vratio iz Austrije i odlučio da završi baš u Beogradu. „Sa ćerkom sam se iz privatnih razloga vratio iz Austrije. Nisam imao hrabrosti odmah da sviram u Knezu, ali sam se nekako pomirio i nagovorio sebe da počnem, jer ću tako pomoći sebi psihički a ujedno ću zaraditi i nešto novca. Tako je sve krenulo i evo sad već pet godina radim ovaj posao. Bezbroy puta sam doživio razne uvrede, pretnje i ometanja“, kaže Igor i dodaje da se u Srbiji loš položaj uličnih umetnika ogleda u tome što nemaju svoje obeleženo mesto, ne zna se za red „ko kad svira“, a ni dozvole nisu redovne.

Ulični svirači moraju imati dozvole nadležnog sekretarijata kako bi svirali na određenom mestu. Svakom pojednicu sledi kazna od 10.000 dinara ako izvodi kulturni program bez odobrenja nadležne organizacione jedinice ili suprotno izdatom odobrenju. Osim posedovanja određene dozvole, proverava se da li zahtev ima tačno definisanu lokaciju kao i vreme u kojem je moguće izvoditi numere. Kontrolišu se svi elementi rešenja, pa ako je zabavljač dobio jednu lokaciju - ne može da svira na nekoj drugoj. Zbog epidemijske situacije konkursa ove godine nije bilo, a postojeće dozvole su samo produžene.

Ilija Prokopović u Knez Mihailovoj svira bluz, a ujedno je i jedan od najmlađih svirača u ovoj ulici. „Za mene sviranje predstavlja širenje kulture, a gitara je deo mog svakodnevnog života već deset godina. Zarada može biti dobra ako ste dovoljno interesantni publici. Kako u Srbiji, tako i u inostranstvu, srećete se sa mnogo talentovanih, ali isto tako i onih koji zapravo uopšte ne znaju da sviraju instrument. Poražavajuća činjenica mi je što se često srećem sa ljudima koji bi mene ili ostale kolege nazvali prošnjacima“, kaže Prokopović i dodaje da su u inostranstvu svirači dosta cenjeniji nego kod nas.

Igor Kostić

Najpopularnija turistička odredišta u Evropi omogućavaju sviračima da zarađuju za život izvođenjem svojih numera. Jedini faktor koji takozvani buskeri moraju imati na umu je da ne prave previše buke, ne dosađuju turistima i da ne stvaraju blokade na putevima. Na primer, u Londonu ulični svirači imaju dugu tradiciju, kao i veliku podršku grada. Još 2018. londonski gradonačelnik Sadik Kan pokrenuo je projekat koji olakšava rad umetnicima, veb stranicu sa svim potrebnim informacijama i - još važnije - priliku da osim u kovanicama i novčanicama, za svoju svirku budu plaćeni i karticama.

Da ima i onih koji nose lepa iskustva sa ulica svedoči Stefan Lazarević, koji navodi da je muzika Božiji dar čoveka te da ga čini srećnim da bude svoj i da širi ljubav, mir, skromnost i znanje. „Moj glavni cilj je da razveselim publiku, a najviše decu. Prolaznici oduševljeno reaguju dok sviram i pevam različite žanrove na stranim jezicima. Što se tiče neprijatnosti, tu nema nikakvih problema, jer moja ekipa i ja uopšte nismo glasni dok sviramo i pevamo dobre strane legendarne pesme“, navodi Lazarević.

Andrija Hadžić, momak koji godinama svira, takođe u Knez Mihailovoj, navodi da ulični svirači doprinose imidžu svakog grada i da je ulično sviranje u Srbiji na zadovoljavajućem nivou: „Vlast toleriše muzičare, pa ni u doba pandemije nismo imali mnogo problema sa policijom, osim kad stanari insistiraju da budemo sklonjeni, što donekle i razumem jer ne prijavu svakome neprestano sviranje i buka. Imali smo čitav spektar reakcija prolaznika na naše nastupe, od onih koji gledaju u nas i pokazuju da smo narkomani, do onih koji nas gledaju sa oduševljenjem, suzama i smehom“, kaže Hadžić.

„The Bad Week“ je ulični bend iz Novog Sada koji je aktivan od jula prošle godine. Jedan od članova Strahinja Jajić kaže da u ovom gradu položaj uličnih svirača nije uređen kao u Beogradu: „Po zakonu se vodimo kao prosjaci i ponekad nakon žalbi građana na buku bivamo terani, ali nikada nismo dobili kaznu za uznemiravanje javnog reda i mira. Policija je prema nama blaga i mi nemamo razloga da se žalimo. Trenutno dozvola za svirače ne postoji, a zakon koji je trebalo da se primeni pre par godina nije došao na snagu“.

Lepota uličnog sviranja ogleda se u tome što ulepšava zvuk gradske gužve. Veoma je važno shvatiti da ulični svirači nisu prosjaci i skitnice. Naprotiv, oni su samo talentovani ljudi koji čine javni prostor dinamičnijim i zabavnijim, a prolaznici su tu da ih nagrade ponekim dinarom ako im je volja, ili dubokim aplauzom koji nekad vredi i više od novca.

The Bad Week

Stefan Lazarević

Ilija Prokopović

txt: Nataša Lazarević

Neprikosnoveni kralj monodrama

Dezorijentisani, moderni, a usamljeni čovek u krizi srednjih godina u razgovoru sa mravima iz kuhinje traži odgovore na večna pitanja koja dolaze sa svih strana. Ovu smrtno ozbiljnu problematiku Zijah A. Sokolović godinama oblaže specifičnom vrstom crnog humora

„Država je organizacija sile za pokoravanje naroda u korist vladajuće klase. Država je postala na osnovu ugovora pojedinaca koji su se odrekli svoje prirodne slobode u korist stvaranja države. Brak je zakonom uređena zajednica života muškarca i žene. U brak ulaziš, u državi živiš, a u teatar ideš – dobrovoljno!” Ovim rečima Zijah A. Sokolović započinje svoju monodramu CABARes, CABARei koja je stara, tražena i bez pauze igrana više od 25 godina. Jedan čovek, po zanimanju glumac, dokazuje svoju prolaznost kroz trajanje.

Kako zapravo nazvati to što godinama, iznova, za mnoge neosporni kralj monodrame oduševljava publiku svojim nastupom? Iznova, jer je ovo jedna od onih predstava kojima se publika uvek vraća. Bez dileme se može reći da je reč o kulturnoj predstavi, koja se u krugu pozorišnih fanatika iznova prepričava i citira. Nastala je u Beču 1993. godine kao pokušaj da se kroz jednu kabaretsku formu analizira identitet čoveka u vremenu u kojem živi.

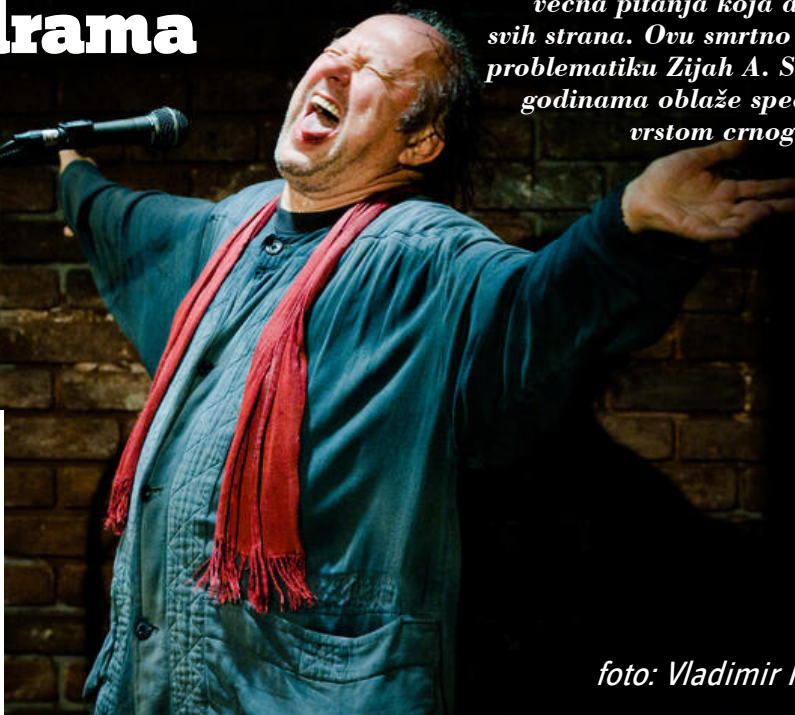

foto: Vladimir Radojičić

CRNI HUMOR

Na sceni su snop svetlosti, mikrofoni i jedan akter u tamnosivom čaplinovskom kaputu i s crvenim svilenim šalom, bez ikakve pomoći zvučnih i drugih kulisa. U kabareu, dezorijentisani, moderni, a usamljeni čovek u krizi srednjih godina, u razgovoru sa mravima iz kuhinje svaku noć traži odgovore na večna pitanja koja dolaze sa svih strana. Ovu smrtno ozbiljnu problematiku Zijah A. Sokolović oblaže specifičnom vrstom crnog humora.

Ovo je intimna ispovest čoveka svesnog svojih muka i velikih ljudskih zabluda, koji će se postepeno ogoliti do dna duše. To je i prikaz života kroz jednu dimenziju koju svi svakog dana proživljavamo, a ne želimo ili ne znamo da je prepoznamo. Sokolović nas uvodi u tekstualne brzake, zasipa slapovima duhovitih i oštroumnih zaključaka o institucijama kao što su država i brak. Dok nam govori o svojim problemima, strahovima i snovima, o hrani, automobilima, seksu, banalnim stvarima, kroz čitavu predstavu se sukcesivno smenjuju opažanja o gubitku mišljenja i ideala, potrošačkom društvu, političkoj banalnosti, društvenom mediokritetstvu, odnosu muškarca i žene.

*Junak je prezaposlen slaganjem i razumevanjem nebitnih informacija
i ne zna šta je bitno ili važno za svet, a ni za njega lično*

STO KANALA

Protagonista je opsednut zujanjem frižidera, curenjem vode u lavabou i noćnim razgovorima s mravima, a ono što ga definitivno čini ludim jesu informacije koje dobija posredstvom medija. Pažnja pojedinca sistematično i organizovano se preusmerava sa važnih na hiljade nevažnih informacija. Prezaposlen je slaganjem i razumevanjem nebitnih podataka i ne zna šta je bitno ili važno za svet, a ni za njega lično. Hvata ga panični strah od tragedija koje se događaju svakodnevno i na kraju svega dokusuri ga vremenska prognoza. Zijah govori o svemu ovome na jedan neverovatno razumljiv način, ali istovremeno duboko analitički i britko do sarkazma. Njemu, kao po Šekspiru, „ništa ljudsko nije strano” i ne libi se da polne organe i radnje koje oni izvode nazove pravim imenima, jednim bliskim nam jezikom. Sočne psovke, verbalne gadarije i opaske, agresivno karikiranje i cinično ismevanje nesavršenosti ljudskog tela – sve te osetljive teme mogu naići na žučno reagovanje jednog dela publike. Sokolović završava dramu s istom onom ogromnom teatarskom enegijom kojom je i započeo izvođenje, a ostavlja dojam da bi mogao i dalje.

POTRAGA ZA IDENTITETOM

U ovom izuzetnom času pozorišne anatomije Sokolović nas upozorava da smo zatvoreni u sebe, da živimo tuđe živote i da za naše neuspehe i nezadovoljstvo ipak nije kriv niko drugi do nas samih. Životno iskustvo ispada ništa drugo nego nova besmislica, uvek uskraćena za korisnu primenu.

Autorki ovog teksta je, kao velikom ljubitelju monodrama, fascinantno da jedan glumac neizmerno daje celog sebe, kao da je to za njega poslednji trenutak i da posle toga ničeg više neće biti. Nemoguće je ne zapitati se kako uspeva tako dugo da održi toliku glumačku koncentraciju i kondiciju. To je glumac čija vam igra nedostaje već u trenutku burnog i dugotrajnog aplauza. Ko ga jednom gleda neće propustiti da dođe ponovo.

Zijah je u rodnom Sarajevu, u čast pola veka svoje glumačke karijere, sugrađane počastio vrlo neobičnim performansom – okovao se u „daske koje život znače” i prošetao centrom grada, poliven crvenom bojom. Sokolović veruje da je on samo jedan običan čovek koji nastavlja tajnu glume, kojom su se bavili milioni ljudi pre njega. Daske koje život znače za njega su još jedno mesto gde iluzija ne može propasti. Iznova nam dokazuje da „glumac...je glumac...je glumac”, a život ništa više nego „CABares, CABAreI”. Jeste li već uzeli kartu za naredno izvođenje, šta čekate?

poster: Robert Matic

txt: Aleksandra Nikodijević

Profit od beletristike: da li je pisanje hobi ili zanimanje?

Svi poznajemo nekog čiji su sastavi na časovima sprskog jezika u osnovnoj školi bili izvandredni, dok je profesorica, čitajući rad talentovanog đaka pred celim odeljenjem, govorila o njegovoj budućoj karijeri velikog pisca. Takve je tekstove u osnovnoj školi pisao i Ivo Andrić, zatim postao veliki pisac, ali u slobodno vreme. Svojih osam radnih sati provodio je kao profesor ili diplomata. Laza Kostić je bio pravnik i novinar, Čehov lekar, Hemingvej ratni reporter. Zanimanja šarenila, sudbine neizvesne, ali je realnost izvesna i nepromenjena - većina pisaca ne može da živi od vlastitog pera.

„Biti pisac u Srbiji ne znači biti bogat. I mislim da su toga svesni svi koji se upuste u te vode, pa zapravo ne pišu zbog novca nego ljubavi“, kaže za KOD04 mladi pisac Aleksa Mladenović i dodaje: „Ja, recimo, nisam ni završio studije književnosti. Zapravo nisam završio nijedan fakultet. Smatram da je poriv za pisanjem nešto sa čim sam rođen jer potrebu za pisanom reči imam od najnižih razreda osnovne škole, a čini mi se da s godinama ta potreba postaje sve veća.“

CARINSKI REFERENT

Aleksa je, dakle, bio jedan od onih talentovanih đaka čiji su sastav u osnovnoj školi ipak saslušali pojedini „bolji“ đaci. On se, međutim, desetak godina kasnije, odvažio da zaista postane pisac, pisac čije će rukopise, svojom voljom, čitati mnogi. Objavio je dva romana - „Front izgubljene mladosti“, koji govori o tragičnoj sudbini dece na Sremskom frontu, i „Savino prokletstvo“, čija je radnja smeštena u vreme Majskog prevrata. „U oba romana sam spojio istorijske ličnosti i događaje sa fikcijom. To radnju čini zanimljivijom“, navodi Mladenović. Obe knjige štampao je u 500 primeraka. Prvi roman - „Front izgubljene mladosti“ - uspeo je u potpunosti da proda, na šta je, naglašava on, posebno ponosan.

„Šest godina radim kao carinski referent na Graničnom prelazu Šid. To je posao od kojeg živim“, kaže Mladenović.

Da li je u Srbiji moguće živeti od pisanja? S kakvim se izazovima suočavaju pisci-početnici? Koliko novca od prodaje knjige dobijaju država, knjižara i izdavač, a koliko ostaje autoru? Za KOD04 govore pisci Aleksa Mladenović i Zoran Knežev, kao i predstavnici izdavačkih kuća Laguna i Prometej.

NAGRAĐA

Najprestižnije književno priznanje u našoj zemlji je NIN-ova nagrada, koju dodelju Nedeljne informativne novine (NIN) od 1954. godine. Prvi dobitnik ovog priznanja je Dobrica Ćosić, kojem su se, u godinama koje slede, pridružili i Branko Ćopić, Miroslav Krleža, Meša Selimović, Danilo Kiš, Borislav Pekić, Aleksandar Tišma, Antonije Isaković i mnogi drugi velikani savremene sprske književnosti. Poslednji dobitnik ove nagrade je Svetislav Basara.

NIN-ova nagrada se, između ostalog, sastoji i od novčanog dela koji iznosi 10.000 evra. Prosečna plata u Srbiji, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, iznosi nešto više od 60.000 dinara. Drugim rečima, novčani deo NIN-ove nagrade autoru donosi jednoipogodišnju prosečnu platu.

Ukoliko pisac, kome u proseku za pisanje jedne knjige treba jedna ili dve godine, dobije NIN-ovu nagradu, može da se pohvali prosečnom platom, poput one koju dobijaju nastavnici, radnici u nešto opremljenijem marketu ili pak carinici na graničnom prelazu. Ali ovu nagradu dobije samo jedan pisac godišnje. Više stotina njih, međutim, „profit“ može da ostvari isključivo prodajom.

Prometej: „Državi ide 10%, knjižari ide 45%, izdavač je pre toga morao da plati štampu (najčešće je to 20%), pa uglavnom, kad je tiraž mali, nema zarade ni za izdavača ni za autora”

PROFIT NA SUROVOM TRŽIŠTU

„Sa autorima je najpravičnije sklopiti ugovor na honorar od 10 odsto od maloprodajne cene bez PDV-a”, objašnjavaju za KOD04 u Izdavačkoj kući Prometej iz Novog Sada. Primera radi, ukoliko knjiga košta 1000 dinara, autoru ide 100. Ili preciznije, knjigu mora kupiti 600 ljudi mesečno kako bi autor „zaradio” prosečnu platu. Međutim, ne košta svaka knjiga 1000 dinara, niti je svaka nagodba sa izdavačem ista, ali je obostrani profit uglavnom neizvodljiv, objašnjavaju u Prometeju.

„Državi ide 10%, knjižari ide 45%, izdavač je pre toga morao da plati štampu (najčešće je to 20%), izdavač ima trošak lekture, korekture, preloma, dizajna, distribucije, marketinga... i, uglavnom, kad je tiraž mali, nema zarade ni za izdavača ni za autora. Kad je, recimo, Milorad Pavić (dobitnik NIN-ove nagrade) potpisivao ugovor sa italijanskim izdavačem, rečeno mu je da do tiraža od 2.000 nema honorara, pa sad vidite da li je teže autoru ili izdavaču”, kažu u Prometeju.

U ovoj izdavačkoj kući navode i da je najmanje 80% knjižarske mreže u Srbiji u rukama izdavača koji imaju svoje knjižare i u njima izlažu prvenstveno vlastita izdanja. Dakle, dodaju oni, ambiciozan pisac se prvo javlja Laguni ili Vulkanu, a preostaje još i Dereta, koja ima nekoliko svojih knjižara.

„Nas je iskustvo naučilo da beletristika nema šanse da povрати uložene troškove. Tržište nas tera da odustanemo od domaćeg pisca jer ne možemo da plasiramo novo delo. Imajte u vidu da osim slabog izlaganja tuđih naslova, moderni knjižari daju prednost knjizi koja će se, prema njihovom mišljenju, brzo prodati. I surovi su prema nama. Služba Vulkanu, na primer, traži da platimo poštarinu kad im šaljemo knjige. Kad se knjige posle 60 dana ne prodaju, mi moramo u njihov magacin po njih. Ako se nešto proda - uzimaju rabat 45 odsto. Uveli su čak pravilo da nisu dužni da potpišu našu otpremnicu, predajemo im knjige na lepe oči”, kažu u Prometeju.

PRVI POKUŠAJI

U izdavačkoj kući „Laguna” za KOD04 kažu da im svakodnevno pristiže mnoštvo rukopisa i zbog toga većinu moraju da odbiju. Dodaju i da ima „veoma mnogo prvih pokušaja”, odnosno tekstova autora koji su se ohrabрили da nekom pokažu svoj rad, ali koji, kako kažu, objektivno nemaju dovoljno predznanja da bi svoju ideju adekvatno prezentovali u književnoj formi.

Međutim, kada ipak neki rukopis zadovolji kriterijume Lagune, ova izdavačka kuća „stoji iza svakog dela koje potpiše svojim imenom”. „U tom smislu, Laguna pokriva kompletnu produkciju nekog naslova. Izdavač tako ulazi u finansijski rizik jer je uložio određena sredstva, koja će mu možda biti vraćena u celosti, možda neće uspeti da pokrije troškove produkcije, a možda će kritika i čitaoci biti veoma blagonakloni prema izdanju, pa će ono imati i dobru prodaju. S tim u vezi, autor dobija honorar od svakog prodatog primerka, a izdavač čeka da vidi kako će knjiga proći na tržištu”, objašnjavaju u Laguni.

NI PRIČE NISU JEFTINE

Novosadski pisac i hroničar Zoran Knežev odlučio je da stvar uzme u svoje ruke. Kada je napisao prvu knjigu, obratio se na nekoliko adresa različitih izdavačkih kuća. Međutim, kako kaže, niko nije bio spreman da sa njim uđe u tu „priču“ pa je odlučio sâm da je štampa.

„Da se razumemo, samostalno štampanje i izdavanje knjige uopšte nije siguran i jednostavan posao. To je početni ulog od minimum nekoliko hiljada evra. Da ne govorim sada o velikom novcu koji se izdvaja dok se knjiga piše. Moje priče su svedočenja ljudi. Dakle, radi se o hiljadama i hiljadama pređenih kilometara, plaćenih ručkova i kafa. Zatim, kada se napiše knjiga, sledi lektorisanje, priprema za štampu, izrada korica i slično. Sve se to na kraju zaokruži i samom štampom. Ali eto, ja sam se osmelio i čitav tiraž moje prve knjige prodao za 50 dana“, kaže Knežev.

Tako je ovaj novosadski pisac samostalno izdao šest knjiga. Samim tim, sav novac od prodaje otišao je u njegov džep. Tiraž varira i, kako kaže, uglavnom se radi o nekoliko stotina primeraka. Cena knjiga, međutim, nije mala, pa tako za pojedine naslove Zorana Kneževa morate izdvojiti od 1700 do čak 6000 dinara. Knjige nisu jeftine, ali, kako kaže, „ni priče nisu jeftine“.

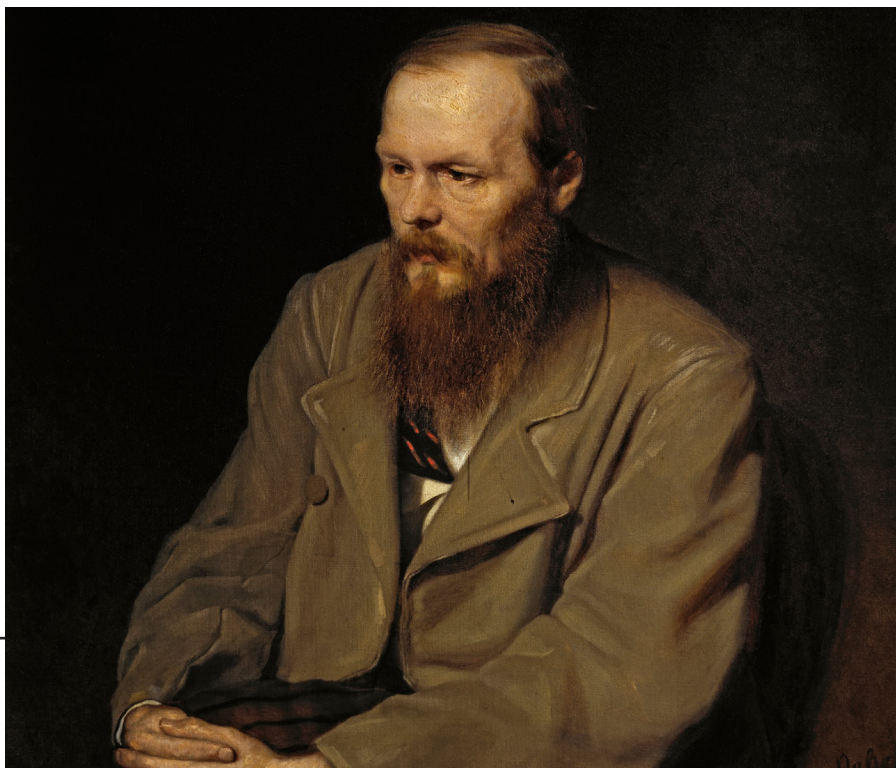
Ipak, i pored svega, Knežev ne može da živi isključivo od pisanja, pa se tako, između ostalog, bavi i novinarstvom. „Pitanje 'da li se može živeti od pisanja' je dosta teško. Šta znači živeti od pisanja? Preživljavati, plaćati račune ili nešto drugo? Ni od novinarstva se ne može živeti, a od književnosti...“

SAMO HOBI

„Reklo bi se da se broj pisaca stalno povećava, uslovi našeg života upućuju na to. Imate mnogo ljudi koji tako traže sebe, ne gledaju na pisanje kao na mogući zanat, izvor prihoda, žele da ostave trag iza sebe i to se dā razumeti. Jednostavno rečeno, neko bi se možda latio čašice, a nije – rešio je da piše i to je svakako bolje...“, ocenjuju u Prometeju. Međutim, dodaju oni, na svom sajtu su objavili da u naredne dve godine neće primati nove rukopise. Kako kažu - „zatludan je posao“.

Knežev, sa druge strane, navodi da je ipak uspeo „nešto da zaradi“ od pisanja. „Ako bih rekao da mi knjige nisu donele profit, slagao bih. Da nisu, ne bih napisao šest knjiga za pet godina“, kaže on. Mladi Aleksa Mladenović ocenjuje da je „nažalost, većini pisaca u Srbiji pisanje samo hobi“.

OD FIKCIJE DO REALNOSTI

Dok budući pisac pohađa osnovnu ili srednju školu, ima priliku da za svoju prozu ili poeziju napisanu na nekoliko strana, na književnom konkursu dobije nekoliko hiljada dinara, diplomu i priliku da rad pročita pred malobrojnomo publikom. Zatim slede pohvale profesora književnosti, skeptičnost roditelja i pokoja lep reč prijatelja. Sa ambicijom spisatelja, mladi pisac se možda odvaži i da upiše Srpsku književnost i jezik.

„Iz pojedinačnih razgovora sa studentima, mogu reći da pojedini upišu Srpsku književnost i jezik sa ambicijom da postanu pisci“, kaže Željko Milanović sa odseka za Srpsku književnost i jezik Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Ipak, dodaje on, oni koji nameravaju da postanu pisci posle studija književnosti daleko su malobrojniji od onih koji bi želeli da rade kao nastavnici književnosti i jezika. „Ukoliko student na bilo koji način pokaže nameru da postane pisac, savetujem mu da na vreme razmisli da li će se kladiti na večnost ili na trenutak. Ukoliko veruje da su njegove šanse na strani večnosti, čeka ga mukotrpan posao pun neizvesnosti. U suprotnom, sve šanse da uspe su veoma velike, neophodno je samo da prođe brzi brifing očekivanja većinske publike“, objašnjava Milanović.

*Zoran Knežev
(privatna arhiva)*

Sa druge strane, u Prometeju kažu da je važno da ostane što više romana o našem vremenu, ali i da autori treba da pišu onako kako osećaju, ne udvarajući se ukusima. „Za jednu zemlju kao Srbija nije nikakav trošak da da 200-300 stipendija od po 3.000 evra za godinu dana, da plati dobar žiri da ih iščita, da plati izdavaču odabranom na konkursu da objavi 10 najboljih i dobilo bi se nešto pouzdano vredno“, zaključuju u ovoj izdavačkoj kući.

Kada se mladi pisac ipak, posle završenih ili nezavršenih studija književnosti, odvaži da napiše knjigu, nailazi na sve prepreke izvan fikcije vlastitih misli. Neće svako biti u mogućnosti kao Zoran Knežev da izdvoji par hiljada evra, niti će svako dobiti skromnu stipendiju pojedinih književnih fondacija koje nose ime velikih pisaca. Autoru ostaje da na svom Fejsbuk profilu piskara zanimljive anegdote i da za njih dobija pozitivne kritike drugih korisnika ove društvene mreže

KNJIGA MORA DA ŽIVI

Nema nijedne sfere života koju pandemija koronavirusa nije uspela da poremeti. Tako je i sa knjigom, koja je uprkos tezi da se u izolaciji najviše čita, pala u zapećak. To potvrđuju renomirani izdavači, plodonosni pisci, kao i vlasnici knjižara sa bogatom tradicijom

Milomir Bata Cvetković, suvlasnik i glavni i odgovorni urednik beogradske Izdavačke kuće „Nova poetika“, smatra da je proteklu godinu obeležilo poslovanje bazirano isključivo na sopstvenim snagama, bez ikakve pomoći onih koji su dužni da pruže podršku: „Tu pre svega mislim na državu i Ministarstvo kulture i umetnosti Srbije koji nisu pokazali nikakvo interesovanje za nas. Da nije bilo odlučnih, nadasve odličnih autora, blagonaklonosti donora, sponzora i безусловne podrške prijatelja, pitanje je da li bismo uopšte opstali u ovoj nesrećnoj godini koja nas je obeležila ličnim, poslovnim i ljudskim ograničenjima.

U Skadarliji poznat kao čovek sa gitarom, koji na svakoj promociji novog dela tihim akordima prati autore, Bata je pun bunta zbog mnoštva nepromovisanih knjiga: „Godinu pandemije treba proglasiti nepostojećom. Uzalud je moja agenda bila puna preciznih datuma kulturnih događaja, već plakatiranih, kada je i posle zvaničnog ukidanja vanrednog stanja na snazi ostala mera zabrane okupljanja. To je atak na krunu našeg rada jer skupovi te vrste oplemenjuju duše autora, ljubitelja pisane reči, daju dinamiku našem poslu i našim izdanjima. Izostao je i tradicionalni Međunarodni sajam knjiga u Beogradu, na kom smo bili redovni učesnici. Razumem potencijalne opasnosti od koronavirusa, ali ne i sve poteze vlasti“.

Cvetković je namerno za kraj svog izlaganja ostavio najvredniji deo priče o radu svoje Izdavačke kuće „Nova poetika“. Uprkos svim nedaćama u doba pandemije, objavljeno je osamdesetak novih knjiga: „Ravnoteža se na klackalici života uvek nekako uspostavi. Dok koronavirus hara svetom, mi smo postigli lični rekord upisujući u izdavački registar još osamdesetak naslova.

Valjda nas je to, ali i doslednost misiji objavljivanja i popularizacije domaćih literarnih dela, posebno mladih i inovativnih autora, bez pribegavanja 'lovu' na komercijalne knjige i rukopise, ne ograđujući se pritom žanrovski i trendovski, uvrstilo među nekoliko najproduktivnijih i najposebnijih izdavačkih kuća, ne samo u našoj zemlji već i na Balkanu. Satisfakcija je to, ali samo da se izdrži i prebrodi ovo ludo vreme, jer, u odnosu na samo godinu pre, bilans objavljenih i promovisanih knjiga trostruko je manji“.

Knjige „na poček“ naša stvarnost

Da nije pandemije i sveopšteg haosa, prva privatna prodavnica knjiga u Zrenjaninu dostojna trajanja, vlasnika Slađana Jančića, na poseban način obeležila bi tri decenije postojanja. Knjižara „Teatar“ moraće da sačeka bolja vremena, a njen vlasnik Slađan Jančić situaciju u kojoj se našao zbog pandemije opisuje kao test izdržljivosti do poslednjeg atoma snage.

„Dobio sam od države pomoć u vidu minimalca, a Grad Zrenjanin mi je izašao u susret sa smanjenjem cene zakupa za tri meseca. Sve ostalo je parola 'snađi se sam', pa dokle istraješ. Ilustracije radi, dnevni pazar je ove godine, koju bih, da mogu, izbacio iz svih kalendara sveta, u odnosu srećnije godine četiri puta manji. Godinu pre pandemije na dnevnom nivou kupovale su se knjige u vrednosti od četrdeset do pedeset hiljada dinara, a sada jedva da mogu da izbrojim deset hiljada, računajući tu i dugogodišnje verne kupce koji su takođe u teškoj situaciji, pa plate kad mogu. Knjige 'na poček' postale su naša stvarnost. Nikada teža vremena za knjigu“, kaže Jančić.

Otvarnje novih knjižara je ozbiljna i zdrava konkurencija koja ne brine Jančića, koliko je zabrinut zbog sve manje zainteresovanosti mladih za knjigu, čiji miris ništa ne može da zameni, naročito ne elektronska izdanja kojima se sve više okreću. „Istina je da je knjiga skupa samim tim što je i oporezovana, ali moje skromno mišljenje je da, što narod više koristi papir u bilo kom obliku, to je pametniji“, smatra Jančić.

Presek slike knjige i pisca

Sposobnost iskoraka van stvarnosti i povratak u svakodnevnicu može da bude spas ali i opasnost pri suočavanju s neizbežnim stanjem u kom smo se našli okovani, a iz kog još uvek ne pronalazimo izlaz. To dobro zna Uglješa Šajtinac, dramski pisac, pripo-

vedač, romansijer, profesor na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, koji misli da se u odnosu na život izdavača i knjižara, život pisca najmanje promenio.

„Pisanje je usamljenički proces. Autor je izdvojen od sveta dok piše i dok stvara svoje delo. Taj deo jeste olakšavajuća okolnost u vreme pandemije. Pisac nije u stanju da prati svoju knjigu, njen odjek među čitalačkom publikom, a navikao je na to. Sve se izgubilo: i promocije, i pozivi na razgovore u vezi sa radom, i kontakti sa ljudima uživo. Nedostaje mi to. Spadam u pisce koji su vezani za promovisanje književnosti, za sajmove, smotre“, kaže Šajtinac.

On se ne miri sa činjenicom da se društvo okreće nekim krajnje nekulturnim, neumetničkim i neduhovnim sadržajima: „Najbolnije je to što su se svi drugi nekako snašli, a kultura i umetnost nisu našli prostora za sebe u ovim izmenjenim okolnostima, ili možda nekome ko odlučuje o tome nije stalo da knjiga bude dostupna. Važniji su im drugi sadržaji, konzumerizam, prodaja, zabava na daljinu i nijedan od njih nije propustio priliku da se i sada snađe, a mi, pisci, možemo da se pretvaramo da nam publika uopšte ne nedostaje. Suština je da knjiga treba i mora da živi, a njen autor da je prati, da bude uz nju dok je živ, da bi i sâm bio dostupan čitaocu za neko dodatno pitanje. To je moj presek slike knjige i pisca, to su neodvojive kategorije uvek, pa i u vreme pandemije“.

Naposletku, izdavačima, knjižarima i piscima zajednički imenitelj je knjiga koja sve teže opstaje, ali ostaje nada da će se uskoro stanje promeniti u njenu korist, zarad svih kojima je ona duhovna hrana i najbolji prijatelj.

Novi talas omladinskog aktivizma

Alternativni izveštaj o položaju mladih u Srbiji pokazuje da je samo 24% anketiranih pripadnika mlađe populacije učlanjeno u neko udruženje. Šta motiviše mlade da se bave aktivizmom, a šta im na tom putu predstavlja prepreku? Za KOD04 govore omladinski aktivisti i aktivistkinje

Bezvoljnost, lenjost, nezainteresovanost, apatičnost – reči su koje neretko srećemo na društvenim mrežama kada se komentariše neka objava u kojoj su glavni akteri mladi. Optužbe na račun nezainteresovanosti mladih dolaze sa svih strana, kako od vršnjaka tako i od onih starijih. Za Marijanu Rodić, diplomiranu omladinsku radnicu, dileme nema: kroz svoje devetnaestogodišnje iskustvo u polju omladinskog rada upoznala se sa izazovima koje su prošli novi naraštaji: „Danas su mladi u Srbiji u velikoj meri društveno aktivni, da li kroz rad političkih podmladaka i političkih stranaka, da li kroz rad učeničkih parlamenata i studentskih organizacija, kroz rad udruženja mladih i za mlade, ili kroz neformalne grupe mladih“.

U „Alternativnom izveštaju o položaju mladih“ koji svake godine objavljuje Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS) za 2020. godinu navodi se da je samo 24% anketiranih pripadnika mlađe populacije učlanjeno u neko udruženje, a da njih 41% misli da se kroz učešće u radu udruženja može popraviti stanje u društvu.

Postoji veliki broj načina i mogućnosti za angažovanje mladih. „Mnogo je važno razumeti kontekst u kome mladi odrastaju, poruke koje im se šalju u porodici, tokom formalnog obrazovanja i kroz medije. Često se stvara šizofrena situacija, mladima se šalju dvostruke poruke, s jedne strane da su nedovoljno sposobni i da odrasli treba da rešavaju stvari, a s druge strane se od mladih očekuju iskustvo i odgovornost. Mladi su samo slika porodičnog i društvenog okruženja, a smatram da su odlični s obzirom na ukupno stanje društva“, zaključuje Rodić.

„Mladi u Srbiji žive posledice sistema koji odavno ne postoji ali je ostavio mnogo traga u našoj građanskoj kulturi“, smatra mladi evropski ambasador u Srbiji Velimir Milošev. „Nekada su naši roditelji i njihovi roditelji učili da oni nemaju šta da se pitaju u aktivnom upravljanju društvom, odnosno da je to posao (komunističke) partije. Ukoliko niste bili član partije, nije bila vaša obaveza da mislite o razvoju i upravljanju društvom. Nakon uvođenja višestranačja nije se mnogo radilo na tome

da se građanstvo ponovo vrati u sferu aktivnog društvenog delovanja, mada se poslednjih godina situacija popravlja kroz nevladin sektor“, navodi on.

Da mladi nisu upoznati sa pravima koja imaju i da se ne radi dovoljno na njihovom uključivanju pokazuje poražavajuć podatak da 66% ispitanika pomenutog KOMS-ovog istraživanja ne zna za postojanje Zakona o mladima. U alternativnom izveštaju ipak navode da je u odnosu na prošlu godinu broj ispitanika koji su čuli za Zakon o mladima porastao.

Marijana Rodić smatra da mladi treba da budu deo aktivnog učešća u društvenim tokovima i da budu pokretači promena: „Mladi imaju moć da direktno stvaraju bolje uslove života za sebe i svoje vršnjake. Važno je razumeti da se, kada govorimo o aktivnom učešću, misli na aktivno učešće u procesima donošenja odluka i u upravljanju“.

Jedni od najoštrijih kritičara mladih su njihovi vršnjaci. Optužbe koje se najčešće sreću na društvenoj mreži Fejsbuk jesu da mladi nemaju dovoljno solidarnosti, empatije i obzira za najranjivije grupe, da su sebični i ne misle na društvo i okolinu. Dajna Marinković, omladinska radnica zaposlena u Centru za omladinski rad (CZOR) kao koordinatorka programa omladinskog rada, demantuje ovakve kritike kada su u pitanju volonteri CZOR:

„oblast koja ih najviše pokreće je tema diskriminacije, po bilo kom osnovu, mada mladi njome najčešće krenu da se bave iz nekog sažaljenja, u najboljem slučaju empatije, iz potrebe da budu humani i humanitarni. Osim toga, dosta mladih, bar u našoj organizaciji, ima vrlo razvijenu ekološku svest i potrebu da se bave ovom vrstom aktivizma“.

Kada je u pitanju političko delovanje, ostaje prostora da se mladi više aktiviraju, nastavlja Dajna: „Nažalost, mladi se najmanje se angažuju u oblasti političkog aktivizma, učešća u procesima donošenja odluka i slično. Uglavnom ne prepoznaju čak ni potrebu da budu pitani i daju bar neki doprinos u ovoj oblasti. Interesovanje mladih za aktivizam poraslo je u odnosu na prethodne godine, jer sve više poslodavaca gleda upravo dodatne aktivnosti kojima su se mladi bavili ili dodatne obuke koje su prolazili. A mladi se najčešće baš preko tih obuka uključuju dalje u rad nekih organizacija civilnog društva ili prepoznaju da postoji potreba pa sami iniciraju neke društvene promene. U svakom slučaju, primetno je i da na njihov aktivizam dosta utiču svetski trendovi, odnosno ponašanje na društvenim mrežama. Uglavnom taj onlajn aktivizam stigne i do nas i u mladima probudi želju da se i sami uključe na neki način, a posebno ga prepoznaju ukoliko su inicijativu pokrenuli njihovi vršnjaci i vršnjakinje“, zaključuje Dajna.

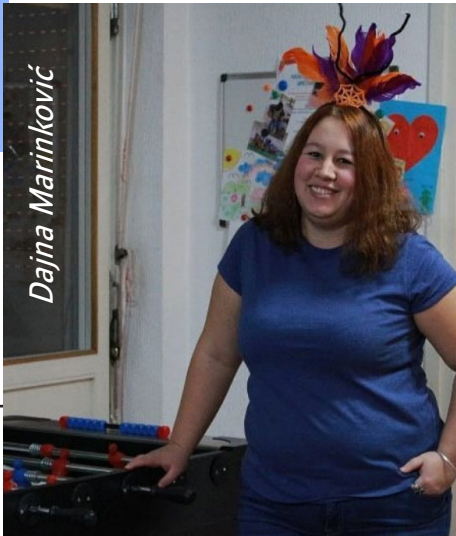
Moralna satisfakcija koja se dobija prilikom pomaganja drugom u nevolji veoma je značajan, ali ne i jedini pokretač akcije. Volonterka organizacije IRIDA Aleksandra Grujić vrlo je rano shvatila da joj formalno obrazovanje nije dovoljno. „Još od osnovne škole imala sam potrebu da radim ne-

što i 'van nastave' i da na neki zabavan način ispunim svoje slobodno vreme, tako da je tu volontiranje došlo kao idealno rešenje – upoznala sam divne ljude, radila na projektima koji su mi važni i zaista se zabavila u tom procesu. Međutim, nisam verovala da će volontiranje biti tako važan deo moje svakodnevice i na fakultetu“.

Velimir Milošev se nadovezuje na Aleksandrinu priču i dodaje da je volontersko iskustvo koje je imao jedno od presudnih u razvoju njegove karijere kao mladog evropskog ambasadora: „Iskustva koja sam stekao volontirajući u organizacijama u Novom Sadu i regionu dala su mi potporu da nastavim da se dalje usavršavam. Preko organizacija sam išao na razne kurseve, o komunikaciji, rodnoj ravnopravnosti, pa i na obuke o držanju radionica“. Nikola Medurić, nedavno diplomirani psiholog i student master studija, istakao je prednosti koje mu je aktivizam doneo prilikom zapošljavanja: „Već na master studijama sam dobio priliku da konkurisem za posao za koji se školujem. Nisam očekivao da ću biti primljen tako brzo. Međutim, žena koja je obavila razgovor sa mnom bila je oduševljena mojim volonterskim iskustvom. Rad na osnaživanju mladih LGBT osoba i omladinski aktivizam dali su prednost koju ostali kandidati nisu imali“.

Mladi u Srbiji imaju potencijal. Međutim, da bi se taj potencijal pokazao u punom sjaju potrebna je podrška – od porodice, škole, okoline pa i institucija. Lepa naznaka promena, koja budi nadu da će se slika o mladima u Srbiji promeniti, jeste i Oktobarska nagrada Novog Sada koju su dobili volonteri Novosadskog volonterskog servisa. Uz podršku institucija i zdrave okoline mladi mogu postići mnogo toga i ostvariti ciljeve, ali za to je potrebna promena loše perspektive koju okolina već predugo gaji.

txt: Đorđe Živić

Dajna Marinković

Velimir Milošev

6 godina viteške misije

Udruženje građana Vitezovi osmeha osnovano je aprila 2015. godine, u Novom Sadu, kao nevladino, neprofitno i humanitarno udruženje čiji je osnovni cilj podrška i socijalna zaštita dece i mladih sa smetnjama u razvoju i osoba sa invaliditetom od rođenja pa do starosti. Za KOD04 govore članovi ovog udruženja, ali i korisnici donacija

Udruženje „Vitezovi osmeha“ svojim humanitarnim radom pomaže različitim osetljivim grupama: deci koja žive u uslovima apsolutnog siromaštva, jednoroditeljskim porodicama, ali i starijim sugrađanima u uslovima usamljenosti. Sredstva za donacije obezbeđuju se od uplata za stručne skupove, seminare, okrugle stolove i konferencije koje organizuju „Vitezovi osmeha“, kao i putem direktne finansijske ili materijalne podrške kompanija i pojedinaca. Sarađuju sa svim relevantnim ustanovama obrazovnog sistema i sistema socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Hrvatskoj, Severnoj Makedoniji, Crnoj Gori, kao i sa različitim partnerima iz Austrije, Švedske i drugih zemalja.

Nebojša Nikolić, predsednik Udruženja „Vitezova osmeha“, kaže da se primarna ideja o osnivanju rodila iz potrebe i nastojanja da svet i živote dece i mladih sa smetnjama u razvoju učine kvalitetnijim i istinski sadržajnijim. „Time nastojimo da svedemo segregaciju na minimum, ali i da istaknemo toleranciju celokupnog mikrosocijalnog okruženja kao pokretačku snagu razvoja jednog multikulturalnog društva, kakav je Novi Sad. U godinama koje su usledile nakon osnivanja uspešno prenosimo taj trend tolerancije i visokog uvažavanja potreba osoba sa invaliditetom na druge delove Srbije, ali i regiona.“

On dalje objašnjava da u njihovom slučaju broj donacija varira i da nije moguće precizno niti prosečno odrediti ukupan godišnji fond, posebno zato što su neke donacije veće, neke manje, a neke su situacionog karaktera i njima se samo upotpunjuje ili pomaže trenutno prevladavanje određene socijalne potrebe. Naposljetku, postoje i strateške donacije, kojima se obezbeđuju

stimulativni uslovi za duže funkcionisanje određenih organizacionih jedinica, udruženja i dnevnih boravaka. „Koliki god broj donacija da se ostvari, on je važan jer je realizovan iz vrlo skromnih sredstava u kojima učestvuju stručni radnici sistema socijalne zaštite, na čiju sam bezrezervnu humanost izuzetno ponosan. Mi smo kao tim vrlo ekspeditivni, tako da sve svoje akcije organizujemo vrlo brzo, ali planiranje je važno i ono je kontinuirano, ono neprestano traje i nadopunjuje se iznova i iznova, skoro svakog dana poneka nova ideja se inkorporira u naše strategije podrške i humanitarne pomoći“, kaže Nikolić i dodaje: „Od ideje do realizacije nekad su nam dovoljna i tri dana, a ponekad to može biti i mesec dana, ukoliko se radi o akcijama koje se usmeravaju prema većem broju korisnika“. Nikolić ističe da njihovo udruženje donacije usmerava i deci i mladima u regionu, pa su tako ove godine pomogli deci iz Hrvatske (Varaždin i Krapinske Toplice) i Bosne i Hercegovine (Tuzla i Posušje).

Dobitnici priznanja Vitez tolerancije

Udruženje Živimo zajedno

Sredstva za donacije obezbeđuju se od uplata za stručne skupove, seminare, okrugle stolove i konferencije koje organizuju „Vitezovi osmeha“, kao i putem direktne finansijske ili materijalne podrške kompanija i pojedinaca

Tijana Bjelobrk, potpredsednica udruženja, kaže da sredstva za humanitarne akcije stižu sa svih strana i da su im najveći izvori novčanih sredstava konferencije, okrugli stolovi i radionice koje organizuju. „Ipak, to nisu jedini izvori. Dosta naših prijatelja, komšija, članova porodice takođe učestvuje u obezbeđivanju sredstava, što novčano, što kroz odeću, obuću, igračke, mobilne telefone, računare. U nekim akcijama učestvovala su različite humanitarne organizacije, udruženja, velike i male kompanije.“ Potpredsednica udruženja ističe da organizacija humanitarne akcije zavisi od same svrhe akcije, kao i da je jedna od prvih akcija u kojima je ona lično učestvovala bila pred Novu godinu. „Uspešni smo da obezbedimo određen broj novogodišnjih paketića, i sledeći korak je bio odabir porodica koje ćemo posetiti. Zaista je bilo teško odlučiti gde ići - preporuke dobijamo od prijatelja, članova udruženja i kolega širom Srbije, ali i pretražujemo različite organizacije čiji su ciljevi slični našima, a zatim sledi

Dobitnik priznanja Vitez tolerancije

Dodela priznanja Vitez tolerancije

Udruženje Pčelica Brus

kontaktiranje porodice i priprema za put. Divne ljude i decu smo upoznali i radujemo se svakom novom susretu sa njima. Posle akcija trudimo se da ostanemo u kontaktu sa porodicama i da ta pomoć bude koliko-toliko kontinuirana“.

Svetlana Granatić, ekspertkinja za surdoaudiologiju i članica udruženja, kaže da u organizaciji učestvuje u mnogim projektima, onoliko koliko je u mogućnosti zbog posla. Učestvovala je i u odabiru ugroženih porodica kojima su nosili donacije za vreme korone. „Učestvujem i u organizaciji konferencija i edukacija, a od prikupljenog novca nabavljamo tehniku, didaktiku, obuću, odeću i hranu.“ Anđela Zajić, takođe članica udruženja, ističe da su njena zaduženja da pomogne oko uručivanja donacija, a nekada i da fotografijom zabeleži trenutak susreta i ostvarivanja prijateljstva: „Može se reći da sam neki vid tehničke podrške. Moje zaduženje je da ispratim radionice i seminare i da signaliziram ukoliko dođe do nekih problema tokom realizacije“.

Branislava Golić, koordinatorka i stručna radnica Sigurne kuće iz Sremske Mitrovice, kaže da sremskoj Sigurnoj kući, kao i svim prihvatilištima, donacije generalno veoma znače, kao i da je to jedan od najčešćih načina za nabavljanje neophodnih stvari za normalno funkcionisanje u prihvatilištu. „Akcije organizacije 'Vitezovi osmeha' se definitivno izdvajaju, to su uglavnom bile vredne donacije koje su uključivale kućne aparate“. Mira Hani, defektološkinja i volonterka u udruženju „Živimo zajedno“ iz Šapca, ističe da su veoma zahvalni na donacijama koju su im poslali iz humanitarne organizacije „Vitezovi osmeha“: „Uz pomoć majica koje su nam donirali omogućili su nam da budemo vidljiviji u društvu i prepoznatljiviji u našem gradu“. Ana Radmanović, predsednica udruženja Društvo za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim licima (MNRL) „Pčelica“ iz Brusa, kaže da sa „Vitezovima osmeha“ sarađuju skoro godinu dana i da je saradnja počela na obukama u organizaciji „Vitezova osmeha“. Tada je prvi put osvojila donaciju za svoje udruženje: „Donacija je bila u vidu slatkiša, tableta, kao i bele table za naše korisnike“. Ona dalje ističe da su druge donacije koje im jako koriste bile sadnice breze i sadnice tuje u okviru akcije „Zeleni izazov“, a te sadnice sada ukrašavaju njihovo dvorište.

txt: Miljana Peter

Budnima pravda: borba protiv ekocida u Srbiji

Prekomerna zagađenost reka (Lim, Drina), novonastale deponije (preko stotinu samo u Nišu), vazduh nedopustive boje i mirisa (Beograd) – to je ekološka slika Srbije 2021. godine, u kojoj se raskošno i netaknuto pretvara u urbano i zagađeno

Sa ekološkog stanovišta, naša država je iz dana u dan sve negostoljubiviji prostor za život, a u središtu svih nedaća, katastrofa čak, stoji čovek, koji ne mareći mnogo za dragocenost praelemenata, svojom neodgovornošću, prekrajanjem prirode nekim nerazumljivim planovima i nacrtima, pretvara raskošno i netaknuto u urbano i zagađeno, u stecište štetnih industrija, a potom sprema kofere i prihvata sudbinu izbeglice.

Srbija je zemlja koja svaku godinu ispraća pričom o neplan-skoj seči jelki, a novu dočekuje vestima o prekomer-noj zagađenosti reka (Lim, Drina), o novoniklim deponijama (u Nišu preko stotinu), o vazduhu s nedopustivom bojom i mirisom (Beograd). To je ekološka slika Srbije s početka 2021. godine, koja ima pet bolnih, možda i neizle-čivih tačaka. Uz navedene, tu je i izgradnja malih hidroelektrana.

MINI-HIDROELEKTRANE: PROSPERITET DRŽAVE NAUŠTRB PRIRODE

Ni usred pandemije koronavirusa ne prestaju borbe interesa i rasprave o prosperitetu države nauštrb prirode. Ne prestaju ni protesti i ekološki ustanci, na kojima se priroda brani. Kako kaže Desimir Stojanov, novi simbol otpora i hrabrosti iz Rakite, koja je zahvaljujući njegovom glasnom govoru prva odbila „tihi ekocid“ zvani mini-hidroelektrana, „virus je prolazan, ali Stara planina i sve reke ovdašnje ne smeju da se diraju, one moraju da ostanu za večnost“.

„Danas Rakita, sutra neko drugo selo u koje će doći investitor. Oni biraju seoca sa brzim rekama, zatvaraju te reke u cevi kako bi proizveli nešto malo struje, a time ugrožavaju naš opstanak na dedovini. I ne samo naš, već i meštana iz okoline. Količina struje koju male hidroelektrane mogu da proizvedu zanemar-

ljiva je u odnosu na štetu koju nanose celom ekosistemu. Zato je i Evropski parlament usvojio rezoluciju kojom se od Vlade Srbije traži preduzimanje neophodnih mera u cilju očuvanja zaštićenih područja, a u vezi sa razvojem mini hidroelektrana u ekološki osetljivim područjima, uz preporuku javnih konsulta-cija sa stanovništvom i neizostavne dubinske procene o uticaju tih malih-velikih zagađivača na životnu sredinu po standardima Evropske unije. Možda sam neuk čovek, ali sve sam to proučio i stao u prve redove za odbranu cele Stare planine. Znam, ako ne uspeju ovde, ići će dalje. Moramo ih sprečiti“, kaže Stojanov.

Nisu samo male hidroelektrane opasnost po reke. Čak 50 posto zagađenja dolazi iz indu-strijskih postrojenja. Udeos tretiranja otpad-nih voda pri ispuštanju jedva dostiže nivo od 13 procenata. Dodamo li tome neuređene de-ponije, podzemne vode, čiji su najveći nepri-jatelj prekomerna upotreba veštačkog đubri-va, pesticida i drugih štetnih supstanci, jasno je da je proces zagađivanja reka nezaustavljiv.

„Dok se veliki proizvođači zbog svojih poslovnih uspeha smeše s naslovnih strana dnevne štampe, Be-geju, Toplici, Velikom Lugu, Lugomiru, Crnom Timoku, Borskoj reci i kanalu Vrbas-Bečej dopisuju se nove, sve zagađenije vode u Srbiji. Lanac bez kraja, ako se setimo i svih termoelektrana koje su ogromna pretnja lepim srp-skim rekama. Šteta što se politika umešala u ekologiju“, sa žaljenjem dodaje Desimir Stojanov.

PO ZAGAĐENOSTI VAZDUHA - MEĐU PRVIMA NA SVETU

Svetska Alijansa za zdravlje i zagađenje svrstala je Srbiju u gru-pu zemalja sa najzagađenijim vazduhom na svetu. Odlaskom na link <https://aqicn.org/map/serbia/> svaki građanin može videti pregled zagađenja u Srbiji u svakom trenutku. Prema podacima

Agencije za zaštitu životne sredine u vazduhu pogubnom za opstanak najviše grcaju Beograd, Pančevo, Niš, Užice, Valjevo i Bor, a uskoro će im se pridružiti i Zrenjanin, u kom se uveliko gradi fabrika automobilskih guma „Linglong“.

Po mišljenju Ivana Živkova, čelnika Građanskog preokreta Zrenjanina, osnovni problem je smeštanje prljave tehnologije usred poljoprivredno-prehrambenog područja: „Do zagađenja vazduha će sigurno doći, ali će biti zagađeno i zemljište, koje će od polja hrane postati polje guma. O ispravnoj pijaćoj vodi, koja je 17 godina problem, priča se uzaludno, kao da nas više niko ne čuje. Dovoljno bi bilo situaciju posmatrati samo kroz prizmu neuspeha u obezbeđivanju vode Zrenjanincima. Utisak je da je lakše, naročito uz Linglong, oterati stanovnike iz Banata, nego im obezbediti osnovne uslove života, dostojne čoveka“.

Dušan Kokot, takođe jedan od vodećih aktivista pomenutog Preokreta za preokret, dodaje da je država, iako upoznata sa stanjem vode u prestonici Banata, izdvojila 448,2 miliona dinara za izgradnju vodovodne i kanalizacione infrastrukture, ali ne za vodovod i kanalizaciju Grada Zrenjanina, već za kompaniju Linglong: „Banatska prestonica postaje trovačnica i to više niko ne može da spreči. Krenulo je i sve brže se kotrlja u sunovrat. Gradi se na sve strane, kalkuliše se ciframa o novim radnim mestima, samo me je strah hoće li biti onih koji će ostati u ovom, po industriji četvrtom gradu one velike Jugoslavije. Priča o procvatu ekonomije uvek je ispred ogledala, a iza su nesagledive posledice po čovečanstvo, o kojima se čuti“.

Pronalaze političari izgovore, te tako prekomerno zagađenje vazduha pripisuju saobraćaju i prevoznim sredstvima na dizel gorivo. Ima istine u tim izjavama ali i u činjenici da je zagađenost vazduha bila veća u periodu vanrednog stanja i ograničenog kretanja.

UMESTO ZDRAVORAZUMSKE - KORUPTIVNA LOGIKA

Donosioci odluka idu napred, u nove pobede, ne osvrćući se na vazduh, reke, zemlju, na kojoj je registrovano 1600 deponija, od kojih svega tridesetak ispunjava sanitarne uslove. Na preostalih, otpad se ne odlaže i ne skladišti u skladu sa propisima, a zna se da neadekvatno odlaganje ne doprinosi samo zagađenju zemlje, već i vode i vazduha. Stoga je neophodna zaštita zemlje, čime bi se sprečilo da đubre i štetne materije prodru do podzemnih

voda; neophodni su gasni bunari za skupljanje štetnih gasova, kao i sistem za kompostiranje i postrojenje za preradu otpadnih voda.

Ruža Helać, jedna od ključnih karika u lancu ekološkog pokreta Vojvođanske zelene inicijative, kaže da prema zvaničnoj izjavi JKP Čistoća iz Novog Sada, na teritoriji grada ima 4000 divljih deponija, tj. smetlišta: „Nesagledive su i katastrofalne posledice zagađenja u Srbiji. Prema zvaničnim informacijama Svetske zdravstvene organizacije, u našoj zemlji od zagađenja godišnje umire dvanaest hiljada ljudi“.

Ruža Helać smatra da se mere ne donose u funkciji zaštite životne sredine, kvaliteta života i zdravlja građana: „Pošto ne postoji zdravorazumska logika u merama koje se sprovode, onda verovatno postoji koruptivna logika. Grad Novi Sad godišnje plaća deset miliona dinara za čuvare kontejnera, ma šta to značilo. Umesto da zaposle ljude koji će očistiti divlje deponije, oni zapošljavaju ljude da ih prebrojavaju. Što ih ima više, to su veća finansijska potraživanja JKP od grada, zato im nije u interesu da rešavaju problem čistoće, jer se od njega ne finansiraju. Zagađivači plaćaju takse, kazne, taj novac ide na finansiranje projekata koji nemaju veze sa zaštitom životne sredine (istraživanje Ekocentra Stanište iz Vršca). Zaključak je: što gore po građane i životnu sredinu, to bolje po lokalni, pokrajinski i republički budžet. Građane truju i prihoduju na tome, a sredstva troše na irrelevantne projekte“.

Evidentno je da građani moraju da prate šta se dešava u njihovim lokalnim zajednicama, kako bi na vreme reagovali. Po receptu doktora Vladimira Loya, „Budnima pravda!“

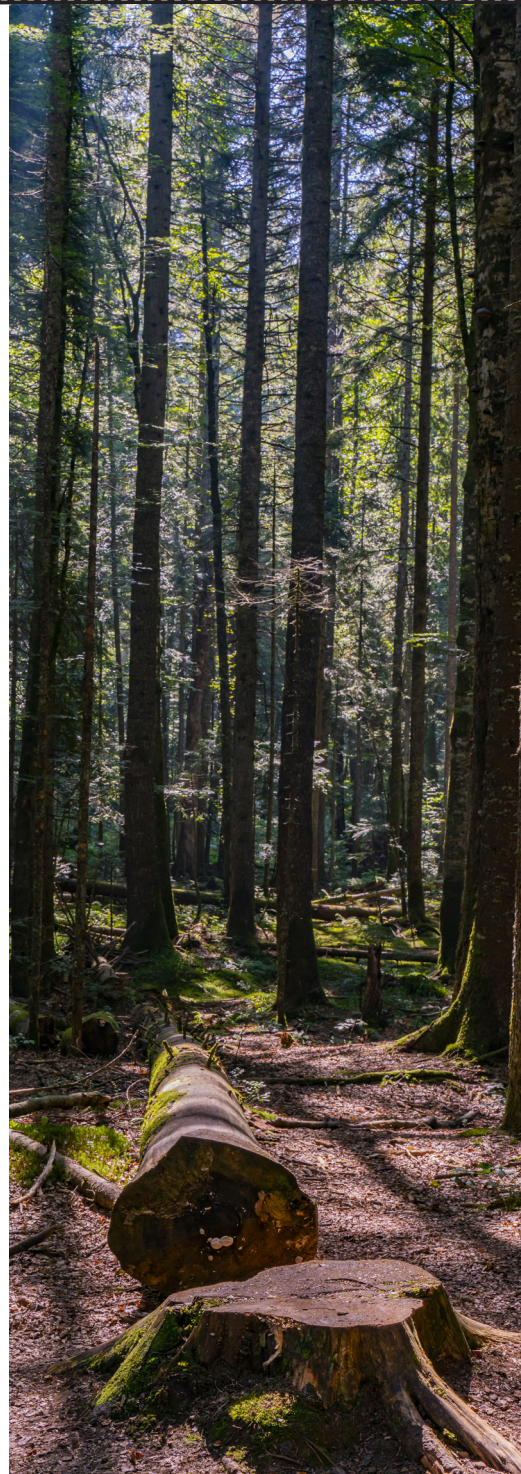
POMAHNITALI INVESTITORSKI URBANIZAM: ODE NAŠA ŠUMA

Ruža Helać otvara i priču o seči šuma. Reč je o autorki koja već godinama prati ovu temu, a u Pensilvaniji je osvojila prvu nagradu za emisiju iz serijala Zelena patrola „Ode naša šuma“

Svesna da su Zmajevi stihovi „gde god nađeš zgodno mesto, tu drvo posadi“ zamenjeni novim, „gde god nađeš zgodno mesto, tu zgradu izgradi“ (Košutnjak - park šuma „Borići“, Kalemegdan, Ušće, Niš, Aleksinac), Ruža Helać ovaj trend naziva pomahnitalim investitorskim urbanizmom: „Stvorili su gradove u kojima je normalan život nemoguć, bez vazduha, bez oplemenjenih pejzažnih prostora, bez adekvatnih parkinga. Život u gradskim naseljima doveden je do besmisla. Drvoredi u centralnim gradskim zonama se seku, da bi ih zamenili kojekakvim instalacijama i sadržajima bez ikakvog smisla. U parkovima dominiraju široke staze postavljene nakon posećenog drveća, klupe za odmor na kojima niko ne sedi jer nema hladovine. To je urbanistički haos, nedostatak zelenih površina, parkinga, kao rezultat rada grada, pokrajinskih i republičkih ustanova i institucija, koje bi trebalo da se bave zaštitom životne sredine. To je strategija koja se sprovodi zahvaljujući poslušnim stručnjacima i neobrazovanim kadrovima“.

To da nedostatak šuma i nestanak drveća negativno utiču na klimatske promene, eroziju zemljišta ali i na izvore pijaće vode, da bi seča šuma trebalo da bude planska, propratnim dokumentima odobrena, a stabla za seču obeležena i stavljena u promet tek ako su označena šumskim žigom - gradivo je za osnovce. Ružu Helać najviše brine korupcija u oblasti zaštite životne sredine, a suzbijanje korupcije preduslov je za sledeće faze koje bi stvorile uslov za otvaranje Poglavlja 27, čije će zahteve Srbija teško ispuniti jer ima ogromne ekološke probleme. Njihovo rešavanje zahteva više od petnaest milijardi evra.

„Smatram da se ovom problemu neće skoro pristupiti. Državni resursi stavljeni su u funkciju zataškavanja stvarne ekološke katastrofe u koju je Srbija potonula. Umesto da se finansijska sredstva ulažu u rešavanje ekoloških problema i obezbeđivanje vladavine zakona i vladavine prava, sva sredstva ulažu se u stvaranje lažne slike delovanja na rešavanju. Simptomatično je i to što se bukvalno sve investicije proglašavaju investicijama od javnog značaja, a njihova realizacija počinje pre nego što se pribavi neophodna dokumentacija, napiše studija o proceni uticaja na životnu sredinu, održi javna rasprava“, kaže Helać. Prema njenom mišljenju, u ovoj oblasti vlada bezakonje, a građani i javnost dovedeni su pred svršen čin: „Aktuelne promene zakona ne rade se na dobrobit zaštite životne sredine već su u funkciji 'programiranja' rupa u zakonima, a sve u prilog investitorima, zarad što veće dobiti, bez ikakvih garancija o poštovanju zakona i standrada koji se odnose na zaštitu životne sredine“.

PROTEST JE SREDSTVO, A NE CILJ

Svi sagovornici dele isto mišljenje - da su protesti, mitinzi i ustanci samo sredstvo, a ne i način da se stigne do cilja. Po njihovom mišljenju, mnogi organizatori zaboravljaju tu jednostavnu istinu, što dovodi do razočaranja građana koji dođu na skup jer žele promene, a dobiju govornika i laganu šetnju. „Ekološki ustanak“, naziv događaja održanog u Beogradu, gde se okupilo oko deset hiljada građana, možda je pretenciozan, jer okupljanje ne može da bude jedino sredstvo ustanka. Ipak, svaka javno izgovorena reč je dobrodošla.

Iako je namerala, Ruža Helać nije bila na Ekološkom ustanku. Planirala je da tamo, sa svojim aktivistima, snimi još jednu emisiju u nizu dokumentaraca „Zelena patrola na delu“. „Dan pre Ekološkog ustanka imali smo naporno snimanje u Futogu, u vezi sa nezakonitom eksploatacijom šljunka i peska i tom prilikom smo završili u policijskoj stanici radi davanja izjava, gde su nas zadržali više od šest sati. Bili smo umorni od svega, te smo u poslednjem trenutku odustali od odlaska u Beograd“.

I to se dešava neumornim čuvarima životne sredine.

SJAJ I BEDA SRBIJE - NEODGOVORNOST GRAĐANA

Nažalost, ima i pojedinaca koji još uvek nisu svesni značaja prirode koja ih okružuje. O tome svedoči ogorčeni olimpijac Čaba Silađi, koji je skraćujući sebi treninge u okviru priprema za Tokio odlučio da koliko-toliko spase Divčibare od ljudske bahatosti. „Moja devojka i ja nismo mogli da ne krenemo u akciju čišćenja vidikovca Paljba, samo dva kilometra udaljenog od centra Divčibara. Ono što smo tamo videli mislim da nikada neću zaboraviti. Sjaj i beda Srbije ne samo kraj puta, već ispod lišća, trave... od limenki, praznih flaša, kesa, prljavih maramica, raznorazne plastike, do bočica ne baš jeftinih mirisa, i to punih. U prirodi sve kruži, cikličan je to proces i treba neprestano podizati svest ljudi. Ovo je problem koji se mora globalno sagledati“.

Opšte podizanje ekološke svesti jeste prioritet današnjice, ali bez radikalnih mera države, bez promene i primene Zakona o zaštiti prirode, o proceni uticaja na životnu sredinu, Zakona o klimatskim promenama, bez ozbiljnog pristupa tim ključnim pitanjima, teško da će naša zemlja krenuti boljim, zdravijim ekološkim putem nego što je do sada išla.

Posle svih ljudskih posrnuća i ekoloških potonuća ostaje čovek sa koferom u ruci, spreman da izbegne, ali nema gde. Zbog toga mora ostati budan, prema onoj, već citiranoj misli, „Budnima pravda!“ i svestan neraskidive veze čoveka i prirode i važnosti njenog očuvanja. Samo tako se može doći do promena nabolje u sferi ekologije u Srbiji.

txt: Vladana Hajdin

Poslednji alarm za spas ugroženih vrsta

Da stvari u Crnoj Gori, kada je (krivo)lov u pitanju, moraju hitno da se mijenjaju, iznova su podsećali slučajevi obezglavljenog medvjeda koji je vožen na haubi po ulicama Podgorice, zatim ubijeni medvjedi u kanjonu Tare i u Maloj Rijeci, dva ubijena bjeloglava supa sa satelitskim transponderima iz Hrvatske (Perun i Fojiška), ubijeni pelikani i velike ušare

62 nevladine organizacije u Crnoj Gori pokrenule su inicijativu za uvođenje moratorijuma na lov na najmanje pet godina. Neposredan povod za ovakav zahtjev bilo je ubistvo ženke medvjeda u centru Berana. Prvi zakon u oblasti divljači i lovstva u Crnoj Gori donesen je 1910. godine u tadašnjoj Kraljevini Crnoj Gori, a posljednji u vidu Izmjena i dopuna Zakona o divljači i lovstvu 2015. godine.

Jovana Janjušević iz Centra za zaštitu i istraživanje ptica (CZIP) kazala je da je crnogorski lovni sistem odavno zreo za reforme. „Prije svega, problem je u samoj organizaciji u oblasti lovstva. Lovački savez i lovačke organizacije uglavnom su NVO (38 NVO i 3 javna preduzeća) koje su vezane za Ministarstvo poljoprivrede, a lovišta su im data na upravljanje bez obaveze plaćanja naknade državi. Lovačke organizacije same sprovode monitoring divljači po lošim protokolima ili čak bez ikakvih protokola, o čemu svjedoče razlike i nelogičnosti o podacima koji se prikazuju svake godine“, kazala je Janjušević. Osim toga, ona ističe problem malog broja inspektora.

Nezavisna studija, izrađena 2010. godine u sklopu projekta zaštite Jadranskog migratornog puta, koja je uporedila lovnu praksu u zemljama Balkana, od Slovenije do Albanije, pokazala je veoma loše stanje u Crnoj Gori, sa prosječnom ocjenom 1,55 (od mogućih 5 bodova). Apsolutno negativnu ocjenu crnogorsko lovstvo dobilo je u pogledu kontrole lova, praćenja kvantiteta odstrijeljenih jedinki, dužine lovne sezone, lova za vrijeme stadijuma reprodukcije i migracije, uticaja na ugrožene vrste i nelegalnog lova/krivolova.

Međutim, predstavnik lovačkog udruženja „Podgorica“ Milo Mihaljević kaže da je predlog uvođenja moratorijuma na lov najgore moguće rješenje, umjesto kojeg bi trebalo uvesti stroži nadzor i kažnjavanje krivolova. „Prije svega, govoreći iz ugla zaštite divljači, ostaje se bez priliva novca od članarina, što uslovljava smanjenje rada i aktivnosti na zaštiti lovišta, a veći dio radnika će ostati bez posla pa je pitanje ko će čuvati divljač i staništa“, navodi on. Pored toga, Mihaljević ističe i ulogu lovaca u prepoznavanju i širenju bolesti među životinjama.

Da stroge kazne nisu praksa, pokazuju podaci da se pred tužilaštvima Crne Gore u periodu od 2013. do 2018. godine postupalo po ukupno 127 prijava za krivična djela ubijanje i mučenje životinja i razaranje njihovog staništa, od čega su 84 krivične prijave odbačene, dok su kod osuđujućih presuda u najvećem broju izricane uslovne osude, kazne rada u javnom interesu i novčane kazne.

Ornitolog i ekspert za zaštitu životne sredine Boris Rubinić kaže da je Crna Gora zbog mediteranskog, alpskog i kontinentalnog, stepsko-anatolskog uticaja jedna od vrućih tačka biodiverziteta Evrope. „Vi imate stare i zdrave šume, rijeke bez brana, manje urbanizovano i eksploatisano more, kao i planine sa još uvijek prisutnim tradicionalnim stočarstvom. Pored toga, Crna Gora može da se pohvali i manjom industrijalizacijom i zagađenjem. Sve ovo predstavlja sjajnu osnovu te bi tako staništa trebalo da pucaju od života. Međutim, situacija je nešto drugačija – broj krupne divljači je daleko ispod kapaciteta, a to je posledica pretjeranog lova i krivolova“, ističe Rubinić. On dodaje da se o ubijanju životinja ne može govoriti kao o tradiciji, te da je vrijeme da se stopira ubijanje.

Umeti da igraš sa svakom kartom u špilju

Pandemija je neminovno doprinela jačanju digitalnog marketinga, koji se od tradicionalnog oglašavanja razlikuje po tome što je jeftiniji, jer pomoću dobre strategije brend ima mogućnost da se obrati direktno i samo svojoj ciljnoj grupi. Osim toga, uspešnost onlajn marketinga je mnogo merljivija, zahvaljujući specijalizovanim softverima. O položaju digitalnog marketinga u Srbiji za KOD04 govore osnivači agencije Žiška

S jačanjem interneta, mnogi brendovi i kompanije uvideli su da postoji šansa da profitiraju od onlajn oglašavanja, pa su stoga marketinške agencije u svojoj ponudi počele da uvrštavaju i usluge digitalnog marketinga. Ono što u sadašnjem vremenu pravi najveću razliku između tradicionalnog načina oglašavanja i oglašavanja digitalnim putem, jeste da internet ima oko 4,7 milijardi korisnika, uz podatak da prosečan korisnik internet prostora potroši negde oko sedam sati na njemu. Digitalni marketing je jeftiniji, jer pomoću dobre strategije brend ima mogućnost da se obrati direktno i samo svojoj ciljnoj grupi, za razliku od tradicionalnog oglašavanja koje se vrlo

često obraća mnogo širem spektru potrošača od potrebnog. Osim toga, uspešnost onlajn marketinga je mnogo merljivija, zahvaljujući raznim softverima koji su razvijeni specijalno za te prilike.

Miloš Skokić, jedan od dva osnivača mlade a već prilično ostvarene marketinške agencije Žiška, primećuje da bi digitalno oglašavanje bilo adekvatniji termin, jer se ova oblast bavi marketinškim aktivnostima na digitalnim kanalima, odnosno sajtu brenda ili kompanije, društvenim mrežama i aplikacijama, a marketing je ipak mnogo šira oblast i nije određena kanalima komunikacije. Kada je reč o ulozi zaposlenih u digitalnom sektoru jedne marketinške agencije, Miloš primećuje da zaduženja variraju od potrebe i da više digitalaca može raditi na jednom brendu bez preklapanja, te da je spaktar alata kojima se koriste izuzetno širok.

„Ljudi koji se bave digitalnim marketingom uglavnom upravljaju nečim što zovem 'onlajn prisustvo' brendova i kompanija. Dakle, procenjuju na kojim kanalima bi brend trebalo da se oglašava, kakav sadržaj bi trebalo da kreira, koga i kako bi trebalo da targetira svojim sadržajem, sa kim i kako bi trebalo da sarađuje, kakve onlajn aktivnosti bi trebalo da sprovodi i slično. Naravno, ovo je toliko široka oblast da dvoje ljudi koje se bave digitalnim marketingom, gde se jedna osoba bavi Gugl oglašavanjem, a

Miloš Skokić: "Ovo je toliko široka oblast da dve osobe koje pokrivaju isti brend, jedna na Guglu - druga na Jutjubu, mogu nominalno da rade isti posao, a da suštinski nemaju dodirnih tačaka"

druga sadržajem za Jutjub, mogu da rade isti posao, nominalno, a da suštinski nemaju dodirnih tačaka jer raspolažu potpuno različitim setom veština. Digitalni marketari koriste različite alate: od onih za social media listening i reporting, preko alata za obradu i kreiranje sadržaja do naprednih alata za oglašavanje i automatizaciju oglašavanja", kaže Miloš, koji je prema portalu BIZLife uvršten na listu uspešnih mladih ljudi „30 ispod 30“ za 2019. godinu.

U svetu marketara vlada mišljenje da su se digitalci uvek značajno odvajali od standardnih marketinških stručnjaka. Međutim, naš sagovornik ima drugačije mišljenje. „To je najčešće identitet koji su nametnule 'nedigitalne' kolege koje se bave komunikacijama. Za mene, ova podela na digitalce i nedigitalce nije korisna i nikada nije bila važna", ističe Miloš.

Ipak se kod digitalaca ističe jedna znatna razlika, navodi drugi osnivač Žiške i bivši direktor digitalnih naloga za Executive group Goran Jankuloski: digitalci moraju dobro da se snalaze na više različitih polja istovremeno. „Digitalci nikada neće imati luksuz specijalizacije. Digital leži na raskršnici komunikacija, tehnologije i medija. Moraš razumeti tehnologiju da bi znao kako treba da komuniciraš, moraš razumeti digitalne medije da razumeš koji tehnološki servis pogoduje biznisu koji radiš i moraš razumeti komunikacije da bi znao šta treba da kažeš na mediju koji platiš. Digitalci moraju da znaju da igraju sa bilo kojom kartom u špilju jer Gugl, Fejs i ostale kompanije svake godine promene algoritam i promešaju špil", kaže Goran.

Internet je nastao 1983. godine, a digitalni marketing je prvi put pomenut 1990. godine, da bismo već 1993. dobili prvi onlajn promotivni baner. U svetu se marketing putem digitalnih kanala relativno brzo raširio i postao svakodnevica, ali ga je Srbija čekala nešto duže. Digitalni marketing od samog početka doživljava velike fluktuacije. Intenzitet kojim se svakodnevna konzumacija internet sadržaja konstantno menja čini da pravila i alati koji su važili danas, već sutra izgube na značaju. To je u početku i najviše kočilo firme da potraže usluge digitalnog marketinga, kao i agencije da oforme timove iz ove oblasti. S vremenom i rezultatima razbijena je stigma koja je bila vezana za ovaj vid oglašavanja, pogotovo na našem tržištu, koje je po nekim istraživanjima mnogo manje spremno na rizike. Na samom kraju evolucije počele su da se oformljavaju i neke od prvih marketinških agencija specijalizovanih za digitalni marketing.

Jankuloski kaže da su počeci bili izuzetno teški i konfuzni, ali da ih se rado seća. „Prvi pravi projekti počinju da se realizuju 2010, a ja sam baš u to vreme krenuo na praksu. Tada smo često koristili frazu building a plane while flying it. Kao i svako osvajanje no-

vih granica, bilo je to doba bezrazložnog entuzijazma, malih pobeda, velikih slavlja i učenja pod stresom. Ne bih nikome preporučio da to ponovi, ali ne bih ni za šta menjao takav početak", zadovoljno se priseća Goran.

Sada su vremena znatno drugačija i, prema rečima našeg sagovornika, skoro sve je došlo na svoje mesto: više ne moraju da vuku klijente za rukav, niti da im objašnjavaju značaj komunikacije preko društvenih mreža. „Digitalni marketing je u svetu preuzeo više od polovine advertajzing industrije. Kod nas još uvek čeka kritičnu tačku. Industrija je donekle formirana, iskristalisalo se par pristupa, par agencija koje su lideri u svakom pristupu. Kompanije koje ulažu u komunikacije su već izgradile neke digitalne kapacitete", kaže Jankuloski.

Kakav je status digitalnog marketinga u 2021. godini, nakon skromnih tridesetak godina postojanja, otkriva Ivan Minić, predavač na Fakultetu za medije i komunikacije u Beogradu: „Mislim da je u 2021. godini svaki marketing postao makar u određenoj meri digitalan i da su se granice između tradicionalnog i modernog prilično izgubile; to je počelo onda kada je internet postao masovni medij. Što je konkurencija veća, to više ljudi ulaže napor da ostvare dobre rezultate, a za uspeh treba sve više znanja, iskustva i dobrih ideja".

Superautomobil iz Hrvatske

- ostvarenje dečackog sna -

Mate Rimac je odmalena imao samo jednu želju: da napravi najbrži elektronski automobil. I posle jedne decenije predanog rada, zaista je u tome uspeo. Svoju avanturu pravljenja automobila započeo je u garaži, praveći od starog E30 BMW-a, zvanog „Zeleno čudovište“, do tada najbrži konvertirani BMW sa konvencionalnim pogonom.

U susednoj Hrvatskoj, u mestu Sveta Nedelja nedaleko od Zagreba, nalazi se sedište Rimac automobila. Samo dve godine nakon početka proizvodnje (2011), „Concept One“ je predstavljen na automobilskom festivalu u Frankfurtu kao prvi potpuno elektronski „super automobil“. Takođe, ovo je prvi električni automobil koji je mogao da postigne brzinu 0-100 za 2,5 sekundi i maksimalnu brzinu od 354 km/h. Sa čak 1224 konjskih snaga i 1180 obrtnih momenata u sekundi tadašnji „Concept One“ je savladao svakog prethodnog konkurenta. Svaki točak koristi vektorizaciju obrtnog momenta, što znači da na svakom točku postoji menjač koji omogućava potpunu kontrolu nad točkovima, nezavisno od brzine kojom se krećete.

Prvi primerak isporučen je početkom 2013. godine, a prva serija bila je limitirana na samo osam primeraka. Uprkos mnogim problemima i višemesečnom radu bez ikakve zarade, od 150 ljudi uključenih u projekat samo ga je jedna osoba napustila, što govori dosta toga o posvećenosti i viziji talentovanih ljudi koji rade za kompaniju Rimac.

„Zaista smo imali mnogo su dani prolazili

propasti iz dana u dan. Kako nismo znali da li će firma opstati i

zaista smo zahvalni i verni svakom pojedincu koji je od početka ostao i verovao u naše planove koje smo pretvorili u realnost. Na auto-festu u Frankfurtu dobijali smo mnogobrojne ponude od poznatih kompanija, kao i pojedine nagrade za tadašnje najbrže elektronske automobile. To nam je zaista dalo vetar u leđa i mnogo inspiracije za naredne projekte koje smo planirali. Trudimo se da se probijemo sa evropskog na svetsko tržište. Krenuli smo sa 150 zaposlenih, a trenutno ih imamo oko 900, što je veliki plus za našu firmu. Sa tolikim brojem radnika i mnogobrojnim investitorima, svaki naredni projekat će ići sve brže i bolje“, navode iz kompanije Rimac. Neke od poznatih kompanija koje sarađuju sa njima su Kenigseg, Aston Martin i donedavno Porše, koji je kupio 15% firme.

Najnovija kreacija kompanije Rimac, „Concept Two“, koja je predstavljena 2018. godine na auto-festu u Ženevi, oborila je sve ljubitelje sportskih automobila s nogu, uključujući i njihovu konkurenciju. Rimac je najavio da će se „Concept Two“ praviti u 150 primeraka. Nakon samo tri nedelje, svaki primerak se prodao za po dva miliona evra.

Naslednik prethodnog modela nadmašuje sva očekivanja i standarde za jedno vozilo koje se kreće

„Concept two“ sa sobom nosi veliku bateriju od 120 kilovata koja ima domet od 650 kilometara kada je potpuno napunjena

po asfaltu. Govorimo o neverovatnih 1914 konjskih snaga i 2300 obrtnih momenata u sekundi. Reč je o vozilu koje može da postigne brzinu 0-100 km/h za samo 1,85 sekundi, što je i svetski rekord za jedno putničko vozilo, kao i sa maksimalnom brzinom od 412 km/h. Sa sobom nosi veliku bateriju od 120 kilovata koja ima domet od 650 kilometara kada je potpuno napunjena. Za to nije potrebno mnogo vremena: 80% te velike baterije napuni se za svega 30 minuta. Ovaj superautomobil takođe se može koristiti i kao svakodnevno vozilo. Za razliku od prvog modela, „Concept Two“ sadrži nova leptir vrata sa dovoljno prostora i elegantnim otvaranjem, kao i spojler za aerodinamiku na zadnjem delu automobila koji se može manuelno podešavati komandama na kontrolnoj tabli. Točkovi su drugačije dizajnirani tako da obezbeđuju hlađenje karbonsko-kera-mičkih kočnica. Opremljen najnovijom i najboljom tehnologijom ovog veka, takođe poseduje i mnogobrojne senzore poput prepoznavanja lica umesto ključa, senzora blizine, radara i mnogobrojne funkcije koje omogućuju da automobil bude „sve-stan“ svoje okoline.

„Ne želimo da se takmičimo sa drugim kompanijama. Sve što želimo je da napravimo jedinstvena kola koja će se razlikovati od drugih, ali koja će opet biti u interesu kupaca. Od početka smo želeli da napravimo superautomobil koji će biti izuzetno brz, jednostavan i lagan za svakog pojedinca. Zato smo se odlučili za samo 150 primeraka, tako da planiramo da godišnje napravimo od 30 do 40 automobila. Potražnja je zaista velika, a do resursa je teško doći, pa ćemo ograničenim brojem primeraka teško zadovoljiti fanatike super-elektronskih automobila i imati dovoljno vremena da radimo na novom projektu. Zaista nismo očekivali da ćemo rasprodati sve primerke u samo tri nedelje, a to samo pokazuje koliko su ljudi zainteresovani za naše automobile. Daćemo sve od sebe da ispunimo njihova očekivanja i da im dostavimo

model na vreme“, kažu za KOD04.

Još dosta prepreka se nalazi pred kompanijom Rimac, mnogo grešaka ali takođe i mnogobrojnih pobeda. Zsigurno možemo reći da su opravdali velika očekivanja svojih poštovalaca širom sveta. S obzirom na to da se Balkan smatra regionom s nižim ekonomskim standardima, mnogi bi rekli da je napraviti električni automobil u Hrvatskoj samo nerealan san. Međutim, Rimac je pokazao da nije; da i pored mnogo padova i neuspehli pokušaja možete postići soje ciljeve, ma u kojim krajevima sveta se nalazili.

txt: Dušan Kolić

Remek-djelo prirode u srcu planine Tare

Dok se stopala bore sa neravnim putem pa čas idu jednom - čas drugom stranom, oštar planinski vazduh stvara bol u grlu i kao da svojom svježinom pročišćava pluća. Kada borbi sa stazom dođe kraj, odjednom se pred ljudima stvara nesvakidašnji prizor koji za oči predstavlja raj, a za dušu odmor. To je poznati vidikovac Banjska stijena na Tari, na nadmorskoj visini od oko 1065 metara, sa koga se pruža predivan pogled na kanjon rijeke Drine i jezero Perućac. Ovaj vidikovac je dobio naziv po Banjskom vrelu koje izvire u njegovom podnožju. Čist planinski vazduh i netaknuta priroda čine ovaj kraj čarobnim.

Na desetak kilometara od Mitrovca, šumska kaldrma, opasana Pančičevim omorikama i nastanjena mrkim medvjedima, uz blago vijuganje za koje se čini da mu nema kraja, vodi do poznatog prirodnog rezervata, vidikovca Banjska stijena. Poslije duge i naporene vožnje automobilom uz stalno truckanje po rupama, potrebno je preći nekoliko kilometara pješice sve do uske šumske stazice popločane kamenjem, koja vodi direktno do stijene. Dok srce jako lupa i bori se sa tom brdovitom putanjom koja se penje kao uz nos, adrenalin dodatno pojačava pogled na nestvarno lijepe boje koje se prelivaju nebom. Od plave, preko zlatne žute do tamne narandžaste. Uz cvrkut ptica i rađanje sunca, taj splet boja najavljuje novi dan.

Iz mora četinarica čije su se grane splele kao paukova mreža, izranja stijena sa koje se otvara širok pogled na prirodne ljepote planine Tare, jezera Perućac i granice između Srbije i Bosne i Hercegovine - rijeke Drine. Šumsko zelenilo koje je oivičilo jezero povilo je svoje grane i ogleda se u njegovoj biserno čistoj vodi. U današnje vrijeme, kada su rijeke zagađene, a šume većinom isječene, lijepo je vidjeti da, iako u manjoj mjeri, ipak postoji netaknuta priroda zbog čije se ljepote i prirodnih bogatstava slobodno može reći da raj na zemlji i te kako postoji. Ovakva mjesta najčešće okupljaju ljude željne druženja i čistog vazduha, koji žele da se udalje od gradske gužve, štetnih dimova i otrovnih gasova.

Iako na prvi pogled sve izgleda čarobno i čini se da nema sigurnijeg mjesta od tog, kako zbog čiste prirode, tako i zbog svježeg vazduha, razlog za strah i opreznost ipak postoji. Sama lokacija

Na desetak kilometara od Mitrovca, šumska kaldrma, opasana Pančičevim omorikama i nastanjena mrkim medvjedima, uz blago vijuganje za koje se čini da mu nema kraja, vodi do poznatog prirodnog rezervata, vidikovca Banjska stijena.

je uređena tako da je ograđen samo jedan mali dio stijene koji je predviđen za slikanje i eventualni odmor kada je broj posjetilaca veoma mali. Sve preostalo oko toga je strma litica, neograđena i prepuna krupnog i sitnog kamenja sa koga se, u toj silnoj strani, čovjek može vrlo lako okliznuti i završiti u podnožju stijene ili u dubokoj vodi rijeke Drine. Sâm pogled na tu strahovitu dubinu stvara jezu na tijelu i uliva strah u kosti. I to tužno drveće koje tako dan-noć godinama stoji na kamenoj padini kao da svakog trenutka očekuje da se nađe u bezdanu iz kog se nikada neće vratiti. Svojim velikim krošnjama pravi hladovinu i štiti od vragolastog sunca koje je odlučilo da se malo poigra skrivajući se iza rijetkih oblaka, pa onda provirujući iza njih.

Uprkos svemu tome, sudeći po fotografijama i tvrdnjama posjetilaca, Banjsku stijenu svakoga dana posjećuje veliki broj ljudi. Automobili registarskih tablica iz različitih krajeva Srbije, ali i regiona, svakodnevno idu čas gore – čas dole tim vijugavim putem praveći veliku gužvu. Loša dionica ne sprečava ni one najstarije, ali ni najmlađe da se upuste u nesvakidašnju avanturu, koja se, sasvim sigurno, dugo pamti. Pandemijska je primorala čak i majke sa malim bebama da se udalje iz zaraženih gradova i prepuste zdravoj sredini. I tako, šumskim prostranstvima planine Tare odzvanja smijeh i grohot veselih ljudi, dječija graja i upozorenja brižnih roditelja: „Polako, ne trči, pašćeš!“

Na licima posjetilaca vidikovca se, pored sreće, često viđa i strah od visine. Rijetki ne uspijevaju ni da priđu ogradi kako bi bacili pogled na široka prirodna prostranstva, dok oni najhrabriji pokušavaju da se približe što više samoj ivici okolnih stijena kako

bi napravili što bolje fotografije. Razdragana djeca ne poznaju strah nego se uz teturanje i saplitanje o kamenčiće trude da nadmaše roditelje i stignu tamo gdje oni ne smiju.

U smiraj dana, kada se gužva polako smanjuje i kada ptice privode kraju svoju veselu pjesmu, najljepši doživljaj koji vidikovac na Banjskoj stijeni pruža jeste posmatranje zalaska sunca. Neopisiva tišina koja tada zavlada unosi spokoj u dušu. Dok sunce pokazuje svoje posljednje smiješke i tone za goru čekajući da noć prođe i da ponovo zasija u svom besprijekornom sjaju, cvrčci i sove daju znak da je došlo vrijeme za njihovu igru. Prije nego što obuče svoj tamni ogrtač, nebo se ogleda u bistroj riječnoj vodi i divi se svojim šarenim, predvečernjim bojama. A kada vjetar zaigra kolo pa krene da njiše duge borove grane i da se krišom provlači kroz majicu i stvara jezu po leđima, zna se da je došlo vrijeme da se polako krene.

Okružena dubokim kanjonom rijeke Drine, planina Tara sa svojom visinom od oko 1000 metara prostire se zapadnim dijelom Srbije. Povoljni klimatski uslovi i veliki broj sunčanih dana učinili su da ovaj masiv postane veoma posjećeno mjesto tokom čitave godine. Zahvaljujući endemskoj vrsti četinaru, koja je po svom pronalazaču Josifu Pančiću dobila ime Pančićeva omorika, velikom broju životinja koje su danas ugrožene i rijetke, kao i mrkim medvjedima i raznoraznim pticama, Tara je proglašena Nacionalnim parkom. Stotine biljnih vrsta zajedno sa čistim vazduhom i nestvarno lijepim pogledom na remek-djela majke prirode omogućile su stvaranje vidikovaca koji će okupljati turiste i godinama prenositi priče o istoriji ovih predjela.

txt: Danijela Eric

KOD 04

*„Količina energije potrebna
za pobijanje dezinformacije
obrnuto je proporcionalna
energiji potrebnoj da se
dezinformacija kreira“*

Alberto Brandolini